

ประวัติ บรรณานุสรณ์ ๒๕๖๖

สุพรรณ จิตต์สง่า

การเมืองในวรรณคดี ก่อนตกบงกชไอระเหยปรากฏ

ความขัดแย้งทางการเมือง

ระหว่าง **ปรีดี พนมยงค์** กับ **อึ้งภากรณ์**

กับ **สัญญา ธรรมศักดิ์** และกลุ่มอนุรักษนิยม

ในสมัยรัฐบาลถนอม-ประภาส

พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๑๖

กษิตีศ อมันตนากร
บรรณาธิการ

ปริทัศน์บรรณานุกรม ๒๕๖๖

การเมืองในธรรมศาสตร์ ก่อนความเคลื่อนไหวจะปรากฏ

ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่าง
ปรีดี พนมยงค์ ป่วย อึ้งภากรณ์
กับสัญญา ธรรมศักดิ์ และกลุ่มอนุรักษนิยม
ในสมัยรัฐบาลถนอม-ประภาส พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๖

ธนพงศ์ จิตต์สง่า

ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปรีดีบรรณานุกรม ๒๕๖๖ :

การเมืองในธรรมศาสตร์ ก่อนความเคลื่อนไหวจะปรากฏ

หนังสือที่ระลึกในวาระ ๑๒๓ ปีชาตกาล ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ISBN 978-616-488-389-5

พิมพ์ครั้งแรก ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา เกศินี วิฑูรชาติ, สุรัตน์ ทิระมาภิบาล

บรรณาธิการ กษิติศ อนันนพนาธร

ออกแบบปก พรเฉลิม รัตน์ไตรภพ

จัดรูปเล่ม นริศรา สายสงวนสัตย์

ตรวจทาน สรวินัญญ์ ภักดีอาษา

จัดทำโดย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒ ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง

เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

• ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ปรีดีบรรณานุกรม ๒๕๖๖ : การเมืองในธรรมศาสตร์ ก่อนความเคลื่อนไหวจะปรากฏ. -- กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๖.

๑๖๐ หน้า.

๑. ไทย -- การเมืองและการปกครอง. I. ชื่อเรื่อง. .

๓๒๐.๙๕๙๓

ISBN 978-616-488-389-5

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๙๙ หมู่ ๑๘ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง

จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๑

www.thammasatprintinghouse.com

การเมืองในธรรมศาสตร์ ก่อนความเคลื่อนไหวจะปรากฏ

กษิต อินันทนาร

บรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระ ๑๒๓ ปีชาตกาล ปรีดี พนมยงค์

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

คำนำ	๖
คำนำผู้เขียน	๘
บทนำ	๑๕
บทที่ ๑	๒๕
ความกังวลใจของฝ่ายอนุรักษ์นิยม ต่อการย้ายไปพำนักที่กรุงปารีสของปรีดี พนมยงค์	
บทที่ ๒	๕๓
การก่อกำเนิดขบวนการนักศึกษา ก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖	
บทที่ ๓	๗๙
การเมืองเรื่องการแต่งตั้งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖ ระหว่างสัญญา ธรรมศักดิ์ กับป๋วย อึ๊งภากรณ์	

บทที่ ๕ ๑๒๕
บทบาทสถาบันพระมหากษัตริย์กับขบวนการนักศึกษา
ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่างเหตุการณ์
๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

บทที่ ๕ ๑๔๗
บทสรุป : ปรีดี พนมยงค์ “ปีศาจทางการเมือง”
ที่ (บางคนใน) เมืองไทยไม่ต้องการ

บรรณานุกรม ๑๕๔

ประวัติผู้เขียน ๑๖๐

คำนำ

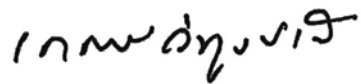
วันปรีดี พนมยงค์ ตรงกับวันที่ ๑๑ พฤษภาคมของทุกปี ซึ่งเป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อรำลึกถึงผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์ ผู้อภิวัฒน์ รัฐบาลราษฎรชาวไทย และบุคคลสำคัญของโลก ที่มีผลงานมากมายทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม และการศึกษา โดยเฉพาะการสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๗

ผู้ประศาสน์การริเริ่มแนวคิดการเรียนการสอนระดับสูงสมัยใหม่ในรูปแบบ “ตลาดวิชา” เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงในด้านการศึกษาให้แก่ราษฎร ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาที่เป็น “ตลาด” ของ “วิชา” ดังกล่าวก็คือ “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” เพื่อสนองเจตนารมณ์ของคณะราษฎรที่ว่า “จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร” ดังปรัชญาที่ท่านกล่าวไว้ว่า “...มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา...” และด้วยเหตุนี้ ประชาชนทั่วไปในสังคมจึงมี “สิทธิ” และ “โอกาส” ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยจนจบปริญญา และประกาศนียบัตรในสาขาต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบสัมมาชีพ รับใช้

ประเทศชาติ ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ตามความถนัด

พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นปีที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์หลายประการ นอกจากจะเป็นวาระครบ ๑๒๓ ปีชาตกาลของผู้ประศาสน์การครบ ๔๐ ปีแห่งการถึงอสัญกรรม (๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖) แล้ว ยังครบ ๕๐ ปีของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อีกด้วย หนังสือ **ปริดีบรรณานุกรม ๒๕๖๖** ในปีนี้ อาจารย์ ดร.ธนพงศ์ จิตต์สง่า จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง นำเสนอเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองไทย ผ่านความเคลื่อนไหวในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ช่วงก่อนเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้ประศาสน์การ และปฐนีอาจารย์อีก ๒ ท่าน คือ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ และศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

การจัดงานวันปริดี พนมยงค์ และการจัดพิมพ์หนังสือ **ปริดีบรรณานุกรม** ในปีนี้ เป็นการสืบสานเรื่องราวของผู้ประศาสน์การ เพื่อให้อนุชนมาต่อยอดต่อไป

รองศาสตราจารย์เกศินี วิฑูรชาติ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำผู้เขียน

หนังสือเล่มนี้ปรับปรุงและขยายเนื้อหาเพิ่มเติมจากบทความเรื่อง “ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างปรีดี พนมยงค์ ป่วย อังการณณ์ กับสัญญา ธรรมศักดิ์ และกลุ่มอนุรักษ์นิยมในสมัยรัฐบาล ถนอม-ประภาส พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๖” **วารสารประวัติศาสตร์** (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๕๙ อาจารย์กษิติศ อนันทนาธร แนะนำผู้เขียนว่าควรขยายบทความนี้ให้เป็นหนังสือสำหรับงานวันปรีดี พนมยงค์ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ปรีดี พนมยงค์ เริ่มเป็นที่สนใจจากสาธารณชนอีกครั้งหลังจากย้ายพ้นจากสาธารณรัฐประชาชนจีนสู่ประเทศฝรั่งเศสเมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๓ หนังสือพิมพ์และนักศึกษาต่างสนใจเรื่องราวของปรีดี แต่กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมและรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร กลับไม่พอใจกับต่อกรเคลื่อนไหวของปรีดีในครั้งนี้

หนังสือเล่มนี้ศึกษาเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๖ ระหว่างกลุ่มฝ่ายอนุรักษ์นิยม ได้แก่ สัญญา ธรรมศักดิ์ และกลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมถึงรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร กับกลุ่มของปรีดี พนมยงค์ และป่วย อังการณณ์ ที่มีนักศึกษาหัวก้าวหน้าและอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รุ่นใหม่คอยสนับสนุน ความขัดแย้งนี้นำมาสู่

การแต่งตั้งสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีสมัยที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๖ อย่างที่สัญญาไม่เต็มใจที่จะรับตำแหน่ง

การศึกษาพบว่า ความขัดแย้งในครั้งนี้เกิดขึ้นจากความหวาดระแวงต่อบทบาทปรีดี พนมยงค์ ของรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร และกลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม หลังจากปรีดีย้ายไปพำนักที่ประเทศฝรั่งเศส ยิ่งไปกว่านั้น ป่วย อึ้งภากรณ์ ซึ่งได้รับความนิยมนักศึกษา ได้แสดงท่าทีใกล้ชิดปรีดี โดยเฉพาะการไปเยี่ยมปรีดีที่ประเทศฝรั่งเศส กลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พยายามจะเผยแพร่เรื่องราวปรีดีผ่านการผลิตหนังสือประชาสัมพันธ์ของสโมสรนักศึกษา แต่ก็ถูกผู้บริหารมหาวิทยาลัยและกองบัญชาการตำรวจสันติบาลระงับไม่ให้เผยแพร่ออกไป ในเวลาเดียวกัน ราชสำนักสนใจเรื่องกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงติดตามเรื่องปัญหาหน่วยกิตอย่างใกล้ชิด ประเด็นสุดท้าย ในการสรรหาอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สมาชิกสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้เป็นอธิการบดีอีกสมัยหนึ่ง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจอมพล ถนอม ทั้ง ๆ ที่นักศึกษาและอาจารย์รุ่นใหม่ต้องการสนับสนุนให้ป่วยดำรงตำแหน่งอธิการบดี สาเหตุหลักมาจากบทบาทของป่วยที่วิจารณ์การรัฐประหารตัวเองของจอมพล ถนอม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ และความใกล้ชิดปรีดี ทำให้สภาอาจารย์เลือกสัญญาให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีต่ออีกสมัย สัญญาได้รับทั้งความไว้วางใจจากรัฐบาลจอมพล ถนอม และการสนับสนุนจากราชสำนักให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่ามกลางขบวนการนักศึกษาที่มีบทบาทสูงขึ้นในสังคม

สุดท้าย ผู้เขียนรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่องในโอกาสวันปรีดี พนมยงค์ และผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์กษิตศที่ตกลงรับเป็นบรรณาธิการเล่ม ผู้เขียนขอขอบคุณมารดาและน้องชายที่คอยเป็นสนับสนุนผู้เขียนเสมอมา และสุดท้ายผู้เขียนขอขอบคุณนทพฐา ตั้งพิณิจกุล ที่เป็นกำลังใจเสมอมาเช่นกัน

ธนพงศ์ จิตต์สง่า

มีนาคม ๒๕๖๖

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นายปรีดี พนมยงค์
(๑๑ พฤษภาคม ๒๔๔๓ - ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖)

การเมืองในธรรมศาสตร์ ก่อนความเคลื่อนไหวจะปรากฏ

ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่าง
ปรีดี พนมยงค์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
กับสัญญา ธรรมศักดิ์ และกลุ่มอนุรักษนิยม
ในสมัยรัฐบาลถนอม-ประภาส พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๖

บทนำ

เนื่องในวาระ ๘๐ ปีแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยได้
จัดสร้างเหรียญที่ระลึกเป็นรูป ๓ บุรพาจารย์ ได้แก่ ปรีดี พนมยงค์
ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และสัญญา ธรรมศักดิ์ เพราะทั้งสามเป็นบุคคลสำคัญ
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเคยดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การ/
อธิการบดีของมหาวิทยาลัย ภาพลักษณ์ของบุคคลสำคัญสามจึงมีฐานะ
เป็นบุคคลที่มีคุณูปการในด้านต่าง ๆ แก่มหาวิทยาลัย และการนำบุคคล
ทั้งสามพิมพ์อยู่บนเหรียญที่ระลึกชุดเดียวกันนั้น รวากับว่าบุคคลสำคัญ
ทั้งสามไม่เคยขัดแย้ง และสัมพันธ์กันอย่างราบรื่น

ความขัดแย้งระหว่างปรีดีและป๋วย กับสัญญาและกลุ่มผู้บริหาร
มหาวิทยาลัย รวมถึงรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร และจอมพล
ประภาส จารุเสถียร เกิดขึ้นประมาธปลาย พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อปรีดีย้าย
จากสาธารณรัฐประชาชนจีนไปพำนักที่ประเทศฝรั่งเศส ในขณะเดียวกัน
สัญญาได้ดำรงตำแหน่งรักษาการตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย
ดูเหมือนว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องภายในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ แต่อันที่จริงความขัดแย้งบุคคลทั้งสามนั้นเกี่ยวโยงสัมพันธ์
กับการเมืองระดับชาติ และสถาบันการเมืองหลักของประเทศไทย
ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ยังสัมพันธ์กับขบวนการนักศึกษา

ที่เริ่มเติบโตมากขึ้นตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๑๐ โดยอาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งดังกล่าวนี้สืบเนื่องต่อไปจนถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๖

ความขัดแย้งของบุคคลทั้งสามไม่ได้มาจากเรื่องส่วนตัว แต่เกิดจากเหตุผลดังนี้ ประการแรก ความขัดแย้งระหว่างปรีดี ไปด้วยกับรัฐบาลถนอม-ประภาส เกิดจากความไม่สบายใจที่ปรีดีย้ายไปพำนักที่กรุงปารีส และมีบุคคลสำคัญรวมถึงป่วยไปเยี่ยมปรีดี ประการต่อมา ความหวาดระแวงปรีดีของกลุ่มอนุรักษ์นิยมและสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า ปรีดีจะมีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง นำมาสู่การผลักดันให้สัญญาเป็นอธิการบดีธรรมศาสตร์ในสมัยที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๖ เพราะสัญญาเป็นที่ไว้วางใจของกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมและสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมถึงรัฐบาลเผด็จการทหาร แต่ขบวนการนักศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อสังคมนิยมอย่างสูงกลับขึ้นชมคุณูปการของปรีดีเพิ่มขึ้น ป่วยเองก็ยอมรับว่า ตนเองเป็นศิษย์ปรีดี และทำงานร่วมกับขบวนการเสรีไทย การไปเยี่ยมปรีดีที่ฝรั่งเศสจนเป็นข่าวใหญ่นั้นเกิดจากการไตร่ตรองเป็นอย่างดี ป่วยก็ยืนยันว่า ปรีดีไม่ได้เป็นผู้ลอบปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ และไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์^๑

ภาพลักษณ์ของปรีดีที่เข้าใจในปัจจุบัน ทั้งในฐานะผู้นำเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ผู้นำฝ่ายประชาธิปไตย และบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อกลางทศวรรษที่ ๒๕๒๐ ภาพลักษณ์ของปรีดีที่เปลี่ยนไปมีสาเหตุสำคัญจากการลดบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

^๑ มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖๗-๒๖๘.

(พ.ค.ท.) และทฤษฎีวิวัตกนิยทางประวัติศาสตร์ที่พรรคยึดถือมาตลอด ก็ได้ลดความสำคัญในหมู่ปัญญาชนลงไป

มุมมองทางประวัติศาสตร์ของ พ.ค.ท. เห็นว่า การเปลี่ยนแปลง การปกครอง ๒๔๗๕ คณะราษฎรเป็นเพียงคณะรัฐประหารเท่านั้น และยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยภาพ “กึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา”^๒ แต่ประทีป นครชัย (พ.ศ. ๒๕๒๔) ได้แย้งมุมมองของ พ.ค.ท. ว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เป็นการ “ปฏิวัติ” เพราะได้ ทำลายความสัมพันธ์การผลิตของชนชั้นนำเก่าลงไป งานของประทีป ส่งผลสะท้อนต่อการเข้าใจเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ และส่งอิทธิพลต่อการประเมินเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง การปกครอง ๒๔๗๕ ของปัญญาชนอีกครั้ง เช่น งานของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ที่ให้ความสำคัญเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ว่าเป็น “การปฏิวัติ” เป็นต้น^๓

การลดความสำคัญของแนวคิดมาร์กซิสต์ของ พ.ค.ท. และการกลับไปให้ความสำคัญเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ส่งผลให้เกิดกระแสเชิดชูผู้ก่อการบางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรีดี พนมยงค์ ปรีดีจึงได้รับการตีความใหม่ว่ามีทัศนคติทางการเมือง ไม่เป็นซ้ายหรือขวาจัด และยึดแนวทางประชาธิปไตย เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครบรอบ ๕๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ หลังการอสังกรรม ของปรีดีเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ มหาวิทยาลัยได้เขียน ประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขึ้นมาใหม่ โดยให้ความสำคัญปรีดี ในฐานะผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

^๒ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “๒๔ มิถุนายน กับการตีความ ๔ แบบ,” *มติชน* (๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

๒๔๗๕^๔ ยิ่งไปกว่านั้น มิตรสหาย บรรดาลูกศิษย์ของปรีดี และนักศึกษา ปัญญาชนเคลื่อนไหวจนสามารถเปิด “อนุสาวรีย์ผู้ประกาศการณ์” เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ได้สำเร็จ และความหวาดกลัวและข้อกล่าวหาให้ร้ายทางการเมืองต่าง ๆ ต่อปรีดี ก็ค่อย ๆ ลดความสำคัญลงไป

งานวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่าง ช่วงต้นทศวรรษที่ ๒๕๑๐ จนถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ มักจะเน้นศึกษาไปที่ขบวนการนักศึกษา เช่น ประจักษ์ ก้องกีรติ^๕ สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ^๖ คณินนิตย์ ตั้งใจตรง^๗ Ross Prizzia and Narong Sinsawasdi^๘ เป็นต้น ส่วนงานที่เน้นความสำคัญกับปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเป็นผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักรัฐศาสตร์เหล่านี้อยู่ในกรอบของทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization) และทฤษฎี

^๔ มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖*, หน้า ๓๑๒-๓๑๔.

^๕ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘)

^๖ สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ, *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า : ขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๙* (กรุงเทพฯ : Illuminations Editions, ๒๕๖๔)

^๗ คณินนิตย์ ตั้งใจตรง, “ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐)

^๘ Ross Prizzia and Narong Sinsawasdi, *Thailand: Student Activism and Political Change* (Bangkok: Duang Kamol, 1974)

การพัฒนาทางการเมือง (Political Development) ซึ่งมาอธิบายความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองจนทำให้เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ข้อเสนอของนักวิชาการเหล่านี้คือ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาสนับสนุน ทำให้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมพัฒนาขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลเผด็จการได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อตอบรับการพัฒนาเศรษฐกิจอันรวดเร็ว แต่ “ชนชั้นกลาง” หรือ “พลังนอกระบบราชการ” ก็เติบโตอย่างรวดเร็วเช่นกัน ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาของรัฐบาลเผด็จการก็คือไม่สามารถรับมือกับพลังใหม่ ๆ ในสังคมเหล่านี้ได้ ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างดังกล่าวพัฒนาไปสู่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ งานกลุ่มนี้ เช่น David Morell and Chai-anan Samudavanija^๙ เสน่ห์ จามริก^{๑๐} ลิขิต ธีรเวคิน^{๑๑} เป็นต้น

ส่วนงานวิชาการที่ศึกษาบทบาททางการเมืองของปรีดี ป่วยและสัญญาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เช่น มรกต เจวจินดา^{๑๒} ศึกษากระบวนการทำให้ภาพลักษณ์ปรีดีกลายเป็น

^๙ David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution* (Cambridge/Massachusetts: Oelgeschlager, Gunn and Hain, Publishers, Inc., 1981)

^{๑๐} เสน่ห์ จามริก, “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม,” ใน *จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๓๑.

^{๑๑} ลิขิต ธีรเวคิน, *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙)

^{๑๒} มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖*, หน้า ๒๒๗-๒๔๑.

ปีศาจทางการเมือง ทั้งข้อกล่าวหาลอบปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ และ
ปรีดีเป็นคอมมิวนิสต์ สิ่งที่น่าสนใจ คือ มรดกกล่าวถึงบทบาททาง
การเมืองของปรีดีในช่วงก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เช่น การฟ้อง
หมิ่นประมาทหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** ที่กล่าวหาว่า ปรีดีเกี่ยวข้องกับ
คดีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ การแสดงปาฐกถาให้นักเรียนไทยในยุโรป และ
ส่งผลงานของตนเองมาให้องค์กรนักศึกษาตีพิมพ์ เช่น ปาฐกถาเรื่อง
“เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปรีดีเห็นด้วย
กับขบวนการนักศึกษา จันทนา ไชยนาเคนทร์^{๑๓} กล่าวถึงบทบาท
ทางการเมืองของสัญญา ก่อนและหลังการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. ๒๕๑๖ ในส่วนบทบาทสัญญา ก่อนเป็นนายกรัฐมนตรี จันทนา
ศึกษาบทบาทของสัญญา เมื่อดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ซึ่งเน้นบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างสัญญากับ
ราชสำนัก และเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม^{๑๔} ศึกษาบทบาทของป่วย
กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเน้นไปที่คุณูปการการพัฒนาคณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อครั้งที่ป่วยเป็นคนปกติ และ
ที่ปรึกษาอธิการบดี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์
หนังสือเล่มนี้ต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งของ
บุคคลสำคัญทั้งสามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งงานวิชาการที่

^{๑๓} จันทนา ไชยนาเคนทร์, “การเมืองในสมัยนายพระราชนาน สัญญา ธรรมศักดิ์
(พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘),” (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔)

^{๑๔} เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, *อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ กับมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ : แนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การวางรากฐาน
การพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๙)

ผู้เขียนกล่าวถึงข้างต้นยังไม่ได้กล่าวถึงความขัดแย้งดังกล่าว หนังสือเล่มนี้มีจุดประสงค์ที่จะเติมเต็มภาพที่ขาดหายไปของประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ดังนั้น หนังสือเล่มนี้มุ่งศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้ (๑) ความกังวลใจของรัฐบาลจอมพล ถนอม และสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อการย้ายไปพำนักที่กรุงปารีสของปรีดี พนมยงค์ (๒) ขบวนการนักศึกษา ก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ (๓) ความขัดแย้งระหว่างป่วยและสัญญาในแต่งตั้งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖ และ (๔) บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ระหว่างเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

| คณะผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ก่อน พ.ศ. ๒๔๙๐

บทที่ ๑

ความกังวลใจของฝ่ายอนุรักษนิยม
ต่อการย้ายไปพำนักที่กรุงปารีส
ของปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์ จำต้องลี้ภัยการเมืองหลังจากรัฐประหารที่นำโดยจอมพล
ผิน ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ หลังจากนั้นปรีดี
พยายามกลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง โดยก่อการยึดอำนาจ
ในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ แต่ประสบความล้มเหลว ดังที่
เรียกกันว่า “กบฏวังหลวง” และปรีดีก็หมดบทบาททางการเมืองลงไป^๑
หลังจากนั้น ปรีดีพำนักอยู่ที่สาธารณรัฐประชาชนจีนมากกว่า

^๑ รัฐประหารวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ นำโดยจอมพล ผิน ชุณหะวัณ
ซึ่งร่วมมือกับทหารระดับนายพัน และทหารนอกราชการ การยึดอำนาจมีข้ออ้าง
ว่า รัฐบาล พล.ร.ต.ถวัลย์ อ่างนาวาสวัสดิ์ ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของปรีดี
พนมยงค์ ไม่อาจคลี่คลายคดีสวรรคตของรัชกาลที่ ๘ โดยปรีดีลี้ภัยทางการเมือง
นอกประเทศตั้งแต่พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ แต่ในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๔๙๒ ปรีดีซึ่งร่วมมือกับนายทหารเรือและอดีตผู้ร่วมขบวนการเสรีไทย
ก็ล้มเหลวในการร่วมก่อการยึดอำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
เหตุการณ์นี้ ปรีดีเรียกว่า “ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒”
หรือที่รู้จักกันในชื่อ “กบฏวังหลวง” และปรีดีต้องลี้ภัยการเมืองที่สาธารณรัฐ
ประชาชนจีน หลังจากเหตุการณ์กบฏวังหลวง ปรีดีและคณะราษฎรสายพลเรือน
ก็หายไปจากบทบาททางการเมืองไทยอย่างสิ้นเชิง ดู สุภาชัย ยิ้มประเสริฐ,
แผนชิงชาติไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : พีเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๖-๑๙๙.

สองทศวรรษ แม้ข่าวที่ปรากฏในประเทศไทยจะมีข่าวของปรีดีอยู่บ้าง^๒ แต่ไม่ได้ส่งผลสะท้อนต่อการเมืองไทย และอีกทั้งยังปรีดีถูกกล่าวหา เป็นบุคคลอันตรายต่อความมั่นคง ใสร่ำว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังใน คดีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ และต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศไทยให้เป็น “มหาชนรัฐ”^๓

อย่างไรก็ตาม เมื่อปรีดีวัย ๗๐ ปี ตัดสินใจพำนักที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร และสถาบันพระมหากษัตริย์ กังวลใจต่อการย้ายพำนักของปรีดีเป็นอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้น สโมสรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์ หนังสือ *ตื่นเถิดลูกโดม* เป็นหนังสือแจกในวันต้อนรับนักศึกษาใหม่ มีรูปหน้าปกหนังสือเป็นรูปของปรีดี ซึ่งเป็นรูปล่าสุดหลังจากการย้ายไป พำนักที่ฝรั่งเศส ทำให้ชนชั้นนำทั้งรัฐบาลและราชสำนักแสดงออก ถึงความไม่พอใจต่อเหตุการณ์นี้อย่างยิ่ง ในบทนี้จะชี้ให้เห็นถึงความ กังวลใจดังกล่าวของชนชั้นนำ และนำมาสู่การวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่นักศึกษาและนักกิจกรรมถึงเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง

^๒ ในขณะที่ลี้ภัยอยู่ที่สาธารณรัฐประชาชนจีน ปรีดีก็ยังเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ เช่น การรณรงค์ขบวนการสันติภาพ พ.ศ. ๒๔๙๕ ดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกบฏสันติภาพ,” ใน *กึ่งศตวรรษ ขบวนการสันติภาพ “ความจริง” เกี่ยวกับ “กบฏสันติภาพ” สำนักประวัติศาสตร์ของคนสามรุ่น* (กรุงเทพฯ : เมฆขาว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙๗-๒๐๓. หรือข้อเสนอของเขา ในการชุดคอคอดกระกับรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) พ.ศ. ๒๕๐๑ ดู ไสว สุทธิพิทักษ์, *ดร.ปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๘๐๘-๘๓๒. และสุพจน์ ด่านตระกูล, *ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๒๒), หน้า ๓๐๕-๓๒๗.

^๓ มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖*, หน้า ๘๗-๑๖๒.

ปฏิกิริยาต่อการย้ายที่พำนักของปรีดี

เมื่อปรีดีย้ายไปพำนักฝรั่งเศสเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ รัฐบาลจอมพล ถนอมก็สนใจข่าวการย้ายไปพำนักที่ฝรั่งเศสครั้งนี้ ปรีดีติดต่อสถานทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศสให้ออกหนังสือรับรองสภาพการมีชีวิตอยู่ของปรีดี และหนังสือการเดินทาง เพื่อรับเงินบำนาญจากรัฐบาลไทย ซึ่งไม่ได้รับมาตั้งแต่ปรีดีลี้ภัยการเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ แต่สถานทูตไทย ณ กรุงปารีส ซึ่งมีนายไพโรจน์ ชัยนาม เป็นเอกอัครราชทูต ปฏิเสธคำขอดังกล่าว ปรีดีจึงมอบอำนาจแทนให้นายวิชา กันตามระ ทนายความ ยื่นฟ้องเอกอัครราชทูตไพโรจน์ และพวก ขอให้ศาลพิพากษาให้สถานทูตไทย ณ กรุงปารีส ออกหนังสือสำคัญตามความประสงค์ ทำยที่สุดปรีดีก็ได้รับเงินบำนาญ^๔

หลังจากขาย “บ้านพูนสุข” ที่สีลม และได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารแห่งประเทศไทยในการแลกเปลี่ยนเป็นเงินฟรังก์เพื่อซื้อบ้าน (และสร้างศาสนสถาน)^๕ แล้ว ปรีดีจึงได้พักอาศัยที่บ้านองโตนี (Antony) ณ ชานกรุงปารีส

การฟ้องร้องเพื่อเรียกเงินบำนาญคืนในครั้งนี้ ทำให้ปรีดีเป็นที่สนใจของสาธารณชน อีกทั้งมีบุคคลสำคัญจากประเทศไทยไปเยี่ยมปรีดีที่กรุงปารีส เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พ.อ. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ - พฤศจิกายน ๒๕๑๔) พล.ต.ต. สง่า กิตติขจร

^๔ ไสว สุทธิพิทักษ์, *ดร.ปรีดี พนมยงค์*, หน้า ๘๔๑. และ สุพจน์ ด่านตระกูล, *ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์*, หน้า ๓๒๙.

^๕ พูนสุข พนมยงค์, *ไม่ขอรับเกียรติยศใด ๆ ทั้งสิ้น* : ๙๕ ปี ๔ เดือน ๙ วัน, (กรุงเทพฯ : สถาบันปรีดี พนมยงค์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐๓.

ป่วย อีจิงภากรณ์, ท่านผู้หญิงพูนศุข-ปรีดี พนมยงค์, โฟโรจน์ ชัยนาม |

บทที่ ๑ : ความกังวลใจของฝ่ายอนุรักษ์นิยม
ต่อการย้ายไปพำนักที่กรุงปารีสของปรีดี พนมยงค์

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (มิถุนายน ๒๕๑๓ - พฤศจิกายน ๒๕๑๔) พ.อ. สมคิด ศรีสังคม ส.ส. อุตรธานี นายสุธรรม ภัทราคม รองประธานศาลฎีกา พลเอก ประพันธ์ กุลวิจิตร ปลัดกระทรวงกลาโหม^๖ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ ปรีดีก็ได้รับเชิญไปแสดงปาฐกถาตามสมาคมนักเรียนไทยในทวีปยุโรปตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓

รัฐบาลจอมพล ถนอมไม่พอใจปรีดีมากขึ้น เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๐ คน นำโดยอดินาท ควรพจน์^๗ ส.ส. พระนคร-ศรีอยุธยา พรรคสหประชาไทย เสนอมติผ่านพลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ เลขาธิการพรรคสหประชาไทย เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ให้รัฐบาลเชิญปรีดีกลับมาสู่ประเทศไทย ในฐานะที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศจีน ในขณะที่รัฐบาลจอมพล ถนอมเพิ่งชนะการลงมติพระราชบัญญัติขึ้นภาษีสรรพสามิตอย่างหวุดหวิด^๘ อดินาทให้เหตุผลว่า ปรีดีมีความรู้อย่างดีในด้านเศรษฐกิจและได้รับการยอมรับนับถือจากรัฐบาลจีน ดังนั้น ปรีดีจึงสามารถเจรจากับประเทศจีน และช่วยไม่ให้เงินรุกรานไทยได้

^๖ สุพจน์ ด้านตระกูล, *สัจจะแห่งประวัติศาสตร์รัฐบุรุษอาวุโส* (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๔๔๗.

^๗ นายอดินาท ควรพจน์ รู้จักปรีดีและครอบครัว ตั้งแต่อดินาทยังเป็นเด็ก เขาอาศัยอยู่ในท่าเนียบท่าช้าง ถนนพระอาทิตย์ ก่อนที่ปรีดีจะลี้ภัยการเมืองเมื่อพฤศจิกายน ๒๔๙๐, สัมภาษณ์ วาณี พนมยงค์ สายประดิษฐ์, ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓.

^๘ *สยามรัฐ* (๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๓) : ๑.

สบายดี ท่านแข็งแรง อายุ ๗๐ ศีรษะขาว อยู่บ้าน
เล็ก ๆ...สติปัญญาก็ยังรู้สึกรู้สึกว่าเข้มแข็ง

ท่านรู้เรื่องเมืองไทยดีกว่าผม (หัวเราะ)

ท่านอยากสร้างวัดที่ปารีส ท่านปรารถนาว่า เขาชนใน
ปัจจุบันนี้ห่างไกลกับพุทธศาสนา และท่านก็เล่าถึงเมื่อครั้ง
ท่านเป็นเด็ก ๆ อยู่ ท่านเป็นลูกศิษย์วัดอยู่ตลอดมา สวดมนต์
สวดพรท่านไม่ต้องไปท่อง จำได้อยู่ เพราะฉะนั้นมันก็ติดใจ
อยู่เรื่อย และท่านก็บอกว่า เด็กสมัยนี้ที่เขาประพฤติไปใน
ทำนองที่เราไม่ค่อยชอบ บางทีถ้าเป็นลูกศิษย์วัดเสียบ้างก็จะดี
โดยเฉพาะนักเรียนนอกที่ไปอยู่เมืองนอก

ท่านก็อยากกลับ แต่ท่านก็รู้ดีว่ามีอุปสรรคอยู่

ที่ผมบอกว่า ผมเป็นลูกศิษย์ลูกหา ผมไม่ต้องบอกกับ
คุณก็ได้ คุณก็รู้แล้วว่า ผมเป็นนักเรียนธรรมศาสตร์รุ่นแรก
เป็นรุ่นแรกที่อบรม

เมื่อเวลาผมเป็นนักเรียนธรรมศาสตร์อยู่ ผมสอน
โรงเรียนอัสสัมชัญ พอผมจะจบธรรมศาสตร์แล้ว ผมไปทำงาน
ที่ธรรมศาสตร์ เป็นล่าม และระหว่างสงคราม ผมถอดโทรเลข
เข้าโทรเลขให้ท่านทุกวัน

และทีนี้ คุณคิดดูสิว่า ถ้าหากผมไปยุโรป และรู้แล้วว่า
อาจารย์ปรีดีอยู่ที่นั่น และผมไม่ไปหา มันประหลาดไหมเล่า
ถ้าไม่ไปหานี้มันประหลาด ถ้าไปหา ไม่น่าจะเป็นเรื่องประหลาด
ท่านก็เป็นห่วง (เมืองไทย) ท่านบอกว่า พวกคุณเป็น
หนุ่ม ๆ ลองไปคิดกันดู มีคนน้อยคนนักที่จะเรียกผมว่า เป็น
คนหนุ่ม เพราะฉะนั้น ก็รู้สึกปลื้มใจ พวกคุณหนุ่ม ๆ ไปคิด
กันดูสิว่าจะทำยังไง ผมก็บอกว่า คิดแล้วครับ ไม่รู้จะทำไป
(หัวเราะ)

ช่วยให้สัมภาษณ์นักข่าว
หลังจากไปพบปรีดีที่ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๕๑๓

รับฟังเสียงของป๋วยได้ทาง
<https://youtu.be/zrZdK9pE8KA>

หนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** รายงานโจมตีข้อเสนออย่างรุนแรง โดยกล่าวหาว่า อดิनाทได้เชิญ “นายปรีดี ซึ่งหนีคดีลอบปลงพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ไปหลบอยู่ ประเทศจีนแดงจนหมดอายุความ ให้ปรีดีกลับมาเป็นใหญ่อีกครั้ง”^๙ นอกจากนี้ **สยามรัฐ** ยังโจมตีว่าปรีดีไม่สามารถเป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจได้ เพราะว่า พ.ศ. ๒๕๑๓ ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย พัฒนาจากสมัย พ.ศ. ๒๔๗๕ ไปมาก และปรีดีไม่ได้บริหารงานรัฐบาล มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๐ อีกทั้งปรีดีก็ไม่สามารถเจรจากับรัฐบาลจีน เพื่อไม่ให้รุกรานไทยได้ เนื่องจากปรีดีไม่ได้มีอิทธิพลต่อรัฐบาลจีน แต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม **สยามรัฐ** เห็นว่า ปรีดีกลับมาประเทศไทยได้ แต่ไม่ควรเล่นการเมือง และ “กลับมาอยู่เมืองไทยอย่างคนแก่คนหนึ่ง”^{๑๐} นอกจากนี้ บทความยังชี้ให้เห็นว่า ปรีดีมีแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ โดยอ้างอิงเรื่องที่ปรีดีเคยเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๔๗๖ หรือสมุดปกเหลือง ดังนั้น ถ้ารัฐบาลจอมพล ถนอมยอมรับปรีดี ซึ่งเป็นผู้ต้องหาคดีลอบปลงพระชนม์ เป็นที่ปรึกษา เท่ากับว่ารัฐบาล กบฏต่อราชบัลลังก์และระบอบการปกครอง^{๑๑}

จอมพล ประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี ตอบโต้สมาชิก พรรคสหประชาไทยซึ่งเสนอปรีดีให้เป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจนั้นว่า “กำลังไม่สบาย มีอาการร้องห่มร้องไห้ผิดปรกติ” และประภาสยัง สัมภาษณ์ฝากไปยังปรีดีว่า “...ถ้าเป็นคนไทย ใครจะกลับมาก็ได้ แต่เขาคงรู้ตัวเองดี เกรงว่าจะไม่กลับเท่านั้น...ที่เรียกกันว่าเป็นรัฐบุรุษ

^๙ ส.ธ.น., “แ่งคิดจากข่าว”, **สยามรัฐ** (๑ สิงหาคม ๒๕๑๓) : ๓.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

อาวูโส่นั้นก็ควรเลิกเรียกกันได้แล้ว”^{๑๒} คำสัมภาษณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจต่อการเคลื่อนไหวของอดิเนาที่เสนอให้เชิญปรีดีกลับมาเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ

ในเวลาต่อมา สมาชิกพรรคสหประชาไทยจำนวน ๙ คน ที่ลงชื่อร่วมกับอดิเนาเพื่อให้ปรีดีกลับมาประเทศไทยในฐานะที่ปรึกษาเศรษฐกิจได้ขอถอนรายชื่อ เพราะอ้างว่าถูกอดิเนาหลอก ในตอนแรกมติที่จะเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเป็นเรื่องการปราบปรามคอมมิวนิสต์และความขัดแย้งในกัมพูชา แต่พอยื่นเสนอกลับกลายเป็นเรื่องการเชิญปรีดีกลับประเทศ^{๑๓} การแก้ตัวของ ส.ส. พรรคสหประชาไทย อาจเป็นเพราะผู้นำหลายคนในรัฐบาลไม่พอใจ ในที่สุดพรรคสหประชาไทยเสนอให้มติดังกล่าวนี้ตกไป เพราะ “เป็นบุคคลที่มีคดีร้ายแรง ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ยังข้องใจสงสัยอยู่มาก และนายปรีดีไม่เคยพิสูจน์ตัวเองในคดีดังกล่าวนี้เลย”^{๑๔}

ปรีดียังได้รับความสนใจจากสาธารณชนมากยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อป่วย อังภาภรณ์ ตัดสินใจไปเยี่ยมปรีดีที่กรุงปารีส จอมพล ถนอม ให้สัมภาษณ์กับสื่อว่า ไม่เคยห้ามปรีดีกลับเข้าประเทศ แต่ “อย่าทำอะไรที่จะเกิดความไม่เรียบร้อย” และก่อนที่ป่วยจะไปราชการต่างประเทศ ก็ได้มาบอกจอมพล ถนอมว่าจะไปเยี่ยมปรีดีในฐานะที่เคยเป็นอาจารย์ของตนมาก่อน และจอมพล ถนอมจึงฝากป่วยไปบอกปรีดีว่า “ขออย่าให้ทำความยุ่งยากขึ้นในประเทศในขณะนี้เลย”^{๑๕}

^{๑๒} สยามรัฐ (๑ สิงหาคม ๒๕๑๓) : ๑๖.

^{๑๓} ชาวไทย (๒ สิงหาคม ๒๕๑๓) : ๑๖.

^{๑๔} ชาวไทย (๕ สิงหาคม ๒๕๑๓) : ๑๖.

^{๑๕} ประชาธิปไตย (๒๕๑๓, ๖ สิงหาคม) : ๑๖. และ ชาวไทย (๖ สิงหาคม ๒๕๑๓) : ๑๖.

ยิ่งไปกว่านั้น **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** ฉบับวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นนิตยสารฝ่ายนิยม กษัตริย์ได้ลงบทความเรื่อง “ป่วย-ปรีดี” ที่มีเนื้อหาไม่เห็นด้วยกับป่วย ที่ไปเยี่ยมปรีดี บทความนี้มองป่วยว่าเป็นบุคคลที่เชี่ยวชาญทั้งวง การเงินการคลังและการศึกษา กำลังเป็นที่จับตามองว่าหลังเกษียณอายุ ราชการอาจหันมาเล่นการเมือง และได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาล ตั้งแต่สมัยจอมพล สฤษดิ์จนถึงจอมพล ถนอม แต่กลับไปเยี่ยมปรีดี “อดีตผู้ต้องหาคดีลอบปลงพระชนม์ อันเป็นศัตรูต่อราชบัลลังก์” เป็น เรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่งและอาจเสียคนเพราะปรีดี^{๑๖}

หลังจากนั้น วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ปรีดียื่นฟ้อง คดีแพ่งผ่านนายวิชา กันตามระ ซึ่งเป็นผู้ถืออำนาจแทน ต่อบริษัท สยามรัฐ จำกัด จำเลยที่ ๑ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จำกัดที่ ๒ นายสำเนียง ชันธวณะ จำกัดที่ ๓ นายประจวบ ทองอุไร จำกัดที่ ๔ และนายประหยัด ศ. นาคะนาท จำกัดที่ ๕^{๑๗} ในที่สุด ศาลแพ่ง ไกล่เกลี่ยให้โจทก์และจำเลยประนีประนอมยอมความกัน โดยจำเลย ต้องประกาศขอภัยในความผิดพลาดของบทความดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว โจทก์จึงจะถอนฟ้อง คดีเป็นอันยุติลงในวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ปรีดีขอถอนฟ้อง หลังจากทีบริษัท สยามรัฐ จำกัด ลงประกาศ ขอภัยในหน้าหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** รายวัน และ **สยามรัฐสัปดาห์ วิจารณ์**^{๑๘}

คดีนี้กล่าวได้ว่าเป็นปฏิบัติการของกลุ่มนักการเมืองฝ่ายนิยมเจ้า ที่มีต่อปรีดี หลังจากย้ายมาพำนักที่ประเทศฝรั่งเศส สมศักดิ์

^{๑๖} ส.ธ.น. “ป่วย-ปรีดี,” *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* (๓๐ สิงหาคม ๒๕๑๓) : ๓๕.

^{๑๗} สุกพจน์ ด้านตระกูล, *สัจจะแห่งประวัติศาสตร์รัฐบุรุษอาวุโส*, หน้า ๒๕๓.

^{๑๘} รายละเอียดของคดี โปรดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕-๒๖๕.

เจียมธีรสกุล เห็นว่า บทความใน *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* นี้เป็นการ “ดักคอก” ปรีดีของพวกนิยมกษัตริย์^{๑๙} เพื่อไม่ให้ปรีดีแสดงบทบาททางการเมืองในประเทศไทย ส่วนหลักฐานที่ปรีดีใช้ได้แย้งในศาลเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ของตนเอง แปลมาจากหนังสือ *Devil's Discuss* และในเวลาต่อมาแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ *กงจักรปีศาจ*^{๒๐}

การย้ายไปพำนักที่ฝรั่งเศสของปรีดีสร้างความกังวลใจและไม่สบายใจของกลุ่มการเมืองกษัตริย์นิยมและรัฐบาลของจอมพล ถนอม เป็นอย่างยิ่ง จนนำมาสู่กรณีที่ปรีดีฟ้องร้องกับหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ความกังวลใจและไม่สบายใจต่อการย้ายไปพำนักในฝรั่งเศสของปรีดี

^{๑๙} สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๙๗.

^{๒๐} หลักฐานประกอบการฟ้องหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ที่ปรีดีนำมาใช้ได้แย้งว่า ตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ ๘ ปรีดีได้ส่งมาจากประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่แปลมาจากหนังสือ *Devil's Discuss* ของ Rene Kruger แปลโดย ร.อ. ชลิต ชัยสิทธิเวช ร.น. พี่ชายของ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. ซึ่งเป็นเลขานุการของปรีดี เมื่อครั้งเป็นนายกรัฐมนตรี และยังเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีสวรรคตอีกด้วย

หนังสือ *Devil's Discuss* มีข้อสรุปว่า ปรีดีไม่เกี่ยวข้องกับคดีลอบปลงพระชนม์ และเสนอว่า รัชกาลที่ ๘ ปลงพระชนม์พระองค์เอง ในเวลาต่อมาหนังสือเล่มนี้ได้ถูกแปลและเผยแพร่ภายใต้ชื่อ *กงจักรปีศาจ* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ขบวนการนักเรียนนั้นเฟื่องฟู และงานเขียนของปรีดีหลายชิ้นก็ได้รับความนิยมจากนักศึกษา

นายแพทย์สรรใจ แสงวิเชียร และวิมลพรรณ ปีตธวัชชัย ผู้มีความคิดแบบอนุรักษนิยม ได้เขียนหนังสือตอบโต้ *กงจักรปีศาจ* ในชื่อ *กรณีสวรรคต ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙* โดยยืนยันว่า รัชกาลที่ ๘ ถูกลอบปลงพระชนม์อย่างแน่นอน ไม่ใช่การปลงพระชนม์พระองค์เอง ดังนั้น การเขียนหนังสือ *กรณีสวรรคต ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙* มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อโจมตีปรีดี ดู นครศ นโรปรกรณ์, *ความเห็นแย้งกรณีสวรรคต* (กรุงเทพฯ : นครศ นโรปรกรณ์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๙๗.

ยังได้ลูกกลมเข้าไปสู่รั้วมหาวิทยาลัย เมื่อมีการขายดหนังสือ **ตื่นเถิดลูกโตม** ของฝ่ายประชาสัมพันธส์โมสรนัคคึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาศตรั ซึ่งปรากฏภาพปรดิตีในวัยชราบนหน้าปกหนังสือ

เมื่อปรดิตีขึ้นปกหนังสือ **ตื่นเถิดลูกโตม**

หลังจากคดีฟ้องหมิ่นประมาทกับ **สยามรัฐ** ปรดิตีได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนและตกเป็นเป้าสายตาของรัฐบาลจอมพล ถนอม และชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษ์นิยม ในขณะที่เดียวกัน นักศึกษาก็เริ่มสนใจเรื่องราวและประวัติของปรดิตี โดยก่อนหน้านั้น ปรดิตีเป็นบุคคลต้องห้ามในสังคมไทย เพราะฝ่ายอนุรักษ์นิยมสร้างภาพ “ปีศาจทางการเมือง” ให้กับปรดิตี ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ และเป็นผู้สนับสนุนแนวคิดคอมมิวนิสต์ ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งพิมพ์ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาศตรัก็ไม่เคยกล่าวถึงปรดิตีในฐานะผู้ประศาศนัการของมหาวิทยาลัยธรรมศาศตรั หรือบทบาทของปรดิตีในสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕^{๒๐} อย่างไรก็ตาม หลังจากปรดิตีย้ายไปพำนักที่ฝรั่งเศสและมีเรื่องฟ้องร้องทั้งสถานทูตไทยประจำกรุงปารีสกับหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** ดูเหมือนว่า เรื่องราวของปรดิตีได้รับความสนใจจากสาธารณชนมากขึ้น รวมถึงนักศึกษาด้วย

จอมพล ถนอมประกาศใช้รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑ หลังจากร่างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อรัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ได้จัดการเลือกตั้งสภาเทศบาลกรุงเทพ-ธนบุรีในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๑ และ

^{๒๐} มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรดิตี พนมยงคั กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖*, หน้า ๒๕๕-๒๖๑.

ตามด้วยการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองครั้งแรกด้วยการเป็นอาสาสมัครผู้สังเกตการณ์การเลือกตั้ง ในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๑ นักศึกษารวมศาสตร์จำนวน ๓๐ คน ก่อตั้งกลุ่มอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง และจัดแบ่งนักศึกษาไปสังเกตการณ์ในการเลือกตั้งสภาเทศบาลเป็นครั้งแรก^{๒๒} หลังจากการเลือกตั้งสภาเทศบาลเสร็จสิ้นลงไป นักศึกษาจากหลายสถาบันตื่นตัวกับการเลือกตั้งมากขึ้น และเข้ามาสมัครเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งทั่วไปจำนวนถึง ๒,๕๐๐ คน^{๒๓} อาสาสมัครนักศึกษาเกือบทั้งหมดประจำหน่วยในเขตกรุงเทพฯ และเขตธนบุรี เช่น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นอาสาสมัครที่หน่วยเลือกตั้งโรงเรียนโยธินบูรณะ^{๒๔} เป็นต้น

การตื่นตัวทางการเมืองของนักศึกษาเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการเผยแพร่เรื่องราวของปรีดีในสังคมไทยขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะบทบาทของสุพจน์ ด่านตระกูล ซึ่งพิมพ์หนังสือเพื่อฟื้นฟูเกียรติภูมิของปรีดีหรือการพิมพ์ปาฐกถาของปรีดีโดยปราโมทย์ พึ่งสุนทร^{๒๕}

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สร้างความตระหนักให้กับฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็คือเรื่องการพิมพ์หนังสือ **ตื่นเถิดลูกโดม** ที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งใจออกในวันสถาปนา

^{๒๒} จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา* (กรุงเทพฯ : เมฆขาว, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๒๔} พัชรภา ตันตราจิน, *ความคิดทางสังคมการเมืองของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล* (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สารสิน, ๒๕๕๖), หน้า ๔๓-๔๕.

^{๒๕} มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖*, หน้า ๒๕๐-๒๕๘.

มหาวิทยาลัย ๒๗ มิถุนายน แต่ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ
คณบดีคณะศิลปศาสตร์ และคณะกรรมการที่ปรึกษาของอธิการบดี
ฝ่ายนักศึกษา แสดงความไม่พอใจ เนื่องจากหน้าปกของหนังสือ
ฉบับนี้เป็นรูปของปรีดี ซึ่งเป็นภาพที่ถ่ายล่าสุดหลังจากเพิ่งย้ายจาก
ประเทศจีนไปฝรั่งเศส^{๒๖} ต่อมา บัณฑิต พิศลยบุตร นายกสิโมสร
นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ชัยวัฒน์ ภักตร์นิลรัตน์ ไปแจ้ง
กองบัญชาการตำรวจสันติบาล^{๒๗} และหนังสือ **ตื่นเกิดลูกโดม** จึงถูก
สันติบาลซื้อไปทุกฉบับแทนที่การถูกอายัด โดยอ้างว่าเพื่อช่วยเหลือ
งบประมาณของสโมสรนักศึกษาที่จัดพิมพ์หนังสือเล่มดังกล่าว ซึ่ง
หมายถึงหนังสือทั้งหมดถูกยึดไว้ไม่ให้เผยแพร่แน่นอน

หลังจากนักศึกษาทราบเรื่องที่สันติบาลอายัดหนังสือ **ตื่นเกิด
ลูกโดม** แล้ว นักศึกษาบางส่วนไม่พอใจการกระทำของสโมสรนักศึกษา
เพราะเห็นว่าสโมสรนักศึกษาลิดรอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
ต่อมา ปราบกฏไปปลิวประณามการกระทำของสโมสรนักศึกษา ทำให้
สโมสรนักศึกษาออกแถลงการณ์ตอบโต้ข้อวิจารณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏ
ในไปปลิวว่า คณะผู้จัดทำประกอบด้วย ธนา ดำรงมณี กรรมการสโมสร
ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ธีัญญา ชุนชฎาธาร ขจิต ศิกษมัต และสหายณห์
สุธรรมสมัย มีจุดประสงค์รับใช้นักการเมือง และ **"การทำให้ประมุข
ของชาติกระทบกระเทือนน้ำพระทัย"**^{๒๘}

เมื่อกระแสข่าววิพากษ์วิจารณ์โจมตีสโมสรนักศึกษาขยาย
เป็นวงกว้าง กระทั่งหนังสือพิมพ์รายวันนำไปรายงาน ในที่สุดวันที่

^{๒๖} ธีัญญา ชุนชฎาธาร, *บันทึก ๑ ใน ๑๓ กบฏรัฐธรรมนูญ เรื่องบอกเล่าก่อนถึงวัน
๑๔ ตุลาคม ๑๖* (กรุงเทพฯ : มุลนิธิสถาบันวิชาการ ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๖), หน้า ๕๓.

^{๒๗} จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา*, หน้า ๖๔.

^{๒๘} *ชาวไทย* (๒๖ กันยายน ๒๕๑๓) : ๑๖.

๓๐ กันยายน นักศึกษากลุ่มหนึ่งได้ยื่นเรื่องต่ออธิการบดี คือ พระเจ้า วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ เพื่อเปิดอภิปรายที่หอประชุมใหญ่ และเสด็จในกรมฯ สัญญาจะนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมคณะบดีในวันที่ ๑ ตุลาคม^{๒๙} แต่ศาสตราจารย์อดุลไม่เห็นด้วยที่เปิดอภิปราย เพราะอาจทำให้เกิดเรื่องวุ่นวายได้ อีกทั้งธนาถูปลตออกจากตำแหน่งกรรมการ สโมสรฝ่ายประชาสัมพันธ์เรียบร้อยแล้ว^{๓๐}

อันที่จริง การปลดธนาถูออก เป็นเพียงการปลดออกจาก ตำแหน่งฝ่ายประชาสัมพันธ์ของสโมสรเท่านั้น ไม่ใช่การปลดออกจาก คณะกรรมการสโมสรนักศึกษา ธนาได้รับเลือกเป็นตัวแทนนักศึกษา จากคณะเศรษฐศาสตร์ การไล่ออกจากคณะกรรมการสโมสรต้อง จัดการเลือกตั้งซ่อมใหม่แทนที่ธนา และสิ้นเปลืองงบประมาณจัดการ เลือกตั้ง^{๓๑} ในท้ายที่สุด การจัดอภิปรายเพื่อชี้แจงเรื่องการอายัดหนังสือ **ตื่นเถิดลูกโดม** จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๓ แต่เป็นการประชุม ชักถามกันภายในหรือรูปแบบการประชุม “ลับ” แทน^{๓๒}

จากบันทึกการประชุมลับในครั้ง นี้ มีผู้เข้าร่วมการประชุม ประกอบด้วย (๑) คณะกรรมการสโมสรนักศึกษา (๒) คณะผู้จัดทำ หนังสือ “ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สโมสรนักศึกษา ๒๕๑๓” (๓) กรรมการ

^{๒๙} ชาวไทย (๓ ตุลาคม ๒๕๑๓) : ๑๖.

^{๓๐} ชาวไทย (๒๙ กันยายน ๒๕๑๓) : ๑๖.

^{๓๑} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๓.๑./๒๗ “ถ้อยคำถอดจากเทปบันทึกเสียงการ อภิปรายซักถามคณะกรรมการสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับ คณะผู้จัดทำหนังสือ “ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ส.ม.ธ. ๒๕๑๓” วันศุกร์ ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ ห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย” (๒ ตุลาคม ๒๕๑๓.), หน้า ๒๔.

^{๓๒} ชาวไทย (๓ ตุลาคม ๒๕๑๓) : ๑ และ ๑๖.

วิทยุพกพา
ใน
รถยนต์

วิธีใช้ ขอบ
NATIONAL

ข่าวไทย

วัน... ฉบับที่... วัน... พ.ศ. ๒๔๙๓

เริ่มงต้น
+ วิทยาลัยเทคโนโลยีกรุงเทพ

บริษัท วิทยุภาพ จำกัด
158 ถนนพญาไท กรุงเทพฯ โทร. ๒๕๕๒-๕-๖๖๖

สันติบาลยึดหนังสือธรรมศาสตร์ เสนอให้ประธาธิบดีข่มขู่ปลดสมาชิกสภาเทศบาล

**ข้อเขียนกระทบพระมหากษัตริย์
และสนับสนุนนายปรีดี**

นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยได้เขียนจดหมาย
มาส่งกองบรรณาธิการ โดยขอให้ส่งต่อหนังสือ
ให้คนใกล้ชิดของนายปรีดี และขอให้
เลิกพิมพ์ใบปลิวที่กล่าวหาพระมหากษัตริย์
ด้วยถ้อยคำที่ผิดเพี้ยน ในทางที่ผิดซึ่งควร
ระงับโดยทันที

หนังสือข้างในฉบับนี้คือ
สารธรรมศาสตร์ โดยกอง
พิมพ์หนังสือของกองบรรณาธิการ
เล่มนี้... ซึ่งผู้บรรณา
ธิการกล่าวขอโทษ

ชาวไทย ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๓

ชมรมอิสระต่าง ๆ (๔) กรรมการฝ่ายนักศึกษาประจำคณะต่าง ๆ ได้แก่ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ พาณิชยศาสตร์ และการบัญชี แผนกอิสระวารสารศาสตร์ ยกเว้นคณะศิลปศาสตร์ และ (๕) ฝ่ายผู้บริหารมหาวิทยาลัย ได้แก่ เสด็จในกรมฯ เป็นประธาน รองอธิการบดีฝ่ายต่าง ๆ และคณบดีคณะต่าง ๆ

ในการประชุมลับนั้น ฝ่ายธนา ดำรงมณี กล่าวถึงที่มาของหนังสือ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ว่า ตั้งใจออกเป็นรายเดือน แต่เนื่องจากบุคลากร ไม่เพียงพอ จึงออกเพียง ๑ ฉบับต่อภาคการศึกษา ธนาเป็นกรรมการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการผลิตหนังสือ และเมื่อกรรมการสโมสรต้องการจะดูหนังสือฉบับร่าง ธนาจึงได้นำไปให้ดู ทำให้กรรมการสโมสรไม่สบายใจ และแนะนำให้ธนา นำภาพปริทัศน์ ออกจากปก แต่ธนาไม่ยินยอม ดังนั้น คณะกรรมการสโมสรจึงมีมติ ไม่ยอมให้หนังสือเล่มนี้เผยแพร่ และค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ทั้งหมด ใช้งบประมาณของสโมสรนักศึกษา ทั้ง ๆ ที่ธนาขอรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง ชัยรัตน์ ภักตร์นิลรัตน์ หนึ่งในกรรมการสโมสร ก็ตกลงว่าจะเก็บหนังสือทั้งหมดไว้ที่ห้องสโมสรนักศึกษา

ธนากล่าวต่อว่า ชัยรัตน์ก็นำเรื่องหนังสือไปแจ้งความสถานี ตำรวจนครบาลปทุมวัน และหนังสือทั้งหมดถูกอายัดไว้ที่กองกำกับการตำรวจสันติบาล และชัยรัตน์ยังขอร้องให้ พล.ต.ต. ชัช ชวงกูร ผู้การสันติบาล ให้สันติบาลช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ให้กับสโมสร เพราะอ้างว่าสโมสรศึกษามีงบประมาณอย่างจำกัด และจะเก็บเรื่อง หนังสือไว้เป็นความลับ คณะกรรมการศึกษากล่าวหาธนาว่า ธนา ตอบโต้สโมสรด้วยการออกแถลงการณ์โจมตีสโมสร เนื่องจากธนา รับไม่ได้ที่สโมสรนักศึกษาขายหนังสือให้กับสันติบาล แต่ธนาปฏิเสธ ว่าไม่ได้ทำไปปลิวโจมตีสโมสร

เมื่อเรื่องการอายัดหนังสือเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์กว้างขวางขึ้นในมหาวิทยาลัย กรรมการสโมสรนักศึกษา ๘ คน ไปประชุมกันที่ห้องพักศาสตราจารย์อดุล และมีมติปลดธนาออกฝ่ายประชาสัมพันธ์ ยิ่งไปกว่านั้น อดุลก็ยิ่งไปให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ **ชาวไทย** พร้อมอ้างเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเกี่ยวข้อง และ **สยามรัฐ** เอาไปขยายความโจมตีคณะกรรมการจัดทำหนังสือจนเสียหาย^{๓๓}

ในการประชุมลับ ชัยรัตน์ตอบโต้ข้อกล่าวหาของธนาว่าการติดต่อสันติบาลกระทำในนามสโมสรนักศึกษา ไม่ใช่เป็นการตัดสินใจโดยส่วนตัวของชัยรัตน์ กรรมการสโมสรคนอื่น ๆ พยายามติดตามความคืบหน้าของการผลิตหนังสือทุกระยะ แต่ธนาบ่ายเบี่ยงไม่มารายงาน จนกระทั่งหนังสือนั้นตีพิมพ์ออกมาเรียบร้อยแล้ว เมื่อกรรมการเห็นปกเป็นรูปปริศี และเนื้อหาบางส่วนไม่เหมาะสม จึงมีมติระงับการเผยแพร่ ต่อมาอาจารย์ชัย กาญจนคม อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ แจ้งกับสโมสรนักศึกษาว่า ตำรวจสันติบาลทราบเรื่องแล้ว และแนะนำว่า ถ้าหนังสือเล่มนี้ออกไป เป็นเรื่องไม่ดีกับสโมสรนักศึกษาอย่างแน่นอน^{๓๔}

ศาสตราจารย์อดุลตอบธนาเรื่องการให้สัมภาษณ์ของตนเองว่า หนังสือพิมพ์ **ชาวไทย** เป็นผู้มาขอสัมภาษณ์ หลังจากไปปลิวได้แจกจ่ายไปทั่วมหาวิทยาลัย นักข่าว **ชาวไทย** ถามอดุลว่าจะระงับเหตุการณ์

^{๓๓} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๓.๑./๒๗ “ถ้อยคำถอดจากเทปบันทึกเสียงการอภิปรายซักถามคณะกรรมการสโมสรศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับคณะผู้จัดทำหนังสือ “ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ส.ม.ช. ๒๕๑๓” วันศุกร์ ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ ห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย” (๒ ตุลาคม ๒๕๑๓.), หน้า ๒-๔.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔-๕.

ได้อย่างไร อดุลในฐานะเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของอธิการบดีฝ่าย
นักศึกษาทำให้สัมภาษณ์ตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ และอดุลกล่าวว่า
ตนไม่ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** แต่หนังสือพิมพ์ไปเขียน
ข่าวเอง จึงไม่ใช่ความรับผิดชอบของอดุล

ต่อมาอดุลซักถามอาจารย์ชัย ซึ่งรู้จักและสนิทสนมกับธนา
เป็นอย่างดีว่า ทำไมชัยถึงมีหนังสือเล่มดังกล่าวไว้ครอบครองถึง
๕ เล่ม เพราะอดุลซึ่งเป็นอาจารย์ดูแลกิจการฝ่ายนักศึกษาโดยตรง
ยังไม่มี แสดงว่าอาจจะรับมาจากธนาโดยตรง ชัยยอมรับว่า ตนเอง
ได้รับหนังสือเล่มนี้จากธนาจริง แต่ได้รับหลังจากที่สันติบาลอายัด
หนังสือแล้ว ชัยกล่าวในที่ประชุมว่า ตนเองได้รับจำนวนทั้งหมดจริง ๆ
๔ เล่ม และแจกจ่ายไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ๓ เล่ม ได้แก่ ศาสตราจารย์
สังเวียน อินทวิชัย ศาสตราจารย์วิจิตร ลูจิตานนท์ และศาสตราจารย์
ป้วย อึ้งภากรณ์ และตนเก็บไว้หนึ่งเล่ม^{๑๕}

นอกจากนี้ ชัยรัตน์กล่าวหาธนาว่าจงใจปิดบังเรื่องการนำรูปของ
ปรีดี ซึ่งเป็นรูปถ่ายล่าสุดหลังจากปรีดีย้ายไปพำนักที่ฝรั่งเศสทำเป็น
ปกหนังสือ นักศึกษาคนหนึ่งเห็นด้วยว่า ธนาตั้งใจปกปิดเรื่องปกหนังสือ
รูปปรีดี จึงถามธนาว่าจงใจปิดบังเรื่องรูปปรีดีแก่คณะกรรมการสโมสร
นักศึกษาหรือไม่ ธนาปฏิเสธว่าไม่ได้ปิดบังเพราะกรรมการสโมสรก็
ไม่เคยขอดูก่อนที่จะไปพิมพ์ บัณฑิต พิศลยบุตร นายกลสโมสรนักศึกษา
ขอดูหลังจากพิมพ์หนังสือเสร็จแล้วจึงได้เกิดเรื่องดังที่ปรากฏ^{๑๖}

ในที่ประชุมลับ จรัล ดิษฐาอภิชัย นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์และ
สมาชิกสภาหน้าโดม ขอให้ธนาให้อธิบายว่า ทำไมธนาจึงนำสำนวน
การฟ้องของปรีดีที่ฟ้อง **สยามรัฐ** และรูปปรีดีมาติดไว้ที่กระดานข่าว

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๘.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ประชาสัมพันธ์ของสโมสรนักศึกษาเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ และการกระทำนี้ส่งผลต่อการเลือกรูปปริติทำเป็นหน้าปกหนังสือหรือไม่ ธนาตอบว่า เขาสนใจนำรูปปริติและสำนวนการฟ่องมาติดไว้ที่กระดานข่าวเพื่อเรียกร้องความสนใจแก่นักศึกษา อีกทั้งธนาเป็นผู้ถือกุญแจกระดานข่าวไว้กับตัวเอง กรรมการสโมสรพยายามขอกุญแจธนาเพื่อนำภาพปริติและสำนวนฟ่องออกจากกระดานข่าว แต่ธนาก็ปฏิเสธที่จะให้กุญแจ ในที่สุดก็มีผู้ทุบกระจกและนำเอารูปปริติและสำนวนฟ่องออกไป^{๓๗} หนังสือพิมพ์ **ชาวไทย** รายงานเรื่องการทำลายกระดานข่าวอีกด้วย^{๓๘}

คณะกรรมการสโมสรกลับบ่ายเบี่ยงจะตอบคำถามว่า ใครเป็นผู้ทำลายกระจกเพื่อฉีกรูปปริติออกจากกระดานข่าว แต่คณะกรรมการสโมสรพยายามแสดงให้เห็นว่า ธนาและกลุ่มนักศึกษาที่ผลิตหนังสือรับใช้ปริติ ฝ่ายคณะกรรมการสโมสรพยายามเชื่อมโยงสำนวนคติปริติฟ่อง **สยามรัฐ** ว่า ธนาได้รับจากธัญญา ชุนชฎาธาร หนึ่งในคณะทำงานหนังสือฝ่ายประชาสัมพันธ์ ธัญญาทำงานให้กับหนังสือพิมพ์ **ธงไทย** ที่มีนักหนังสือพิมพ์ในยุคทศวรรษ ๒๔๙๐ หลายคนเป็นนักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ดังกล่าวมีชื่อเดิมว่า **เพชรไทย** ต่อมาก็เปลี่ยนชื่ออีกเป็น **มหาราชภูรี** ในที่สุด^{๓๙} ความพยายามเชื่อมโยงของคณะกรรมการสโมสรเพื่อจะอ้างว่า คณะกรรมการจัดทำหนังสือนั้นรับใช้ปริติ ผู้ถูกสร้างให้เป็นปีศาจการเมือง

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เข้าร่วมการประชุมลับในครั้งนี้ด้วย เสกสรรค์กล่าวถึงหลักการ “เสรีในการแสดงความคิดเห็น” และโจมตี

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๐.

^{๓๘} **ชาวไทย** (๒๕๑๓, ๒๙ กันยายน) : ๑๖.

^{๓๙} ธัญญา ชุนชฎาธาร, *บันทึก ๑ ใน ๑๓ กบฏรัฐธรรมนูญ เรื่องบอกเล่าก่อนถึงวัน ๑๔ ตุลาคม ๑๖*, หน้า ๓๗-๔๔.

คณะกรรมการสโมสรมักศึกษาคว่า มีเกณฑ์อันใดในการกล่าวหาว่า หนังสือไม่เหมาะสม ชัยรัตน์ตอบว่า การผลิตหนังสือในครั้งนี้ คือ การแสดง “ความคิดเห็นที่เกินขอบเขต เกินขอบเขตในการใช้ชื่อหนังสือ สโมสรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” และ “สโมสรมีต้องการให้บุคคลใด บุคคลหนึ่ง ซึ่งมีพฤติกรรมเป็นไปทางการเมืองในคราบของนักศึกษา ใช้หนังสือสโมสรสนับสนุนความคิดเห็นหรือสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งในหนังสือเล่มนี้เป็นอันขาด”^{๔๐} คำตอบนี้แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการสโมสร ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของศาสตราจารย์ดุล ไม่พอใจอย่างยิ่งที่เรื่องราวของปริดีจะได้เป็นที่รู้จักในหมู่นักศึกษา

การประชุมดำเนินต่อไปด้วยความตึงเครียด ประเด็นใหญ่ที่ถกเถียงกันอย่างรุนแรง คือ ใครเป็นผู้แจ้งความหรือสั่งการให้แจ้งความเรื่องหนังสือ **ตื่นเกิดลูกโคม** ให้สันติบาลทราบ ชัยรัตน์กล่าวว่า หลังจากอาจารย์ชัยแจ้งทางคณะกรรมการสโมสรมักศึกษาคว่า สันติบาลทราบเรื่องหนังสือแล้ว กรรมการสโมสรมักศึกษาคก็เห็นชอบให้ประสานงานกับตำรวจสันติบาลเพื่อป้องกันชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม พอพล จุฑาบรรเจิด หนึ่งในกรรมการสโมสรมักศึกษาค แย้งว่า ในที่ประชุมของคณะกรรมการสโมสรมักศึกษาคเพียงว่า ให้นายกสโมสร (บัณฑิต) กับพอพลไปเอาหนังสือทั้งหมดมาเก็บไว้ที่ห้องสโมสรมักศึกษาค แต่ชัยรัตน์เป็นผู้แนะนำในที่ประชุมของคณะกรรมการสโมสรมักศึกษาคว่า “ควรที่

^{๔๐} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๓.๑./๒๗ “ถ้อยคำถอดจากเทปบันทึกเสียงการอภิปรายซักถามคณะกรรมการสโมสรมักศึกษาคมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับคณะผู้จัดทำหนังสือ “ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ส.ม.ช. ๒๕๑๓” วันศุกร์ ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ ห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย” (๒ ตุลาคม ๒๕๑๓.), หน้า ๑๐.

จะไปแจ้งความตำรวจ”^{๔๑} ชัยรัตน์ตอบกลับพอลพลทันที่ว่า ข้อเสนอเรื่องแจ้งตำรวจก็เป็นเพียงข้อเสนอหนึ่งเท่านั้น ถ้าที่ประชุมไม่เห็นด้วยก็แย้งได้ แต่มติคณะกรรมการสโมสรมีเห็นด้วยว่าให้แจ้งกับตำรวจ ซึ่งบัณฑิตก็ยอมรับว่าเป็นเรื่องจริง^{๔๒} ดังนั้น จรัลจึงตั้งคำถามเชิงเสียดสีว่า ถ้าหนังสือมีเนื้อหาสนับสนุนจอมพล ถนอม กิตติขจร ทางสโมสรมักศึกษาคงไม่คัดค้าน^{๔๓} นักศึกษาคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมประชุมก็โจมตีเรื่องความล้าหลังของสโมสรมักศึกษา เพราะการแจ้งสันติบาลถือเป็นการปิดช่องทางการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี นอกจากนี้มีข่าวลือว่า หนังสือ *ตื่นเถิดลูกโดม* ที่มีหน้าปกรูปปรีดีจะจำหน่ายในวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินที่ธรรมศาสตร์ก็กลับไม่ดำเนินการสอบสวนว่า ข่าวนี้เป็นจริงหรือไม่ แต่คณะกรรมการสโมสรใช้เรื่องนี้อ้างว่าเป็นการ “หมิ่นพระราชหฤทัย” และมีมติไม่ให้หนังสือเล่มนี้เผยแพร่^{๔๔}

ประเด็นเรื่องหนังสือ *ตื่นเถิดลูกโดม* ไปปรับใช้ “นักการเมือง” เป็นประเด็นหลักที่ฝ่ายคณะกรรมการสโมสรและศาสตราจารย์อดุลใช้โจมตีคณะกรรมการผลิตหนังสือ เนื้อหาบางส่วนถูกมองว่าสนับสนุนปรีดีและรูปถ่ายปรีดีที่ลงเป็นหน้าปกก็เป็นรูปที่เพิ่งถ่ายไม่นานหลังจากย้ายพำนักที่กรุงปารีส รัญญา หนึ่งในคณะผู้จัดทำหนังสือ ได้ทำงานให้กับหนังสือพิมพ์ที่มี ดร.ไพฑูรย์ เครือแก้ว ฌ ลำพูน หัวหน้าพรรคแนว

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

ประชาธิปไตย เป็นเจ้าของ^{๔๕} และธัญญาเป็นผู้นำรูปปริติมาทำเป็น หน้าปกหนังสือ คณะกรรมการสโมสรรอ่าว่า ธนาเคยกล่าวเปรย ๆ ว่า ได้รูปปริติใหม่ล่าสุดจากปารีส แต่เมื่อฝ่ายคณะกรรมการสโมสรรอ่ามาถึงที่มาของรูปดังกล่าว ธนาก็เลี่ยงไม่ตอบ^{๔๖} ด้านอดุลแสดงออกถึงความไม่พอใจในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างมาก โดยกล่าวว่า “บทความที่สามนั้นก็ เป็นบทความที่เขียนใจแจ่มชัดเจนน่าสนับสนุน (ปริติ-ผู้เขียน)”^{๔๗} อีกเหตุผลหนึ่ง คณะกรรมการสโมสรรติดต่อ สันติบาล เพราะอาจมีข้อความที่หมิ่นเหม่ และอาจผิดพระราชบัญญัติ การพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่คำถอดเทปในวันที่มีการประชุมลับนี้ไม่ได้ พูดถึงประเด็นใดบ้างที่เข้าข่ายที่หมิ่นเหม่^{๔๘}

จากเนื้อหาบันทึกคำถอดเทปในการประชุมลับ ฝ่ายคณะกรรมการสโมสรรยกระประเด็นเรื่องที่มาของรูปภาพปริติที่มากทำเป็น ปกหนังสือโจมตีฝ่ายคณะจัดทำหนังสือ ในขณะที่คณะกรรมการจัดทำ หนังสือและตัวแทนนักศึกษา วิจัยจนถึงบทบาทของสโมสรรนักศึกษา และศาสตราจารย์อดุลที่รายงานเรื่องหนังสือให้กับสันติบาล เพราะ ชัดกับเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และขอบเขตอำนาจของ สโมสรรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ยังไม่มีระเบียบข้อบังคับ อันชัดเจน

จรัล ดิษฐาอภิชัย เขียนเกี่ยวกับหนังสือ **ตื่นเถิดลูกโดม** ไว้ใน บันทึกความทรงจำว่า จรัลทราบเรื่องรูปภาพปริติที่จะนำมาทำเป็นปก

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗. และธัญญา ชุนชฎาธาร, *บันทึก ๑ ใน ๑๓ กบฏ รัฐธรรมนูญ เรื่องบอกเล่าก่อนถึงวัน ๑๔ ตุลาคม ๑๖*, หน้า ๓๘.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

หนังสือจากนักศึกษารุ่นพี่คณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ และทำหน้าที่เป็นสารานุกรมหนังสือดังกล่าว แต่ก่อนถึงวันสถาปนามหาวิทยาลัย ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ คณะกรรมการสโมสรนักศึกษา ซึ่งมีบัณฑิต พิศลยบุตร และชัยรัตน์ ภัคตรนิลรัตน์ ซึ่งเป็นนักศึกษารุ่นเดียวกันกับจรัล ไปรายงานต่อสันติบาล ต่อมาจรัลและเพื่อน ๆ เป็นผู้พิมพ์ใบปลิววิพากษ์วิจารณ์สโมสรนักศึกษาและสันติบาลเรื่องการละเมิดเสรีภาพในการคิดและการพิมพ์ จนนำมาสู่การประชุมลับเพื่อชักพอกคณะกรรมการสโมสรนักศึกษาอย่างตึงเครียดเป็นเวลากว่า ๔ ชั่วโมง^{๔๙}

สรุป

การย้ายไปพำนักของปรีดี พนมยงค์จากสาธารณรัฐประชาชนจีนสู่ประเทศฝรั่งเศสนั้นกลายเป็นที่สนใจของรัฐบาลจอมพล ถนอมและชนชั้นสูง โดยเฉพาะเมื่อปรีดีตัดสินใจฟ้องร้องสถานทูตไทยประจำกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลสำคัญต่าง ๆ ททยอยเดินทางไปเยี่ยมปรีดีที่กรุงปารีส และยังมีการแสดงปาฐกถาของปรีดีให้กับนักศึกษาไทยในยุโรป ทั้งหมดนี้สร้างความกังวลและไม่สบายใจแก่ชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษนิยมและรัฐบาลจอมพล ถนอมเป็นอย่างยิ่ง ปฏิกริยาของฝ่ายอนุรักษนิยมต่อการเคลื่อนไหวของปรีดีคือ หนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** เขียนบทความหมิ่นประมาทปรีดีเรื่องกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ จนเกิดการฟ้องร้องกัน เมื่อนักศึกษาพยายามจะเรียนรู้และเผยแพร่เรื่องราวของปรีดี ดังเช่นกรณีการผลิตหนังสือ **ดินเกิดลูกโดม** ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและรัฐบาลจอมพล ถนอมก็

^{๔๙} จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา*, หน้า ๖๓-๖๕.

พยายามขัดขวางด้วยการอายัดหนังสือไว้กับกองบัญชาการตำรวจสันติบาล ภาพลักษณ์ปีศาจของปรีดีว่าเป็นผู้ไม่นิยมในระบบกษัตริย์ และเป็นบุคคลอันตรายต่อความมั่นคง เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้หนังสือถูกอายัดไว้ที่สันติบาล

บันทึกประจำวันของศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้กล่าวถึงเรื่องกรณีปกหนังสือรูปภาพปรีดีเช่นเดียวกัน สัญญาบันทึกในวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ไว้ว่า สัญญาได้รับประทานอาหารกลางวันกับอดุลที่ห้องอาหารในโรงแรมดุสิตธานี และก็สนทนาเรื่องที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เช่น อดุลไม่ชอบกลุ่มนักศึกษา นักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวเรื่องการเมือง อดุลมองว่าเป็น “ซ้าย” และ “รวน” นอกจากนี้ ยังแสดงท่าทีไม่ชอบศาสตราจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ป่วยได้รับความเคารพอย่างสูงจากนักศึกษา นักกิจกรรม และอาจารย์รุ่นใหม่ แต่เมื่อป่วยไปเยี่ยมปรีดีที่กรุงปารีส ก็ถูกมองจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมว่า “เป็นสมุนรับใช้ของนายปรีดี ผู้รับแผนเข้ามาก่อความสงบในเมืองไทย”^{๕๐} ในระหว่างเดินกลับจากโรงแรม อดุลเล่าให้สัญญาฟังเรื่องรูปภาพปรีดีว่า “แก (อดุล) เล่าว่าได้เข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวเรื่องหนังสือนายปรีดี ท่าน (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) รับสั่งว่า ถ้า (ปรีดี) จะเข้ามาอย่างคนแก่ก็เข้ามาได้ตามใจ แต่ถ้าจะเข้ามาเล่นการเมือง ก็ต้องต่อสู้กัน”^{๕๑}

^{๕๐} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, “ป่วย อึ้งภากรณ์ : ชีวิตและงาน,” ใน *ป่วย อึ้งภากรณ์ : ชีวิต งาน และความหลัง* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓.

^{๕๑} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๘.๑./๑๒๑ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ ๒๕๑๔ เล่ม ๑,” (๒๕๑๔).

ดังนั้น สรุปได้ว่า การเคลื่อนไหวของปรีดีหลังจากย้ายไปพำนักที่กรุงปารีสสร้างความกังวลใจให้กับกลุ่มชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นอย่างมาก ในขณะที่พลังของนักศึกษาที่แสดงบทบาททางการเมืองก็ได้เจริญเติบโตขึ้นในหลายสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในบทต่อไปจะกล่าวถึงการก่อกำเนิดขบวนการนักศึกษาก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

จอมพล ถนอม กิตติขจร (กลาง) กับสัญญา ธรรมศักดิ์ (ขวา)
และป๋วย อึ๊งภากรณ์ (ซ้าย) ในงานพระราชทานปริญญาบัตร
เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

บทที่ ๒

**การก่อกำเนิดขบวนการนักศึกษา
ก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖**

บทบาทนักศึกษาที่เป็นแนวหน้าเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐเกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่บ่อยครั้งในระหว่างทศวรรษที่ ๑๙๗๐ และ ๑๙๘๐ กระแสความคิดของนักศึกษาที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถึงรากถึงโคน (Student Radicalism) ขยายเป็นวงกว้างทั่วโลกตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๖๐ ยิ่งไปกว่านั้น ในสมัยสงครามเย็น แม้รัฐบาลกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักปกครองแบบเผด็จการ รัฐบาลเหล่านี้ก็ต้องการผลิตเทคโนโลยีและบุคลากร เศรษฐกิจ ดังนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องขยายการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยให้มากขึ้นเพื่อตอบสนองกับการพัฒนาประเทศ

รัฐบาลเผด็จการเหล่านี้แสวงหาวิธีการไม่ให้นักศึกษายุ่งเกี่ยวกับการเมือง (Depoliticization) ชนชั้นนำเห็นว่า นักศึกษาเหล่านี้จะกลายเป็นเทคโนโลยีและเข้ามากำหนดทิศทางเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐต่อไปในอนาคต แต่หลักสูตรการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยไม่เพียงแต่ให้ความรู้และฝึกทักษะนักศึกษาเพื่อเป็นเทคโนโลยีเท่านั้น ยังพัฒนาความคิดเชิงวิเคราะห์ (Critical Thinking) แก่นักศึกษาอีกด้วย นักศึกษาเหล่านี้จึงตั้งคำถามกับสภาพทางสังคมและระบอบการปกครองแบบเผด็จการ^๑

^๑ Meredith L Weiss, Edward Aspinall and Mark R. Thompson, "Introduction: Understanding Student Activism in Asia" in *Student Activism in Asia between Protest and Powerlessness* (Minneapolis : University of Minnesota Press, 2012), pp. 10-11,

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวของนักศึกษาพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักจะเกิดขึ้นที่เมืองหลวงและเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจ เพราะสถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสร้างอยู่ในเมืองเหล่านี้ อีกทั้งผู้นำนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงกลายเป็นผู้นำขบวนการนักศึกษา องค์กรนักศึกษา หรือสหพันธ์นักศึกษาที่เป็นองค์กรที่รัฐและมหาวิทยาลัยอนุญาตก่อตั้งอย่างเป็นทางการ หรือกิจกรรมนอกหลักสูตร เช่น สโมสรและชมรมต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย กลายเป็นพื้นที่รวมตัวและแลกเปลี่ยนความคิดของนักศึกษานักกิจกรรม และบางครั้งก็ยกระดับกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งอาศัยทรัพยากรจากองค์กรนักศึกษาเอง ด้วยวัยของนักศึกษาที่กำลังพัฒนา จากวัยรุ่นสู่วัยผู้ใหญ่ ทำให้นักศึกษากลับคิดกล้าฝันกล้าทดลองที่จะนำความรู้และแนวคิดเชิงวิเคราะห์ที่นักศึกษาร่ำเรียนมาประยุกต์เพื่อวิพากษ์สังคมและการเมือง ปัจจุบันดังกล่าวนี้ทำให้นักศึกษามหาวิทยาลัยกลายเป็นหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในยุคทศวรรษที่ ๑๙๗๐-๑๙๘๐^๒

กิจกรรมนักศึกษา

ก่อนตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

สำหรับกิจกรรมนักศึกษาภายในรั้วมหาวิทยาลัยไทยก่อน พ.ศ. ๒๕๑๐ ยังไม่มีแนวโน้มแสดงออกถึงกิจกรรมทางการเมืองที่มีลักษณะก้าวหน้าแต่อย่างใด กิจกรรมส่วนใหญ่ยังคงเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงประเพณีอันล้ำหลัง เช่น ประเพณีรับน้อง ระบบอาวุโส ระบบ “ว้าก” เป็นต้น เมื่อประเพณีรับน้องเกิดขึ้นแต่ละปี จะมีนักศึกษา

^๒ Ibid, pp. 11-13.

ได้รับบาดเจ็บหรือถูกทารุณเสมอ ๆ กิจกรรมของนักศึกษาทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เน้นไปที่กิจกรรมซ้อมเชียร์ตลอดเกือบทั้งปี เพื่อเตรียมไว้สำหรับการแข่งขันฟุตบอลประเพณีจุฬาฯ-ธรรมศาสตร์ นักศึกษาในยุคภายใต้รัฐบาลเผด็จการทหารนี้เรียกว่า “ยุคสายลมแสงแดด”^๓

บทบาทของสิ่งพิมพ์กลายเป็นพื้นที่สำหรับนักศึกษา ซึ่งรู้สึกเบื่อหน่ายกับกิจกรรมนักศึกษาแบบอนุรักษนิยมได้รวมตัวกันเป็น “กลุ่มปริทัศน์เสวนา” เป็นกลุ่มนักศึกษาที่ร่วมกันจัดทำนิตยสาร **สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิต-นักศึกษา** กลุ่มเสวนาดังกล่าวนั้นสนใจความเป็นไปของสังคม-การเมืองนอกรั้วมหาวิทยาลัย ต่อมา นักศึกษากลุ่มนี้ก็ได้ออกสิ่งพิมพ์ชื่อ **เจ็ดสถาบัน** ซึ่งแสดงออกถึงความสนใจเรื่องการบ้านการเมือง แต่ **เจ็ดสถาบัน** ออกเผยแพร่เพียงไม่กี่ฉบับก็ต้องยุติลง เพราะรัฐบาลเผด็จการจอมพล ถนอมได้ตัดเดือน^๔

ก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ การเคลื่อนไหวของนักศึกษาเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เมื่อนักศึกษารวมตัวกันคัดค้านการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทางจาก ๕๐ สตางค์เป็น ๗๕ สตางค์ ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน นักศึกษาเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลลดค่าโดยสารลง อีกทั้งยังขอให้ลดราคาเนื้อหมูอีกด้วย นักศึกษายังร้องเรียนให้รัฐบาลสอบสวนนายชำนาญ ยุวบูรณ์ อธิบดีกรมการปกครอง ในที่สุดกระทรวงคมนาคมยินยอมลดค่าโดยสารซึ่งนับว่าเป็นก้าวแรกที่นักศึกษาเดินขบวนเรียกร้องประสบความสำเร็จ

^๓ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า : ขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๙*, หน้า ๖๐.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

กิจกรรมของนักศึกษาที่เฟื่องฟูมาก คือ ค่ายอาสาพัฒนาชนบท ถึงแม้ว่าจะถูกมองว่ากิจกรรมนี้เชิงสังคมสงเคราะห์หรือเวทีฝึกความเป็นผู้นำ แต่ค่ายอาสาพัฒนาชนบทเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่มาจากกรุงเทพฯ หรือเมืองขนาดใหญ่ได้สัมผัสกับความยากจนในชนบท^๕ ความเฟื่องฟูของค่ายอาสาพัฒนาชนบททำให้นักศึกษาต่างสถาบันร่วมก่อตั้ง “กลุ่มบูรณะชนบท” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งเป็นองค์กรประสานงานกิจกรรมค่ายของนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ และใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ความนิยมของค่ายอาสาพัฒนาชนบทเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีค่ายอาสาจำนวนถึง ๖๔ ค่าย และมีนักศึกษาเข้าร่วมประมาณ ๓,๕๐๐ คน^๖

พ.ศ. ๒๕๑๒ สหรัฐอเมริกา พันมิตรของรัฐบาลไทย ประกาศนโยบายหลักการมอบภาระป้องกันตนเองให้แก่คนเวียดนามและภูมิภาคอินโดจีน (Vietnamization) ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ต้องการลบข้อครหาที่ว่า สนับสนุนรัฐบาลเผด็จการ และสหรัฐอเมริกา ต้องการยุติบทบาทสงครามเวียดนาม ดังนั้น รัฐบาลประธานาธิบดี นิกสันจึงมอบเงินช่วยเหลือกับรัฐบาลเผด็จการจอมพล ถนอม-ประภาส ให้จัดการเลือกตั้ง อันที่จริง แผนการนี้สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน ภายใต้โครงการว่า Lotus Project วัตถุประสงค์ของสหรัฐอเมริกา คือ การสนับสนุนให้รัฐบาลจอมพล ถนอมยังรักษาอำนาจต่อไปภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เมื่อ

^๕ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

^๖ สุชาติ ยัมประเสริฐ, *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า : ขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๙*, หน้า ๖๒.

นิกสันดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๒ สหรัฐอเมริกาสนับสนุนเงินงบประมาณให้กับพรรคสหประชาไทย ซึ่งเป็นพรรคของจอมพล ถนอม-ประภาส และผลการเลือกตั้งในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ พรรคสหประชาไทยเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ และสามารถเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้^๗ สรุปได้ว่าการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ เกิดจากแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น ในระหว่างจัดการเลือกตั้งในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ นักศึกษาเริ่มมีบทบาททางการเมือง โดยก่อตั้ง “กลุ่มนิสิตนักศึกษาอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง” เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาจาก ๑๗ สถาบัน และมีนักศึกษาสนใจสมัครเข้ามาเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งถึง ๒,๕๐๐ คน อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งครั้งนี้ไม่ได้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และนักกิจกรรม เล่าประสบการณ์เมื่อครั้งเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งว่า เสกสรรค์สังเกตการณ์การเลือกตั้งหน่วยเลือกตั้งหนึ่งในกรุงเทพฯ จนกระทั่งทหารกลุ่มเดินแถวเข้ามาใช้สิทธิเลือกตั้ง ทหารเหล่านี้ทำผิดกฎหมายการเลือกตั้งในคูหาเลือกตั้งอย่างไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เขาเขียนรายงานประท้วงการเลือกตั้งให้ผู้รับผิดชอบหน่วยเลือกตั้งหลายหน่วย แต่เขาก็กลับถูกทำร้ายร่างกาย ถูกขว้างปา

^๗ กุลลดา เกษบุญชู-มีต์, *การเมืองไทยในยุคศฤงคาร์-ถนอมภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก* (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๗-๑๗๒.

ก่อนหินและคำด่าทอไล่หลังมา^{๑๖} เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพล
รัฐบาลเผด็จการทหารที่ใช้อำนาจกำหนดผลการเลือกตั้งได้

ถึงแม้ว่าบทบาทของนักศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถป้องกันการทุจริต
การเลือกตั้งได้ แต่การเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งของ
นักศึกษาในครั้งนี้ได้วางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน อีกทั้งนักศึกษา
ได้ก่อตั้ง “กลุ่มนิสิตนักศึกษาอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง”
ถือว่าเป็นองค์กรกลางที่ประสานงานระหว่างสโมสรหรือองค์การบริหาร
นิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน ในที่สุด กิจกรรมสังเกตการณ์การเลือกตั้ง
และการประสานงานระหว่างสถาบันศึกษาดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิด “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย”
ในเวลาต่อมา

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กับบทบาททางการเมือง

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยก่อตั้งขึ้นเมื่อ
พ.ศ. ๒๕๑๓ ก่อนหน้านั้นสโมสรหรือองค์การบริหารนักศึกษาของ
มหาวิทยาลัยต้องอยู่ในกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่เอื้ออำนวย
ให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ อาจารย์และฝ่ายบริหารของ
มหาวิทยาลัยสามารถควบคุมดูแลกิจกรรมของนักศึกษา อย่างไรก็ตาม
ก็ตาม กลุ่มนิสิตนักศึกษาอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งประสบ
ความสำเร็จอย่างสูงและได้รับคำชื่นชมจากสาธารณชนทั่วไป
โดยสถาบันพระมหากษัตริย์เริ่มตระหนักบทบาทของนักศึกษาที่

^{๑๖} พิชราภา ตันตรารจิน, *ความคิดทางสังคมการเมืองของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล*
(กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๕๖), หน้า ๔๔-๔๕.

มีต่อการเมือง ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า “นิสิตนักศึกษา มีความคิดที่ดีที่สุด ได้ดูแลเลือกตั้ง และได้ผลน่าชื่นชม”^๙

ในระหว่างการประชุมสมาคมบริการนักศึกษานานาชาติแห่งประเทศไทย ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ กล่าวถึงการจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเพื่อเป็นองค์กรประสานงานกิจกรรม นักศึกษาขึ้นมา ต่อมาในการสัมมนาเรื่อง “บทบาทนักศึกษาในการพัฒนาประเทศ” ซึ่งจัดโดยชุมนุมสัมมนาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เห็นควรจะมีองค์กรกลางที่เป็นศูนย์กลางของนักศึกษาขึ้น ตัวแทนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จัดประชุมกันหลายครั้งและในที่สุดวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ก่อตั้งขึ้น ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารมาจากตัวแทนของสโมสรหรือองค์การบริหารของนักศึกษาของแต่ละมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ช่วงแรกของกิจกรรมของ ศนท. ยังคงเป็นกิจกรรมในเชิงสังคมสงเคราะห์และพัฒนาสังคมมากกว่ากิจกรรมทางการเมือง^{๑๐}

เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยคนแรก คือ โกลด โรจนพันธุ์ กิจกรรมส่วนมากเป็นกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม แต่การต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองเกิดขึ้นเมื่อสมัย ธีรยุทธ บุญมี เป็นเลขาธิการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ในเดือนพฤศจิกายน

^๙ คณิงนิตย์ ตั้งใจตรง, “ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” (อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๙๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖-๙๙.

ธีรยุทธจัดโครงการ “รณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น” ซึ่งเน้นสร้างกระแสชาตินิยมให้หันมาต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น อันที่จริงกระแสการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นเริ่มจากความกังวลใจของนักหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยที่กังวลเกี่ยวกับการขาดดุลทางการค้ากับประเทศญี่ปุ่น แม้กระทั่งนายบุญชนะ อุตถากร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ก็ยังแสดงทัศนคติที่ต่อต้านอิทธิพลเศรษฐกิจญี่ปุ่น^{๑๑} ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ นักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ก่อตั้งชมรมต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นขึ้นเพื่อต่อต้านการรุกรานสินค้าญี่ปุ่นและส่งเสริมให้ใช้สินค้าไทย^{๑๒} จากกระแสดังกล่าวนี้นักหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เริ่มเขียนโจมตีการขาดดุลสินค้าญี่ปุ่นและการทำธุรกิจของนักธุรกิจชาวญี่ปุ่นที่ “กินรวบ” ไม่เหลือถึงกระเป๋าเงินของคนไทย^{๑๓}

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ หรือ “ฉบับภัยเหลือง” กระตุ้นกระแสการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในหมู่นักศึกษามากขึ้น ด้วยการวิเคราะห์หรืออิทธิพลของเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต่อประเทศไทย การเอาเปรียบของนักธุรกิจญี่ปุ่น การตัดดวงผลประโยชน์ในประเทศไทย ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ธีรยุทธ บุญมี วางแผนการรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ธีรยุทธในฐานะเลขาธิการ ศนท. ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ในเดือนสิงหาคมไว้ว่า ศนท. จัดแผนกวิจัยญี่ปุ่นเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจญี่ปุ่น ยิ่งไปกว่านั้น เหตุการณ์ที่ปลุกกระแส

^{๑๑} อัจฉรา แสนอาทิตย์, “การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๗” (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

ชาตินิยมต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นได้รับความสนใจมากขึ้น คือ กรณีโนกุจิ คิกบ็อกซิ่ง นายโนกุจิ โอซามุ (Noguchi Osamu) นำมวยไทยผสมผสานกับยูโดจนกลายเป็นกีฬาคิกบ็อกซิ่ง (Kick Boxing) และจัดการแข่งขันระหว่างมวยไทยกับคิกบ็อกซิ่ง ซึ่งโนกุจิจัดให้มวยไทยแก่ลั้งแพ้วและโฆษณาล้อเลียนมวยไทย เหตุการณ์ครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับสาธารณชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง และมีส่วนช่วยให้ประชาชนสนใจการรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นของ ศนท. เพราะหนังสือพิมพ์ไทยลงข่าวโจมตีการกระทำของนายโนกุจิอย่างรุนแรง^{๑๔} ถึงแม้ว่าจะไม่มีกรณีโนกุจิคิกบ็อกซิ่ง ศนท. ก็จรรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นอยู่ดี

ต่อมา ศนท. ได้เข้าร่วมคัดค้านประกาศคณะปฏิวัติที่ ๒๙๙ หรือกฎหมายบัวดำ ที่ประกาศในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานคณะกรรมการ ซึ่งแต่เดิมเป็นประธานศาลฎีกา ส่วนคณะกรรมการตุลาการจำนวน ๙ คนนั้นมอบอำนาจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นผู้เลือกคณะกรรมการถึง ๔ คน นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ร่วมชุมนุมคัดค้าน เพราะเห็นว่าอำนาจของฝ่ายบริหารแทรกแซงอำนาจฝ่ายตุลาการ จนกระทั่งรัฐบาลยอมยกเลิกประกาศฉบับนี้^{๑๕} แต่แกนนำหลักในการเดินขบวนต่อต้านเป็นกลุ่มชมรมอิสระและนักศึกษานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศนท. เพียงสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษา อันที่จริง การเคลื่อนไหวของนักศึกษาส่วนใหญ่มักเริ่มต้นจากกลุ่มอิสระต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย และ ศนท. คอยเข้าร่วมสนับสนุนในภายหลัง

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๕๗.

^{๑๕} “ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๙๙,” ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๘๙ ตอนที่ ๑๘๙, (๑๒ ธันวาคม ๒๕๑๕) : ๑๒-๒๗.

ความเฟื่องฟูของกลุ่มอิสระในมหาวิทยาลัย

หลังจากรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๑ และจัดการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๒ บทบาทของนักศึกษาในด้านสังคมและการเมืองเพิ่มสูงขึ้น ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๓ นักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มตั้งกลุ่มอิสระเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง ตัวอย่างเช่น กลุ่มสหภาพนักเรียน กลุ่มเศรษฐกรรมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตยที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{๑๖} กลุ่มสหภาพแพทย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มวลัญชท์คนใหม่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และชมรมคนรุ่นใหม่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง^{๑๗} กลุ่มอิสระเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญสร้างกระแสทางการเมืองให้กับหมู่นักศึกษา

อันที่จริงนักศึกษาเองก็สนทนาและจับกลุ่มพูดคุยทางการเมืองเป็นเรื่องปกติ นักศึกษาบางคนอาจจะเบื่อหน่ายการบรรยายในห้องเรียน

^{๑๖} กลุ่มโซดัสใหม่เป็นกลุ่มนักศึกษารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ต่อต้านระบบอาวุโสและวัฒนธรรมการ “รำก” ระบบนี้ดำรงอยู่ได้ เพราะเชื่อว่าหลังจากคณะรัฐศาสตร์ นักศึกษาจะเข้าไปเป็นข้าราชการ ซึ่งมีรุ่นพี่ทำงานอยู่ในกระทรวงมหาดไทย อย่างไรก็ตามกลุ่มโซดัสใหม่ต้องการทำกิจกรรมการเมืองและต่อต้านเรื่องระบบอาวุโส เมื่อหลังเหตุการณ์ประท้วงการลอบซื้อนักศึกษารามคำแหงออกจากความเป็นนักศึกษาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ คณะรัฐศาสตร์แบ่งออกเป็น ๒ พวก ได้แก่ นักศึกษาที่ยังเห็นด้วยกับระบบโซดัสเก่าและกลุ่มโซดัสใหม่ที่ต่อต้านกิจกรรม เช่น งานเชียร์ งานฟุตบอลประเพณี เป็นต้น ดู สุรชาติ บำรุงสุข, จากจุฬายูทูบ *สู่บางขวาง : บันทึกเดือนตุลาฯ* (กรุงเทพฯ : นิสิตสามย่าน, ๒๕๖๔), หน้า ๒๕-๓๖.

^{๑๗} สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า : ขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๙*, หน้า ๖๕.

ก็เลือกที่จะออกมาจับกลุ่มพูดคุยกันเอง หลังจากตั้งคณะศิลปศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ อาจารย์รุ่นใหม่มักจะสั่งทำรายงานและให้ค้นคว้าหนังสือในห้องสมุด ทำให้นักศึกษามีโอกาสจับกลุ่มพูดคุยทั้งงานวิชาการ นักศึกษากลุ่มเล็ก ๆ พยายามแสวงหาความรู้ในห้องสมุดอย่างจริงจัง เช่น กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว ซึ่งเป็นนักศึกษาที่สนใจวรรณกรรม และศิลปะได้รวมตัวกันทำหนังสือรายสัปดาห์ออกมา^{๑๘}

ต่อมาบทบาทของ **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** ซึ่งเป็นนิตยสารรายสามเดือนภายใต้สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ที่มีสัญลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นบรรณาธิการ ก็มีส่วนช่วยกระตุ้นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการและสังคมการเมืองให้กับนักศึกษา สัญลักษณ์รวบรวมบทความจากนักคิดอนุรักษ์นิยม มีการแปลงานจากนักวิชาการหรือนักเขียนต่างประเทศ ลงบทความของนักเรียนไทยที่กำลังศึกษาในต่างประเทศ และอาจารย์มหาวิทยาลัย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๒ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการต่อจากสัญลักษณ์ ในช่วงแรก สุชาติยังดำเนินแนวทางเดิมของสัญลักษณ์เอาไว้ อย่างไรก็ตามเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** เปลี่ยนรูปแบบเป็นนิตยสารรายเดือน เนื้อหาของนิตยสารเน้นไปทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันมากขึ้น สุชาติยังนำผลงานของนักศึกษามาตีพิมพ์มากขึ้นอีกด้วย แน่หนอนว่าเนื้อหาที่ตีพิมพ์เผยแพร่ใน **สังคมศาสตร์-ปริทัศน์** ผู้บริหารสมาคมซึ่งมีแนวคิดอนุรักษ์นิยมนั้นเห็นว่า เนื้อหาเน้นวิจารณ์การเมืองนั้นรุนแรงเกินไป^{๑๙} และในช่วงเวลาเดียวกันนั้นยังมีนิตยสารและวารสารที่ออกมาที่มีเนื้อหาวิชาการพร้อมทั้งวิพากษ์

^{๑๘} ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา*, หน้า ๙๐-๙๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๙-๑๒๖.

วิจารณ์การเมืองและสังคม เช่น **ชาวบ้าน วิทยาสาร ชัยพฤกษ์**
ชาวบ้าน ภาจารย์สาร ลอมพาง จัตุรัส วรรณกรรมเพื่อชีวิต เป็นต้น
เครือข่ายงานวิชาการเหล่านี้มีส่วนกระตุ้นให้นักศึกษาตื่นตัวทั้งการเมือง
และภูมิปัญญา

อิทธิพลของขบวนการเคลื่อนไหวของหนุ่มสาวจากตะวันตก
ทั้งจากโลกฝ่ายประชาธิปไตยและโลกฝ่ายคอมมิวนิสต์ ต่างก็ส่งผล
ต่อการเคลื่อนไหวของนักศึกษาไทย เหตุการณ์การเคลื่อนไหวของ
หนุ่มสาวและภาคประชาชนในโลกฝ่ายประชาธิปไตยที่ส่งผลต่อ
นักศึกษานักกิจกรรมของไทย ได้แก่ กรณีการเดินขบวนของนักศึกษา
ในกรุงปารีสเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๘ และการลอบสังหารมาร์ติน
ลูเทอร์ คิง จูเนียร์ เดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๖๘ ส่วนการเคลื่อนไหว
ในโลกคอมมิวนิสต์ เช่น เหตุการณ์ปรากสปริง (Prague Spring)
ค.ศ. ๑๙๖๘ เป็นเหตุการณ์ที่รัฐบาลเชโกสโลวาเกียต้องการออกจาก
อิทธิพลของสหภาพโซเวียต แต่จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของรัฐบาล
เชโกสโลวาเกีย แต่ปรากสปริงแสดงให้เห็นถึงการเรียกร้องสิทธิ
เสรีภาพ ยิ่งไปกว่านั้น เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๖๘
ซึ่งส่งผลสะท้อนต่อขบวนการนักศึกษาระดับสากล คือ ปฏิบัติการ
รุกครั้งใหญ่ในวันตรุษญวน (Tet Offensive) ผลของเหตุการณ์ครั้งนี้
ทำให้ประชาชนอเมริกันตั้งคำถามต่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในสงคราม
เวียดนาม และเดือนมีนาคมในปีเดียวกันเกิดการสังหารหมู่ที่หมู่บ้าน
หมีลาย อีกทั้งกองทัพอเมริกันใช้อาวุธร้ายแรง เช่น ระเบิดนาปาล์ม
สารเคมี และยุทธวิธีค้นหาและทำลาย (Search-and-Destroy
Tactics) เพื่อทำลายกองทัพเวียดกง กระแสสังคมโดยเฉพาะคน
หนุ่มสาวต้องการให้ยุติสงครามเวียดนามโดยเร็ว เหตุการณ์เหล่านี้

มีส่วนพัฒนาขบวนการนักศึกษาและคนหนุ่มสาวทั่วโลก รวมถึง ขบวนการนักศึกษาในประเทศไทยด้วย^{๒๐}

บทบาทของ “หนังสือเล่มละบาท” สะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมืองของนักศึกษา หนังสือประเภทนี้มีขนาด ๘ หน้ายกไม่เกิน ๕๐ หน้า ซึ่งพิมพ์ด้วยกระดาษปรู๊ฟ นักศึกษามักจะทำหนังสือเล่มละบาทเพื่อหาเงินทุนเข้ากลุ่มอิสระและชมรมนักศึกษา หรือสนับสนุนกิจกรรมออกค่ายนักศึกษาพัฒนาชนบทและรับน้องใหม่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีกลุ่มอิสระหลายกลุ่มที่ผลิตหนังสือเล่มละบาทออกมาจำหน่าย เช่น กลุ่มสภาหน้าโดม กลุ่มวรรณศิลป์ กลุ่มไอเสค กลุ่มยูทอง เป็นต้น และหนังสือเล่มสำคัญที่ให้เกิดการวิจารณ์รัฐบาลเผด็จการจอมพล ถนอมและรัฐบาลสหรัฐอเมริกาต่อสงครามเวียดนาม เช่น หนังสือ *ภัยขาว* มุ่งวิจารณ์นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่อประเทศด้อยพัฒนา เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เมื่อครั้งตัดสินใจยุติการเรียนปริญญาตรีและออกหางานประจำทำระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึงกลาง พ.ศ. ๒๕๑๖ เสกสรรค์ทำหนังสือขายกับเพื่อนและนักศึกษารุ่นน้องที่ธรรมศาสตร์ในนาม “ชมรมหนังสือแสงจันทร์” ซึ่งตีพิมพ์งานแปลและเขียนของเสกสรรค์ เช่น **สงครามอินโดจีน** **เอียงข้างประชาชน การศึกษาเพื่อมวลชน** เป็นต้น^{๒๑}

“กลุ่มสภาหน้าโดม” เป็นกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ตื่นตัวในเรื่องการเมือง กลุ่มสภาหน้าโดมเป็นกลุ่มอิสระที่เคลื่อนไหวเรื่องสำคัญ ๆ หลายเรื่องก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กลุ่มสภาหน้าโดมก่อตั้งขึ้นประมาณเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

^{๒๐} สุรชาติ บำรุงสุข, จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *บันทึกรับผิดชอบ*, หน้า ๖-๑๑.

^{๒๑} พิชราภา ตันตราจิน, *ความคิดทางสังคมการเมืองของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล*, หน้า ๕๖-๖๑.

หลังจากเหตุการณ์ที่ประสาร มฤคพิทักษ์ นายกสโสมสรนิสิตแห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดโปงการทุจริตของผู้บริหารจุฬาฯ ที่นำ ที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยไปสร้างโรงแรมสกาต และ ศูนย์การค้า อีกทั้งยังเก็บค่าเงินใต้โต๊ะกับผู้ค้าและเช่าที่ดินบริเวณ สามย่าน ชาวนี้สร้างความไม่พอใจให้กับนิสิตและอาจารย์จุฬาฯ จนจัดการชุมนุมขึ้นในจุฬาฯ วันที่ ๗ กันยายน ทางผู้บริหารจุฬาฯ จัดเวทีตอบกระทู้สดกับนิสิต ปรากฏว่าเป้าโจมตีมุ่งไปที่ศาสตราจารย์ ศุภชัย วานิชวัฒนา อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ และรองอธิการบดีฝ่าย บริหาร ผลปรากฏว่าการตอบกระทู้ยิ่งสร้างความไม่พอใจให้กับบรรดา ประชาคมแห่งจุฬาลงกรณ์ฯ มากขึ้น นิสิตที่โดดเด่นในการตั้งกระทู้ถาม คณะผู้บริหาร คือ ประทีป นครชัย นิสิตคณะรัฐศาสตร์ ในที่สุด นิสิต จึงจัดเดินขบวนไปที่รัฐสภาเพื่อให้รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร สั่งการสอบสวนโดยเร็ว^{๒๒}

จรัล ดิษฐาอภิชัย หนึ่งในแกนนำผู้ก่อตั้งสภาหน้าโดมและเคย เข้าร่วมแสดงออกคัดค้านการเก็บหนังสือของสันติบาลกรณีหนังสือ **ตื่นเถิดลูกโดม** (โปรดูรายละเอียดในบทที่แล้ว) เล่าว่า จรัลต้องการ ตั้งชุมนุมศึกษาการเมืองเหมือนชมรมรัฐศาสตร์ศึกษาของจุฬาฯ ก่อนหน้านั้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีกลุ่มอิสระ ได้แก่ กลุ่มเศรษฐกิจ ของคณะเศรษฐศาสตร์ และกลุ่มนิติศึกษาของคณะนิติศาสตร์ อันที่จริง จรัลอยากตั้งชุมนุมศึกษาการเมืองแบบถูกต้องตามกฎหมายของมหาวิทยาลัย กล่าวคือชมรมนั้นต้องได้รับการรับรองจากสโมสรมักศึกษา แต่ไม่มีผู้บริหารของสโมสรมักศึกษารับรอง ต่อมาจรัลและเพื่อน จึงขอให้เลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้แก่ ดร.ศักดิ์

^{๒๒} จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา* (กรุงเทพฯ : เมฆขาว, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐-๗๒.

| จรัส ดิษฎาอกิษัย

ผาสุขนิรันดร์ รับรองชุมนุมศึกษาการเมือง แต่ได้รับการปฏิเสธเนื่องจากกลัวนักศึกษาจะฝึกใฝ่การเมือง และ ดร.ศักดิ์ก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจอมพล ถนอม กิตติขจร และผู้นำพรรคสหประชาไทยอีกด้วย^{๒๓} จรัลจึงตัดสินใจตั้งกลุ่มสภาหน้าโดม ซึ่งเป็นกลุ่มอิสระหรือชุมนุมนอกกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย

จรัลเสนอชื่อคำว่า “สภาหน้าโดม” เพราะคำว่าสภามีความหมายทางการเมืองในฐานะองค์กรสูงสุดของสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร และ “โดม” เป็นสัญลักษณ์ของธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ “สภาหน้าโดม” ยังสื่อว่าทางกลุ่มไม่ต้องการเป็นตัวแทนแค่คณะรัฐศาสตร์ แต่ยังเปิดกว้างให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกคน เพราะทางกลุ่มได้จัดอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยกันที่สนามหน้าตึกโดม การบริหารงานของสภาหน้าโดมนั้นไม่มีคณะกรรมการในรูปแบบองค์กร ถ้าจะจัดอภิปรายเรื่องใด ก็ตั้งประธานและผู้ดำเนินการจัดอภิปรายเป็นครั้ง ๆ ไป

การก่อตั้งสภาหน้าโดมนั้นไม่ยุ่งยากซับซ้อน เริ่มแรกจรัลเป็นผู้ร่างแถลงการณ์ซึ่งมีเนื้อหาสรุปสถานการณ์ของประเทศ ภาระหน้าที่ของนักศึกษาต่อสังคม และจุดมุ่งหมายของสภาหน้าโดม อีกทั้งยังเชิญชวนให้นักศึกษาเป็นสมาชิกสภาหน้าโดม คุณสมบัติของสมาชิกได้แก่ เป็นนักศึกษาที่สนใจปัญหาบ้านเมือง ต้องมาจากครอบครัวชนชั้นกลางหรือยากจนเท่านั้น ซึ่งได้รับค่าใช้จ่ายจากผู้ปกครองไม่เกินเดือนละ ๕๐๐ บาท อันที่จริงจรัลต้องการเผยแพร่ความคิดมาร์กซิสต์เรื่องการแบ่งชนชั้นทางสังคม แต่แกนนำของสภาหน้าโดมหลายคนกลับมาจากครอบครัวฐานะร่ำรวย แกนนำสภาหน้าโดมนอกจากจรัลแล้ว

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒-๗๓.

ยังประกอบไปด้วยธัญญา ชุนชฎาธาร ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ปรีดี บุญซื่อ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ทงยศ แวงหงส์ พรชัย วีระณรงค์ ขวลิต ณ นคร บัณฑิต เสงเจริญ ต่อมากลุ่มชาติสังคม ซึ่งมีเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ สมชาย หอมลออ และสรรพสิทธิ์ คุ่มประพันธ์ ได้ยุบกลุ่มมารวมกับสภาหน้าโดม^{๒๔}

สภาหน้าโดมเริ่มมีชื่อเสียงในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จากเรื่องการต่อต้านงานฟุตบอลประเพณีจุฬาลงกรณ์ธรรมศาสตร์ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ สมาชิกสภาหน้าโดมเห็นว่า นักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัยนี้ทำตัวฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย หลงสถาบัน และแสดงออกถึงความเป็นอภิสิทธิ์ชน และงบประมาณของการจัดงาน ซ้อมเชียร์ เดินพาเหรด เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณสาธารณะ การคัดค้านเป็นเพียงการพิมพ์เอกสารขนาดครึ่งหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันจำนวน ๑๒ หน้า ออกแจกจ่ายนักศึกษาก่อนหน้างานฟุตบอลประเพณี เงินงบประมาณการพิมพ์มาจากการเรียไรอาทิ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี อนุช อภาภิรม พิภพ ธงไชย วิทยากร เชียงกุล ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์และปัญญาชน

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของสภาหน้าโดมได้รับการต่อต้านจากนิสิตนักศึกษา ซึ่งส่วนมากมีปฏิริยาโกรธเกรี้ยว และกล่าวหาสมาชิกสภาหน้าโดมว่าเป็นพวกคิดล้มประเพณี ไม่รักสถาบัน เนรคุณ และเป็นพวกหัวรุนแรง ในขณะที่แจกสิ่งพิมพ์ สมาชิกก็ถูกขับไล่ออกจากรั้วมหาวิทยาลัย หนังสือพิมพ์รายวันก็เขียนข่าวโจมตีการเคลื่อนไหวของสภาหน้าโดม ถึงแม้ว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้ของสภาหน้าโดมจะทำให้ นักศึกษาส่วนใหญ่ที่ยังหลงใหลในงานประเพณีงานฟุตบอลไม่พอใจ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔-๗๕.

แต่ชื่อสหภาพนาโคมได้เป็นที่รู้จักอย่างป็นวงกว้าง กุลชาติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา นักจัดรายการวิทยุชื่อดัง ได้เชิญสมาชิกสหภาพนาโคมออก รายการวิทยุของสถานีวิทยุ ท.ท.ท. (ไทยโทรทัศน์) สี่แยกคอกวัว^{๒๕}

สรุป

หลังจากรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร จัดการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๒ บรรดาภาคทางการเมืองเปิดกว้างมากขึ้น ระบบรัฐสภา ได้กลับมาทำงานอีกครั้งหลังจากปิดตายกว่า ๑ ทศวรรษ (พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๒) กิจกรรมนักศึกษาเริ่มเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับปัญหา สังคมมากขึ้น โดยเริ่มจากค่ายอาสาพัฒนาชนบทหรือกิจกรรมแนว สังคมสงเคราะห์ อย่างไรก็ตาม ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓ กลุ่มอิสระ ในมหาวิทยาลัยเฟื่องฟูขึ้น นักศึกษานักกิจกรรมเหล่านี้ไม่พอใจใน กิจกรรมในมหาวิทยาลัยที่ควบคุมโดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยและ รัฐบาล ซึ่งไม่ต้องการให้นักศึกษายุ่งเกี่ยวกับการเมือง และผู้บริหาร มหาวิทยาลัยกับสโมสรมักศึกษาไม่รับรองกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การเมือง ดังนั้น นักศึกษาเหล่านี้จึงตั้งกลุ่มอิสระเพื่อทำกิจกรรม ทางการเมือง

ยิ่งไปกว่านั้น การผลิตนิตยสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์ที่วิพากษ์ วิจารณ์การเมืองทั้งไทยและโลก และแนะนำทฤษฎีทางสังคมใหม่ ๆ มีจำนวนมากขึ้น เช่น **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** **ชาวบ้าน** **เศรษฐศาสตร์ การเมือง** เป็นต้น นอกจากนี้ “หนังสือเล่มละบาท” ก็เป็นวิธีการหนึ่ง ที่สำคัญ ซึ่งเป็นช่องทางให้นักศึกษานักกิจกรรมได้เผยแพร่ความคิดเห็น วิพากษ์สังคมการเมือง นโยบายรัฐบาลเผด็จการ และสงครามเวียดนาม

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙.

กิจกรรมและสิ่งพิมพ์เหล่านี้มีส่วนส่งเสริมการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล
เผด็จการทหาร และสร้างความคิดเห็นร่วมกันในหมู่นักศึกษาและ
นักกิจกรรมว่ารัฐบาลเผด็จการเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตย
จนนำมาสู่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ประมาณครึ่งหลังศตวรรษที่ ๒๐ การศึกษาระดับปริญญาตรี
ได้ขยายตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
รัฐบาลประเทศทั้งสองภูมิภาคนี้ต้องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ
และโครงสร้างพื้นฐาน แต่กลางศตวรรษที่ ๒๐ ประเทศเหล่านี้
มีมหาวิทยาลัยมีจำนวนน้อยมากและกลุ่มชนชั้นนำที่จบปริญญาตรี
ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ เช่น ประเทศไทยในช่วงทศวรรษ
ที่ ๑๙๕๐ มีมหาวิทยาลัยของรัฐเพียงแค่ ๕ แห่ง เมื่อเทียบใน ค.ศ.
๒๐๑๒ มีมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน ๒๕ แห่ง อดีตประเทศอาณานิคม
หลังได้รับเอกราชก็ต้องการพัฒนาบุคลากรเพื่อมาพัฒนาประเทศ
รัฐบาลเหล่านี้ได้เพิ่มงบประมาณสำหรับการศึกษาระดับปริญญาตรี
ผู้นำของประเทศเหล่านี้เชื่อว่า การขยายการศึกษาในระดับปริญญาตรี
ขึ้นไปจะช่วยพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่ารัฐบาลในหลายประเทศ
ปกครองแบบเผด็จการ ประเทศเหล่านี้ต่างก็สนับสนุนงบประมาณ
การก่อสร้างมหาวิทยาลัยทั้งในเมืองหลวงและเมืองสำคัญทาง
เศรษฐกิจ^{๒๖}

การพัฒนาการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปในภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระยะ คือ
ระยะแรก ช่วงหลังประมาณหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุด หรือช่วง

^{๒๖} Meredith L Weiss, Edward Aspinall and Mark R. Thompson,
“Introduction: Understanding Student Activism in Asia” in *Student
Activism in Asia between Protest and Powerlessness*, pp. 13-14.

ประเทศต่าง ๆ เพิ่งได้รับเอกราชจนกระทั่งถึงประมาณปลายทศวรรษที่ ๑๙๖๐ นักศึกษาส่วนมากเป็นลูกหลานของชนชั้นสูง แต่นักศึกษาเหล่านี้ มีสำนึกชาตินิยมสูง และรัฐบาลมักกังวลใจที่จะปราบปรามการประท้วง ของนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาบางคนเป็นลูกหลานของข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่

ระยะที่สองเรียกว่ายุคการศึกษาชั้นสูงกระจายสู่มวลชนมากขึ้น ประเทศต่าง ๆ มีแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและพัฒนาความเป็นเมือง (Urbanization) รัฐบาลต้องส่งเสริมการศึกษาชั้นสูง เพื่อจะมารองรับ การขยายตัวของระบบราชการและผลิตแรงงานที่มีทักษะชั้นสูงไปอน ให้กับภาคเอกชน ในระยะที่สองนี้ภูมิหลังของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มาจากครอบครัวชนชั้นกลางระดับล่างหรือชนชั้นล่างเพิ่มจำนวนสูงขึ้น อีกทั้งนักศึกษาจำนวนมากมาจากเขตชนบทอันห่างไกล หรือไม่ก็มา จากพื้นที่ชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ การขยายตัวการศึกษาที่รวดเร็ว มีส่วนให้เกิดขบวนการนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ซึ่งตั้งคำถามท้าทาย กับชนชั้นผู้ปกครองในรัฐบาลเผด็จการ เช่น ประเทศไทย (ทศวรรษที่ ๑๙๗๐) อินโดนีเซีย (ทศวรรษที่ ๑๙๘๐-๑๙๙๐) เป็นต้น

ระยะที่สาม คือ ยุคที่การศึกษาชั้นสูงถูกทำให้เป็นสินค้ามากขึ้น รัฐบาลหลายประเทศสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยเอกชนเปิดหลักสูตร เฉพาะทางเพื่อตอบสนองกับระบบเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตขึ้น เช่น สาขา การตลาด บริหารธุรกิจ การโฆษณา วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ หลักสูตร เหล่านี้เน้นไปที่การฝึกฝนนักศึกษาให้เป็นผู้ชำนาญเฉพาะด้านมากกว่า ที่จะศึกษาวิชา "ศิลปศาสตร์" (Liberal Arts) ซึ่งสนับสนุนการศึกษา ทฤษฎีเชิงวิพากษ์สังคม ในระยะที่สามนี้นักศึกษาบางคนก็ยังคงอบ อาชีพและศึกษาไปพร้อมกัน ซึ่งมีทั้งทำงานแบบเต็มเวลาหรือไม่เต็ม เวลาเพื่อหารายได้สำหรับการศึกษา นักศึกษาเหล่านี้จึงไม่ได้มีเวลา

สนใจกิจกรรมทางการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น ครอบครัวคนมีฐานะซึ่งมีทั้งมาจากสังคมชนชั้นสูงดั้งเดิมและครอบครัวเศรษฐีใหม่ (ที่เติบโตมากับการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๖๐) มักนิยมส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาต่อต่างประเทศ

ดังนั้น ช่วงที่ขบวนการนักศึกษาเฟื่องฟูที่สุดก็คือระยะที่สอง ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงพัฒนาการศึกษาาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สำหรับกรณีประเทศไทย ขบวนการนักศึกษามีบทบาทในสังคมสูงคืออยู่ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ หรือทศวรรษที่ ๒๕๑๐ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยชนชั้นนำในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่กลายเป็นผู้นำของการเคลื่อนไหวและท้าทายกับรัฐบาลเผด็จการทหาร การเคลื่อนไหวทางการเมืองก็ได้ใช้อัตลักษณ์ร่วมกันคือใช้ความเป็น “นักศึกษา” ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเคลื่อนไหว ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาของนักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์พบว่า ระบอบการปกครองมีผลต่อบทบาทของนักศึกษาในการเคลื่อนไหวของแต่ละประเทศ ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการ รัฐบาลพยายามกดขี่ไม่ให้ขบวนการทางสังคมเกิดขึ้น เช่น ขบวนการแรงงานและชาวนาท่อมกลางสถาบันและองค์กรทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอ่อนแอ เช่น พรรคการเมือง ประชาสังคม องค์กรแรงงานและชาวนา ขบวนการนักศึกษากลายเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้อำนาจเผด็จการแทนสถาบันหรือองค์กรทางการเมือง ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมที่มีประชาธิปไตยมั่นคงและมีองค์กรการเมืองที่หลากหลาย บทบาทของนักศึกษาที่คอยขับเคลื่อนสังคมและการเมืองก็ลดน้อยลงไป แม้กระทั่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทนักศึกษา รัฐบาลจึงใช้อำนาจและกลไกของรัฐควบคุมไม่ให้เกิด

การประท้วงของนักศึกษา^{๒๗} เพราะฉะนั้นขบวนการนักศึกษาของไทย ในช่วงก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงมีบทบาทนำสังคม ในการต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการจอมพล ถนอม เนื่องจากในเวลานั้น สถาบันการเมืองในระบบตัวแทน (เช่น พรรคการเมือง) และขบวนการ แรงงานและชาวนาถูกรัฐบาลเผด็จการทำให้อ่อนแอหมดพลังที่จะ รวมตัวเคลื่อนไหวต่อสู้เรื่องผลประโยชน์กับรัฐบาล

^{๒๗} Ibid, pp. 21-22.

สัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กับป๋วย อึ๊งภากรณ์ ศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์

บทที่ ๓

**การเมืองเรื่องการแต่งตั้งอธิการบดี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖
ระหว่างสัญญา ธรรมศักดิ์
กับป๋วย อึ๊งภากรณ์**

การแต่งตั้งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ สร้างความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนศาสตราจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี กับกลุ่มอนุรักษนิยมและรัฐบาลจอมพล ถนอมที่ไม่เห็นด้วยกับการขึ้นมาในตำแหน่งอธิการบดีของป่วย เมื่อถึงกระบวนการคัดสรรปรากฏว่า สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีมติเลือกให้ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ดำรงตำแหน่งเป็นสมัยที่ ๒ ทั้งนี้ที่ผลการสรรหาออกมา อาจารย์รุ่นใหม่ที่สนับสนุนป่วยให้ดำรงตำแหน่งประท้วงผู้บริหารมหาวิทยาลัยและสัญญา แต่ในที่สุด มหาวิทยาลัยกลับสู่ภาวะปกติเมื่อป่วยกับสัญญาได้คุยปรับความเข้าใจกัน และป่วยก็ยอมรับว่า ที่ตนเองไม่ได้รับเลือก เพราะเคยวิจารณ์คณะรัฐประหารของจอมพล ถนอม กิตติขจร

ความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงปลายเหตุ เพราะความขัดแย้งดังกล่าวสะสมมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อปรีดี พนมยงค์ ตัดสินใจย้ายจากสาธารณรัฐประชาชนจีนสู่ประเทศฝรั่งเศส และป่วยเดินทางไปเยี่ยมปรีดีถึงกรุงปารีส ต่อมาเมื่อจอมพล ถนอมทำรัฐประหารตัวเอง พ.ศ. ๒๕๑๔ ต้นปีถัดมาป่วยเขียนความเรียงเรื่อง “จดหมายจากนายเข้ม เย็นยิ่ง เรียนนายท่านุ เกียรติก้อง ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ” เพื่อวิพากษ์วิจารณ์การรัฐประหารดังกล่าว หลังจาก

เหตุการณ์นี้ทำให้ป่วยถูกจับตามองจากรัฐบาลเผด็จการทหาร อีกทั้งผู้บริหารมหาวิทยาลัยบางคนก็มองว่า ป่วยมีอิทธิพลต่อนักศึกษานักกิจกรรมหัวก้าวหน้าที่ยังจัดกิจกรรมเคลื่อนไหว แม้ว่าจะอยู่ภายใต้รัฐบาลเผด็จการ เช่น การประท้วงนางสาวไทยของกลุ่มผู้หญิงสภาพหน้าโดม กลุ่มเศรษฐกิจธรรม และร่วมกับกลุ่มอิสระจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อาทิ สภากาแฟ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) กลุ่มฟื้นฟูชีวิตใหม่ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) และชมรมลูกพ่อขุนรามคำแหง^๑

ในบทนี้จะกล่าวถึง (๑) วิฤตการณ์ระบบสะสมหน่วยกิตที่ทำให้สัญญาได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลจอมพล ถนอมและราชสำนัก ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีแทนพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงค์ประพันธ์ (๒) ความพยายามที่จะควบคุมการประท้วงของนักศึกษาของรัฐบาลจอมพล ถนอมในช่วงสมัยรัฐบาลระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเกิดการเดินขบวนเพิ่มขึ้นของนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ (๓) จุดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ซึ่งป่วยเขียนวิจารณ์การรัฐประหารตนเองของจอมพล ถนอม หลังจากความเรียงเรื่องนี้เผยแพร่ออกไป รัฐบาลก็จับตามองความเคลื่อนไหวของป่วย (๔) การขึ้นดำรงตำแหน่งอธิการบดีสมัยแรกของสัญญา ในส่วนหัวข้อนี้จะแสดงให้เห็นว่าการขึ้นดำรงตำแหน่งอธิการบดีของสัญญาได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักและรัฐบาลจอมพล ถนอม และ (๕) ความขัดแย้งเรื่องการสรรหาอธิการบดีและการดำรงตำแหน่งอธิการบดีสมัยที่ ๒ ของสัญญา ธรรมศักดิ์

^๑ จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา*, หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

พระราชดำริต่อปัญหาการเปลี่ยนระบบ การวัดผลการศึกษาเป็นระบบสะสมหน่วยกิต ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปลี่ยนแปลงการวัดผลจากระบบคิดคะแนนรายละเป็นระบบสะสมหน่วยกิต แต่ระบบหน่วยกิตสร้างผลกระทบต่อนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ เป็นอย่างยิ่ง และทำให้นักศึกษารวมตัวประท้วงเรื่องการเปลี่ยนแปลงการวัดผลในระบบหน่วยกิต ถึงแม้ว่าเหตุการณ์การประท้วงของนักศึกษาในเรื่อง “ปัญหาหน่วยกิต” เป็นเรื่องผลประโยชน์ของนักศึกษา สิ่งที่น่าสนใจมากกว่า คือ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทรงแนะนำการแก้ “ปัญหาหน่วยกิต” ให้กับสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่รับรู้กันไม่มากนัก^๒ บทบาทนี้แสดงให้เห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์และชนชั้นนำสนใจการเติบโตการเคลื่อนไหวของนักศึกษา

ก่อนหน้าที่จะใช้ระบบหน่วยกิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใช้การวัดผลเป็นระบบรายละ ซึ่งนักศึกษาต้องมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป จึงจะผ่านเกณฑ์ในแต่ละวิชา แต่ทันทีที่มหาวิทยาลัยใช้ระบบหน่วยกิต มีนักศึกษาพ้นสภาพการศึกษาจำนวน ๒๓ คน และ

^๒ งานเขียนที่กล่าวถึงบทบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงแนะนำการแก้ปัญหามหาวิทยาลัยให้สัญญา ธรรมศักดิ์ ปราบกฏไม่มากนัก เช่น จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘* และคำสัมภาษณ์ของสัญญาใน สันติสุข โสภณสิริ, *บรรณนาธิการ, ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ ๑๔ ตุลาฯ ๑๖*, หน้า ๒๓-๒๔.

ถูกภาคทัณฑ์การศึกษาจำนวนประมาณ ๔๐๐ คน^๓ นักศึกษาได้เริ่มติดโปสเตอร์ประท้วงและยื่นข้อเรียกร้องให้กับมหาวิทยาลัย

วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ นำเรื่องเข้าที่ประชุมคณบดีคณะศิลปศาสตร์ แต่มติที่ประชุมยังยืนยันจะใช้ระบบหน่วยกิตต่อไปและไม่มีมาตรการช่วยเหลือนักศึกษาที่พ้นสภาพ^๔ นักศึกษาที่มีปัญหากับระบบหน่วยกิตส่วนมากสอบไม่ผ่านวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งมีค่านำหนักของหน่วยกิตมากกว่าวิชาอื่น ๆ^๕

จอมพล ถนอม ในฐานะนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทราบเรื่องนักศึกษาประท้วงระบบหน่วยกิต^๖ อย่างไรก็ตาม สภามหาวิทยาลัยประชุมแล้วมีมติออกมายืนยันใช้ระบบหน่วยกิตต่อไป แต่จะคืนสถานภาพนักศึกษาจำนวน ๒๓ คน และลดจำนวนหน่วยกิตของวิชาภาษาอังกฤษลง

เมื่อนักศึกษาทราบมติดังกล่าว มีนักศึกษาบางส่วนไม่พอใจกับมติ จึงเดินทางไปทำเนียบรัฐบาลทันทีเพื่อขอให้จอมพล ถนอมยกเลิก

^๓ จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชนัดดา สัญญาธรรมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘*, หน้า ๔๔.

^๔ *ประชาธิปไตย* (๗ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑, ๒ และ ๑๖.

^๕ นักศึกษาที่ถูกพ้นสภาพส่วนใหญ่สอบไม่ผ่านวิชาภาษาอังกฤษ หลักสูตรใหม่ในปี ๒๕๑๓ ต้องเรียนวิชานี้ถึง ๘ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งมีค่าถึง ๘ หน่วยกิต นักศึกษาที่จบการศึกษามัธยมศึกษาจากต่างจังหวัดเสียเปรียบนักศึกษาที่จบมัธยมศึกษาจากโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ เพราะมีทักษะความรู้ภาษาอังกฤษที่ด้อยกว่า ยิ่งกว่านั้น หลักสูตรใช้ในการสอนกลับเป็นหลักสูตรเก่า ซึ่งเหมาะสมกับระบบคิดคะแนนร้อยละมากกว่าระบบหน่วยกิต ทำให้อาจารย์บางคนสับสนในการเรียนการสอนและการคิดคะแนน ชรรค์ชัย บุนปาน, “ธรรมศาสตร์รักกัน,” *สยามรัฐ* (๗ มกราคม ๒๕๑๔) : ๘.

^๖ *ประชาธิปไตย* (๗ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑, ๒ และ ๑๖.

ระบบหน่วยกิต^๗ นายพิศาล พิศาลยุบุตร นายกสโมสรมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์แสดงความเห็นว่า การวัดผลในระบบหน่วยกิตนั้น
ถูกนำมาใช้เร็วเกินไป และมหาวิทยาลัยก็ไม่พร้อม จึงควรเลื่อนออกไป
ก่อน^๘ อันที่จริงสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ก็เริ่มใช้ระบบหน่วยกิตมา
ก่อนหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เช่น วิทยาลัยต่าง ๆ ในสังกัด
กรมการฝึกหัดครู

เมื่อเวลา ๑๐.๐๐ น. ของวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔
นักศึกษาธรรมศาสตร์ประมาณ ๑,๐๐๐ คน เดินทางไปทำเนียบรัฐบาล
ตามที่ตัวแทนนักศึกษานัดไว้กับเจ้าหน้าที่ทำเนียบ และประมาณ
ตอนเที่ยงนักศึกษาได้ฟังประตูหน้าทำเนียบเข้าไปชุมนุมที่สนามหญ้า
ท่ามกลางตำรวจหน่วยจู่โจมเร็วและสารวัตรทหารล้อมนักศึกษาไว้
ในที่สุดจอมพล ถนอม จอมพลประภาส พลตำรวจเอก ประเสริฐ
รุจिरวงค์ และสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ออกมาพบกับนักศึกษา และให้คำมั่น
สัญญาว่าจะนำเรื่องเข้าประชุมสภามหาวิทยาลัยในวันที่ ๓๐ มกราคม
และจอมพล ถนอมสั่งยกเลิกระบบหน่วยกิตไปก่อน นักศึกษายอมรับ
ข้อเสนอดังกล่าวและแยกย้ายกลับ^๙

อนึ่ง มีนักศึกษาธรรมศาสตร์บางส่วนเห็นด้วยกับการวัดผล
การศึกษาแบบระบบหน่วยกิต ก่อนหน้าการเดินขบวนไปทำเนียบรัฐบาล
นักศึกษาจัดทำประขามติสอบถามความเห็นในหมู่นักศึกษา ปรากฏว่า
ฝ่ายที่เห็นด้วยกับระบบหน่วยกิตขณะเพียง ๓ คะแนนเท่านั้น^{๑๐} อีกทั้ง
นักศึกษากลุ่มสหภาพหน้าโดมได้จัดเสวนาเรื่อง “ปัญหาหน่วยกิต” ที่หน้า

^๗ *สยามรัฐ* (๒๖ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑ และ *สยามรัฐ* (๒๗ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑

^๘ *สยามรัฐ* (๒๗ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑

^๙ *สยามรัฐ* (๒๘ มกราคม ๒๕๑๔) : ๘-๙.

^{๑๐} *ประชาธิปไตย* (๒๗ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑ และ ๑๖.

ติกโดม สมาชิกของกลุ่มเห็นด้วยกับระบบหน่วยกิต จึงได้จัดเสวนา เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของระบบหน่วยกิต และเห็นว่าปัญหาไม่ใช่ อยู่ที่ระบบหน่วยกิต แต่เป็นเรื่องการทำความเข้าใจระหว่างอาจารย์ และนักศึกษา^{๑๑}

รัฐบาลจอมพล ถนอมเรียกสัญญา ธรรมศักดิ์ รักษาการ อธิการบดี และอดุลเข้าพบในวันที่ ๒๖ มกราคม เพื่อช่วยเจรจากับ นักศึกษาที่หน้าทำเนียบรัฐบาล สัญญาแสดงความรู้สึกในบันทึก ส่วนบุคคลว่า นักศึกษาประท้วงอย่าง “บ้าคลั่ง” จนกระทั่งจอมพล ถนอมต้องยอมออกมาพบนักศึกษา^{๑๒} แต่ที่น่าสนใจ คือ คืนวันเดียวกัน เวลา ๒๒.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกสัญญา เข้าเฝ้าส่วนที่ห้องโถงพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพราะทรงไม่สบาย พระราชหฤทัยกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และทรงแนะนำแนวทางกับสัญญาว่า มหาวิทยาลัยควรใช้สองระบบ ไปพร้อม ๆ กันก่อน โดยนักศึกษาสามารถเลือกระบบการวัดผลแบบ คะแนนร้อยละหรือระบบหน่วยกิตตามแต่สมัครใจ^{๑๓}

^{๑๑} *ประชาธิปไตย* (๓๐ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑๐ และ ๑๒. และ จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา*, หน้า ๙๐-๙๑.

^{๑๒} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๘.๑./๑๑๙ “สมุดบันทึกเล่มเล็ก ๒๕๑๔ เล่ม ๒,” (๒๕๑๔). และจินตนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘*, หน้า ๔๕.

^{๑๓} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๘.๑./๑๑๙ “สมุดบันทึกเล่มเล็ก ๒๕๑๔ เล่ม ๒,” (๒๕๑๔). และจินตนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘*, หน้า ๔๖-๔๗.

วันที่ ๒๗ มกราคม สัณญา รักษาการอธิการบดี จัดประชุม คณบดีวาระดาวน์พิเศษว่าจะให้นักศึกษาออกเสียงมติว่าจะยกเลิก ระบบหน่วยกิตหรือไม่ ในตอนแรกสัณญาไม่ต้องการจะจัดประชุม คณบดี และจัดให้นักศึกษาลงมติออกเสียงตามคำสั่งจอมพล ถนอม แต่ศาสตราจารย์สังเวียน อินทรวิชัย เลขาธิการมหาวิทยาลัย ต้องการ เรียกประชุมก่อน อันที่จริง จุดประสงค์ของผู้บริหารมหาวิทยาลัย คือ พยายามออกมติที่ประชุมคณบดีไประงับการจัดการออกเสียงลงมติ เพราะผู้บริหารเห็นด้วยกับระบบหน่วยกิต สังเวียนเห็นว่า ถ้าจัด ออกเสียงลงมติเกรงว่า นักศึกษาที่ต่อต้านกับระบบหน่วยกิตจะเป็น ฝ่ายชนะ และอาจารย์ฝ่ายวิชาการต้องรับผิดชอบด้วยการลาออก ในเวลาต่อมาสัณญาเห็นด้วยกับสังเวียนว่าไม่ควรจัดการออกเสียง ลงมติ เพราะไม่ต้องการให้ธรรมชาติเหมือนขึ้นอยู่กับนายกรัฐมนตรี^{๑๔}

เมื่อมติประชุมคณบดีออกมาว่าไม่เห็นด้วยกับการลงมติ ออกเสียง สัณญารายงานมติดังกล่าวให้กับจอมพล ถนอมทราบ ผ่านทางพลโท บุญเรือน บัวจรรยา ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ยิ่งไป กว่านั้น สัณญาแย้งเรื่องแนวทางแก้ไขของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้กับพลโท บุญเรือน ในตอนเย็นพลโท บุญเรือน โทรศัพท์ถึงสัณญาว่า จอมพล ถนอมเห็นด้วยที่จะไม่จัดการออกเสียง

^{๑๔} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัณญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๘.๑./๑๑๙ "สมุดบันทึกเล่มเล็ก ๒๕๑๔ เล่ม ๒," (๒๕๑๔). และจันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรี พระราชทาน สัณญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘*, หน้า ๔๖-๔๗.

ลงมติ แต่เรื่องแนวทางแก้ไขของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จอมพล
ถนอมประหลาดใจและไม่ขอแสดงความคิดเห็น^{๑๕}

ต่อมาในวันที่ ๒๘ มกราคม ตัวแทนนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ที่ต่อต้าน
ระบบหน่วยกิตได้เข้าพบสัญญา เพื่อขอให้ระงับการใช้ระบบหน่วยกิต
นายกสโมสรมักศึกษาเสนอว่า ให้นักศึกษาสามารถเลือกเรียนได้ทั้ง
สองระบบทั้งแบบระบบร้อยละและระบบหน่วยกิต โดยเหตุบังเอิญ
ข้อเสนอของพิศาลสอดคล้องกับแนวทางแก้ไขของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ดังนั้น สัญญาจึงขอให้นายกสโมสรมักศึกษาทำบันทึก
เสนอความเห็น ในที่สุดการประชุมสภามหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๒๙
มกราคม ซึ่งมีจอมพล ถนอมเป็นนายกสภา ก็มีมติว่ายังคงระบบ
หน่วยกิตต่อไป แต่สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ของปีการศึกษา ๒๕๑๓
สามารถเลือกเรียนในระบบคิดคะแนนเป็นร้อยละแบบเก่า หรือระบบ
หน่วยกิตตามความสมัครใจ ซึ่งนักศึกษาต้องยื่นแจ้งความจำนง
เลือกระบบภายในวันที่ ๑ มีนาคม^{๑๖}

เรื่องวิกฤตการณ์หน่วยกิตน่าจะยุติลง แต่ในวันที่ ๔ กุมภาพันธ์
อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ไม่พอใจการใช้ระบบการวัดผลสองระบบ
พร้อมกัน ในวันประชุมคณบดี คณาจารย์ยื่นหนังสือประท้วงต่อ
สัญญา ซึ่งมีข้อเรียกร้อง ๓ ประการ คือ (๑) มหาวิทยาลัยต้องเลือกใช้
การวัดผลเพียงระบบใดระบบหนึ่ง (๒) ให้สภามหาวิทยาลัยพิจารณา
มติของวันที่ ๒๙ มกราคมอีกครั้ง และ (๓) ขอให้มหาวิทยาลัยเรียก
อาจารย์ทุกคนประชุมร่วมกัน สัญญาพยายามทำความเข้าใจในมติของ

^{๑๕} หจดหมายเหตุมหาวิทยลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๘.๑./๑๑๙ "สมุดบันทึกเล่มเล็ก ๒๕๑๔ เล่ม ๒,"
(๒๕๑๔).

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน

สภามหาวิทยาลัยของวันที่ ๒๙ มกราคม แต่ตัวแทนอาจารย์ไม่ยอม
รับฟัง และยื่นกรณในให้มหาวิทยาลัยเลือกใช้ระบบใดระบบหนึ่ง

ต่อมาสัญญาเข้าร่วมประชุมของคณะศิลปศาสตร์เพื่อเจรจากับ
คณาจารย์ที่ไม่เห็นด้วยกับมติ ท่ามกลางบรรยากาศในการประชุม
ค่อนข้างตึงเครียด สัญญายังยืนยันว่า การใช้วิธีการวัดผลทั้งสองระบบ
พร้อมกันเป็นทางออกที่ดีที่สุด^{๑๗} สาเหตุที่สัญญาต้องรีบเข้าร่วมประชุม
ของคณะศิลปศาสตร์ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ **ไทยรัฐ** และ **บางกอก-
โพสต์** ลงข่าวตำหนิสัญญาในเรื่องมติการใช้ระบบวัดผลสองระบบ
พร้อมกัน และผู้ที่ให้ข่าวหนังสือพิมพ์ก็เป็นอาจารย์ในคณะศิลปศาสตร์^{๑๘}

สัญญาเขียนรายงานส่งไปที่สำนักราชเลขาธิการเรื่องอาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ไม่เห็นด้วยกับการใช้การวัดผลทางการศึกษาทั้ง
สองระบบไปพร้อมกัน และเรื่องที่สัญญาถูกหนังสือพิมพ์โจมตี เนื้อหา
รายงานโดยสรุปมีอยู่ว่า แนวพระราชดำริเรื่องให้ใช้การวัดผลสองระบบ
ไปพร้อมกันทำให้นักศึกษาพอใจ แต่ความขัดแย้งระหว่างสัญญากับ
อาจารย์กลับรุนแรงมากขึ้น หลังจากการประชุมสภามหาวิทยาลัย
ในวันที่ ๒๙ มกราคม เกษม ศิริสัมพันธ์ เสน่ห์ จามริก และสุเทพ
อัครถาวร ขอลาออกจากคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ เนื่องจาก

^{๑๗}ตามรายงานของสัญญาที่ส่งให้สำนักราชเลขาธิการระบุว่า แม้ว่าสัญญาพยายาม
ทำให้บรรยากาศในที่ประชุมผ่อนคลาย บรรยากาศกลับค่อนข้างตึงเครียด และ
อาจารย์ใช้ถ้อยคำตอบโต้กันอย่างรุนแรง เช่น มีอาจารย์ในศิลปศาสตร์คนหนึ่ง
ถามว่า ถ้าสภาไม่กลับมติจะทำกันอย่างไร ศาสตราจารย์อดุลกลามกลับไป
ยังอาจารย์ท่านนั้นว่า อาจารย์จะเดินประท้วงแบบนักศึกษาหรือไม่? หรือจะ
ลาออก ขอให้คิดอย่างสมเหตุสมผล, หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สป.๙.๓.๑/๓๕ “วิฤตติ
หน่วยกิตใน มธ. ๒๕๑๔” (พ.ศ. ๒๕๑๔)

^{๑๘}เรื่องเดียวกัน

อธิการบดีไม่เคยปรึกษาเรื่องปัญหาในระบบหน่วยกิตให้พวกเขา
รับทราบเลย รายงานระบุว่า สัญญาขอร้องให้เกษมยุติการลาออก
ได้สำเร็จ อันที่จริงระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัยวันที่ ๒๙
มกราคมนั้น สังเวียน เลขาธิการมหาวิทยาลัย และอดุล คณบดีคณะ
ศิลปศาสตร์ ก็ขอลาออกจากตำแหน่ง อดุลตัดพ้อว่าตนเอง “ตกหน้า
หน้าไฟในทุกกรณี ทุกปัญหาที่เกิดขึ้น และทั้งขึ้นทั้งล่องด้วย” แต่สัญญา
ก็ขอร้องทั้งสองคนไม่ให้ลาออกไว้ได้^{๑๙}

เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ สัญญาเขียนจดหมายรายงานต่อ
เลขาธิการสำนักพระราชวังอีกหนึ่งฉบับว่า ปัญหาทุกอย่างได้ยุติลง
ทั้งหมดหลังจากการประชุมอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่
๑๑ กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นวันที่นำข้อเรียกร้องของคณาจารย์ศิลปศาสตร์
มาพิจารณา เพราะเหตุว่าอาจารย์ศิลปศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่าควรยุติ
ความขัดแย้งได้แล้ว และมีเพียงอาจารย์แกนนำบางส่วนเท่านั้นที่ยัง
ไม่ยินยอม หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับที่เคยโจมตีสัญญาก็หันมาสนับสนุน
สัญญา โดยเห็นว่า การบีบบังคับสภาให้เปลี่ยนมติเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง^{๒๐}

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องให้ใช้
วิธีการวัดผลทั้งสองระบบไปพร้อม ๆ กันไม่ได้เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป
เพราะสื่อมวลชนที่ติดตามเรื่องวิกฤตการณ์หน่วยกิตก็ไม่เคยรายงาน
เรื่องแนวทางพระราชดำริ อาจอนุมานได้ว่า ถ้าข้อเสนอของพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่รับรู้กันทั่วไป อาจารย์ศิลปศาสตร์ก็คงไม่
ออกมาคัดค้านมติของสภามหาวิทยาลัยอย่างรุนแรง เรื่องปัญหา
หน่วยกิตในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นหนึ่งในเครื่องยืนยันได้ว่า
สถาบันพระมหากษัตริย์สนใจต่อกิจกรรมนักศึกษามากยิ่งขึ้น

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน

อันที่จริง ระบบหน่วยกิตเป็นระบบที่ป่วย อิงภากรณ์ เป็นผู้นำเข้ามาใช้ในธรรมศาสตร์ เมื่อครั้งป่วยประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ และหนังสือพิมพ์ **ประชาธิปไตย** วิเคราะห์ไว้ว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นำระบบหน่วยกิตมาใช้อย่างรีบเร่งเกินไป^{๒๐} แม้ว่าการนำระบบหน่วยกิตมาใช้ในมหาวิทยาลัยถือว่าการปรับปรุงระบบวัดผลการศึกษาให้มีมาตรฐานเป็นสากล ความไม่พร้อมของมหาวิทยาลัยได้สร้างความสับสนทั้งอาจารย์และนักศึกษา

สัญญาไม่พอใจป่วยในเรื่องระบบหน่วยกิตมาใช้ สัญญาเขียนระบายไว้มุมขวาของสำเนาเอกสารเรื่องรายงานสถานการณ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึงจอมพล ถนอมว่า “วิกฤตการณ์หน่วยกิตใน มธ. ที่อาจารย์ป่วยทำไว้แล้วไปนอก ตกหนักที่เรา”^{๒๑}

รัฐบาลจอมพล ถนอม-ประกาศ กับความพยายามควบคุมกิจกรรมการเคลื่อนไหว ของนักศึกษา

ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ นโยบายการศึกษาของประเทศไทยมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มจำนวนผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีให้กับตลาดแรงงานและระบบราชการ รัฐบาล

^{๒๐} “ชุมทางนักศึกษา,” *ประชาธิปไตย* (๒๘ มกราคม ๒๕๑๔) : ๑๐.

^{๒๑} ในขณะนั้น ป่วยได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษ (Visiting Professor) ที่มหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน สหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔ หอดจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.ศ.๓.๑/๓๕ “วิกฤติหน่วยกิตใน มธ. ๒๕๑๔” (พ.ศ. ๒๕๑๔)

ฉบับ-ถ้วน

ที่ สว.๒๑๐๖/ พ.๓๐

ศาสตราจารย์ ดร. วิมล วัฒนศิริ
จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔

เรื่อง รายงานเหตุการณ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรม เวียง ทตสา นายกรัฐมนตรี นายกษัตริย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี)

ด้วยกระผมขอประทานรายงานเหตุการณ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดังต่อไปนี้ -

๑. เมื่อสภามหาวิทยาลัยตั้งเมื่อ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๔ ใต้นักศึกษาเลือก ๒ ระบบได้
เหตุการณ์ต่างกันในนักศึกษาทั้งสอง และระหว่างนี้กำลังยื่นใบแสดงความจำนงเลือกระบบ จนถึง ๑ มีนาคม
๒๕๐๔

๒. แต่ความสนใจระบบมีอยู่ทางด้านอาจารย์ คือเมื่อ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔ คณะอาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ ได้ยื่นหนังสือต่อกรรม ใจความว่า มติที่ประชุมสภา เมื่อ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๔ ในเรื่อง
ควมขั้กการ พังจะทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติและเสียบแก่นักศึกษาและมหาวิทยาลัย ความละเอียด
ปรากฏความนำเข้านี้จึงได้แนบมาพร้อมกันนี้

ในที่สุดนี้ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔ นั้น มีการประชุมที่ปรึกษาคณะอาจารย์

ขอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๓.๑./๓๕ "วิฤทธิหน่วยกิตใน มร. ๒๕๑๔" (พ.ศ. ๒๕๑๔)

ต้องเพิ่มจำนวนอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา อาจารย์เหล่านี้ส่วนใหญ่ จบการศึกษาจากต่างประเทศ ซึ่งส่งผ่านแนวคิดตะวันตกในขณะนั้น สู่นักศึกษาไทย เช่น แนวคิดซ้ายใหม่ การตระหนักถึงพลังนักศึกษา (Student Power) ปัจจุบันเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้นักศึกษาตื่นตัวทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมต่าง ๆ และการเมือง^{๒๓}

ในช่วงระหว่างที่รัฐบาลจอมพล ถนอมยังอยู่ในระบบรัฐสภา ที่มาจากการเลือกตั้ง นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำในกรุงเทพฯ เดินขบวนประท้วงในเรื่องต่าง ๆ เช่น กรณีที่ผู้บริหารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุจริตผลประโยชน์ทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๑๓) การประท้วงของนักศึกษาภาคสมทบของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๑๔) การเดินขบวนเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบการวัดผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๑๔) ถึงแม้ว่าการประท้วงยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาภายในของแต่ละมหาวิทยาลัย แต่การประท้วงของนักศึกษาก็ทำให้รัฐบาลไม่พอใจดังที่ จอมพล ประภาสออกมาให้สัมภาษณ์ว่า

บรรดานักเรียน นิสิต และนักศึกษาเดินขบวนเรียกร้อง
สิ่งต่าง ๆ บ่อยครั้งว่า เรื่องนี้รู้สึกว่าเป็นการเอาอย่างเสียแล้ว
หาว่าไม่ว่าการกระทำดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่นำความลำบากชาติ
บ้านเมืองได้...นักเรียน นิสิต นักศึกษาไม่ควรจะต้องเสียเวลา
ออกมาเดินตากแดด เรียกร้อง ควรจะตั้งผู้แทนจัดทำเอกสาร
ยื่นเสนอไป ซึ่งทำง่าย ๆ ไม่ยากเย็น^{๒๔}

^{๒๓} ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรม
ของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา, หน้า ๒๘๔-๓๑๖

^{๒๔} ชาวไทย (๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑๖.

รัฐบาลจอมพล ถนอมเรียกอธิการบดีแต่ละมหาวิทยาลัย มาประชุมที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อแก้ไขเรื่องปัญหาการเดินทางของ นิสิตนักศึกษา ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี พลโท บุญเรือน บังจรรยา เป็นประธาน พร้อมทั้งเรียกนายตำรวจระดับสูงเข้าร่วมประชุมด้วย รัฐบาลขอให้มหาวิทยาลัยควบคุมองค์การนิสิตนักศึกษาในแต่ละ มหาวิทยาลัย อาจารย์มหาวิทยาลัยต้องใส่ใจปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น และปรับปรุงกฎระเบียบนักศึกษาให้ชัดเจนขึ้น ถ้านักศึกษามีเรื่องร้องเรียนก็ให้มีช่องทางร้องเรียนในมหาวิทยาลัย “ไม่ใช่อะอะอะไรก็ไป ร้องทุกข์กับท่านนายกรัฐมนตรี”^{๒๕} ตำรวจเองก็ต้องประสานงานกับ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด

ผู้บริหารระดับสูงหลายมหาวิทยาลัยกล่าวถึงปัญหาในที่ประชุม ว่า นักศึกษามักถูกขูดจากคนภายนอกมหาวิทยาลัย และหนังสือพิมพ์ ต่าง ๆ ก็สนับสนุนการเดินทางของนักศึกษา ทำให้นักศึกษาบางคน ก็เริ่มมีชื่อเสียงจากการทำกิจกรรมทางการเมือง “ทำให้มีบางกลุ่ม อยากเด่นดัง”^{๒๖} ตัวอย่างความเห็นของผู้บริหาร เช่น อุดุล วิเชียรเจริญ ตัวแทนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอว่า สันติบาลควร ประสานงานกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น และขอให้หนังสือพิมพ์ รับผิดชอบการเสนอข่าวด้วย เพราะมีส่วนกระตุ้นให้นักศึกษาเดินทาง^{๒๗}

หรือ ระพี สาคริก ตัวแทนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แสดง ความไม่พอใจเรื่องการประท้วงของนิสิตมหาวิทยาลัยเรื่องมหาวิทยาลัย

^{๒๕} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๓.๑/๔๑ “ปัญหาการเดินทางของนิสิตมหาวิทยาลัย” (๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๔)

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน

นิสิตภาคสมทบ (นักศึกษาภาคค่ำ) ต้องการย้ายไปเรียนภาคปกติแทน เนื่องจากมหาวิทยาลัยได้ยกเลิกนิสิตภาคสมทบหลังจากเปิดเพียง ปีการศึกษาเดียว นายกสภานิสิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นแกนนำในการเรียกร้อง อีกทั้งยังไปขอความร่วมมือนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยอื่นมาร่วมเคลื่อนไหวอีกด้วย ระเบียบข้อต่อไปอีก ว่า นักศึกษาบางคนใช้ความสัมพันธ์กับอาจารย์ในการสืบข่าวจาก อาจารย์

ส่วนประเสริฐ ณ นคร เลขาธิการการศึกษาแห่งชาติ เสนอว่า ให้มหาวิทยาลัยร่วมมือในการส่งเสริมทางวิชาการมากขึ้น และลด กิจกรรมนักศึกษาต่าง ๆ ให้น้อยลง ขณะที่ตัวแทนผู้บริหารมหาวิทยาลัย หลายคนระบุว่า มีนักการเมืองเข้ามายุ่ง และสนับสนุนการเดินทาง ของนักศึกษา^{๒๔}

จากบันทึกการประชุมแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลถนอมไม่สบายใจ ที่ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้น ถึงกับเรียกอธิการบดีมาประชุมดูแล เพื่อหามาตรการป้องกันนักศึกษาเดินทางออก การประชุมครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลจอมพล ถนอมอยู่ในระบบรัฐสภา แต่กลับไม่พอใจกับการแสดงออกของนักศึกษา ส่วนในสภาผู้แทนราษฎรนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็อภิปรายวิจารณ์การทำงานของนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีอย่างเผ็ดร้อน ทั้งหมดเป็นเรื่องปกติในการปกครอง ระบบประชาธิปไตย แต่กลับเป็นเรื่องไม่เคยชินของหัวหน้ารัฐบาลที่ มาจากระบบเผด็จการทหาร ซึ่งคุ้นชินกับการสั่งการแบบเบ็ดเสร็จ เด็ดขาด ในที่สุด ช่วงการเมืองระบบรัฐสภาที่สิ้นสุดลง เมื่อจอมพล ถนอมรัฐประหารยึดอำนาจเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน

จอมพล ถนอม กิตติขจร กับป๋วย อึ๊งภากรณ์ |

บทที่ ๓ : การเมืองเรื่องการแต่งตั้งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖
ระหว่างสัญญา ธรรมศักดิ์ กับป๋วย อึ๊งภากรณ์

จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง : การเสียดสี การรัฐประหารของจอมพล ถนอม กิตติขจร

กลางปี ๒๕๑๔ ในการเลือกตั้งแทนที่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานครที่ว่างลง มีข่าวออกมาว่า ป่วย อึ้งภากรณ์ จะลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและคณะบดี คณะเศรษฐศาสตร์ เพื่อจะมาลงเล่นการเมืองกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และมีชัย วีระไวทยะ^{๒๙} แต่ป่วยออกมาปฏิเสธข่าวนี้อีก และกล่าวว่า ตนเองไม่ต้องการลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ต้องการไปบรรยายกับทำวิจัยทางเศรษฐศาสตร์และการศึกษาที่ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เป็นเวลา ๑ ปี^{๓๐} ป่วยลาออกจากผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยกลางเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ การที่หนังสือพิมพ์สนใจลงข่าวเกี่ยวกับป่วยแสดงให้เห็นว่า ป่วยได้รับสนใจและจับตามองจากสื่อมวลชนว่า ป่วยอาจจะเป็นนักการเมืองหลังจากเกษียณอายุราชการ

อย่างไรก็ตาม ป่วยไม่ได้รับความไว้วางใจจากทั้งรัฐบาลจอมพล ถนอม และกลุ่มอนุรักษนิยมตั้งแต่การไปเยี่ยมปรีดี พ.ศ. ๒๕๑๓ ยิ่งกว่านั้น หลังจากรัฐประหารวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ป่วยสร้างความประหลาดใจด้วยการเขียนจดหมายตอบโต้การรัฐประหาร จดหมายนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกใน *เศรษฐศาสตร์สาร ฉบับชาวบ้าน* ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ป่วยใช้นามแฝงว่า “นายเข้ม เย็นยิ่ง” ซึ่งเข้มเป็นชื่อเรียกของป่วยที่ใช้ในขบวนการเสรีไทย

^{๒๙} *ประชาธิปไตย* (๒๕๑๔, ๑๑ กรกฎาคม) : ๑ และ ๑๖.

^{๓๐} ป่วย อึ้งภากรณ์, *สันติประชาธรรม* (กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, ๒๕๑๗), หน้า ๕๐-๕๑.

เนื้อหาของจดหมายเสียดสีการทำรัฐประหารตัวเองของจอมพล ถนอม ป่วยเปรียบเทียบกับประเทศไทยเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อ “ไทยเจริญ” เปรียบจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นผู้ใหญ่บ้านชื่อ “ทำนุ เกียรติก้อง” และเปรียบตนเองเป็นลูกบ้านชื่อ “เข้ม เย็นยิ่ง” หมู่บ้านแห่งนี้พัฒนาขึ้นตามลำดับจนสร้าง “กติกามุ่บ้าน” อันเป็นกฎอันสูงสุดของหมู่บ้าน และได้สร้างสภาพหมู่บ้านขึ้นมา อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านและพวกพ้องของผู้ใหญ่กลับยกเลิกกฎหมายหมู่บ้าน และหันกลับไปใช้อำนาจปกครองแบบตามอำเภอใจอีกครั้ง ข้อเสนอของนายเข้ม ในฐานะรู้จักกับผู้ใหญ่บ้านทำนุมานานก็คือ ให้คืนกติกามุ่บ้าน ภายในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ การยกเลิกกติกามุ่บ้านทำลายเสรีภาพการพูด การเขียนของ “เยาวชนในหมู่บ้าน” เยาวชนซึ่งน่าจะหมายถึงขบวนการ นักศึกษา อาจจะทำให้สร้าง “หมั่นไส้” ให้กับผู้ใหญ่อยู่บางครั้ง นายเข้มเห็นใจเยาวชนที่ได้รับการอบรมให้รู้จัก “หลักประชาธรรม” ให้รักเสรีภาพการคิด พูด เขียน และการสมาคม อีกทั้งเมื่อมีกติกามุ่บ้านเขียนตามหลักประชาธรรม เยาวชนก็ยินดี และพร้อมสร้าง “ความเจริญสอดคล้องกับกติกามุ่บ้าน” เมื่อมาถูกยกเลิกไปเช่นนี้ ย่อมเสียดายและผิดหวังเป็นธรรมดา^{๓๐} ถ้าพิจารณาเนื้อหาของจดหมาย จะเห็นได้ว่า ป่วยเขียนเปรียบเปรยและเสียดสีกับการรัฐประหารของ จอมพล ถนอมโดยตรง

เมื่อความเรียงชิ้นนี้ได้เผยแพร่ออกไป พลโท บุญเรือน บัวจรรยา ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีส่งจดหมายด่วนถึงสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า ให้ดำเนินการอย่างไรดี อย่างหนึ่งโดยด่วน เพราะว่า **เศรษฐศาสตร์สาร ฉบับชาวบ้าน** และ

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒-๕๗.

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเสด็จสิ้นพระชนม์ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเสด็จสิ้นพระชนม์ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

และทรงตั้งพระทัยที่จะให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ และทรงตั้งพระทัยที่จะให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ และทรงตั้งพระทัยที่จะให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่

ซึ่งทรงตั้งพระทัยที่จะให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ และทรงตั้งพระทัยที่จะให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่

๑๒:๓๕ โศกนาฏกรรม (๑๕๓๖ : ๑๕๕๓) ๑๓ : ๑๘๖๑ ๑๘๖๓ ๑๘๖๖
มีผลดี: ตอนเย็นฝนตกที่ทุ่งนา แล้วฝนตกเย็นฝนหนาว ฝนตกหนักที่ทุ่งนา
เย็นเย็นมาก ๑๕:๕๖ ๑๖:๕๖ ๑๗:๕๖ ๑๘:๕๖ ๑๙:๕๖ ๒๐:๕๖ ๒๑:๕๖ ๒๒:๕๖ ๒๓:๕๖ ๒๔:๕๖
๒๕:๕๖ ๒๖:๕๖ ๒๗:๕๖ ๒๘:๕๖ ๒๙:๕๖ ๓๐:๕๖ ๓๑:๕๖ ๓๒:๕๖ ๓๓:๕๖ ๓๔:๕๖ ๓๕:๕๖ ๓๖:๕๖ ๓๗:๕๖ ๓๘:๕๖ ๓๙:๕๖ ๔๐:๕๖

๓๑:๕๖ ๓๒:๕๖ ๓๓:๕๖ ๓๔:๕๖ ๓๕:๕๖ ๓๖:๕๖ ๓๗:๕๖ ๓๘:๕๖ ๓๙:๕๖ ๔๐:๕๖
๔๑:๕๖ ๔๒:๕๖ ๔๓:๕๖ ๔๔:๕๖ ๔๕:๕๖ ๔๖:๕๖ ๔๗:๕๖ ๔๘:๕๖ ๔๙:๕๖ ๕๐:๕๖
๕๑:๕๖ ๕๒:๕๖ ๕๓:๕๖ ๕๔:๕๖ ๕๕:๕๖ ๕๖:๕๖ ๕๗:๕๖ ๕๘:๕๖ ๕๙:๕๖ ๖๐:๕๖
๖๑:๕๖ ๖๒:๕๖ ๖๓:๕๖ ๖๔:๕๖ ๖๕:๕๖ ๖๖:๕๖ ๖๗:๕๖ ๖๘:๕๖ ๖๙:๕๖ ๗๐:๕๖
๗๑:๕๖ ๗๒:๕๖ ๗๓:๕๖ ๗๔:๕๖ ๗๕:๕๖ ๗๖:๕๖ ๗๗:๕๖ ๗๘:๕๖ ๗๙:๕๖ ๘๐:๕๖
๘๑:๕๖ ๘๒:๕๖ ๘๓:๕๖ ๘๔:๕๖ ๘๕:๕๖ ๘๖:๕๖ ๘๗:๕๖ ๘๘:๕๖ ๘๙:๕๖ ๙๐:๕๖
๙๑:๕๖ ๙๒:๕๖ ๙๓:๕๖ ๙๔:๕๖ ๙๕:๕๖ ๙๖:๕๖ ๙๗:๕๖ ๙๘:๕๖ ๙๙:๕๖ ๑๐๐:๕๖

๑๓:๕๖ ๑๔:๕๖ ๑๕:๕๖ ๑๖:๕๖ ๑๗:๕๖ ๑๘:๕๖ ๑๙:๕๖ ๒๐:๕๖ ๒๑:๕๖ ๒๒:๕๖
๒๓:๕๖ ๒๔:๕๖ ๒๕:๕๖ ๒๖:๕๖ ๒๗:๕๖ ๒๘:๕๖ ๒๙:๕๖ ๓๐:๕๖ ๓๑:๕๖ ๓๒:๕๖
๓๓:๕๖ ๓๔:๕๖ ๓๕:๕๖ ๓๖:๕๖ ๓๗:๕๖ ๓๘:๕๖ ๓๙:๕๖ ๔๐:๕๖ ๔๑:๕๖ ๔๒:๕๖
๔๓:๕๖ ๔๔:๕๖ ๔๕:๕๖ ๔๖:๕๖ ๔๗:๕๖ ๔๘:๕๖ ๔๙:๕๖ ๕๐:๕๖ ๕๑:๕๖ ๕๒:๕๖
๕๓:๕๖ ๕๔:๕๖ ๕๕:๕๖ ๕๖:๕๖ ๕๗:๕๖ ๕๘:๕๖ ๕๙:๕๖ ๖๐:๕๖ ๖๑:๕๖ ๖๒:๕๖
๖๓:๕๖ ๖๔:๕๖ ๖๕:๕๖ ๖๖:๕๖ ๖๗:๕๖ ๖๘:๕๖ ๖๙:๕๖ ๗๐:๕๖ ๗๑:๕๖ ๗๒:๕๖
๗๓:๕๖ ๗๔:๕๖ ๗๕:๕๖ ๗๖:๕๖ ๗๗:๕๖ ๗๘:๕๖ ๗๙:๕๖ ๘๐:๕๖ ๘๑:๕๖ ๘๒:๕๖
๘๓:๕๖ ๘๔:๕๖ ๘๕:๕๖ ๘๖:๕๖ ๘๗:๕๖ ๘๘:๕๖ ๘๙:๕๖ ๙๐:๕๖ ๙๑:๕๖ ๙๒:๕๖
๙๓:๕๖ ๙๔:๕๖ ๙๕:๕๖ ๙๖:๕๖ ๙๗:๕๖ ๙๘:๕๖ ๙๙:๕๖ ๑๐๐:๕๖

๑๓:๕๖ ๑๔:๕๖ ๑๕:๕๖ ๑๖:๕๖ ๑๗:๕๖ ๑๘:๕๖ ๑๙:๕๖ ๒๐:๕๖ ๒๑:๕๖ ๒๒:๕๖
๒๓:๕๖ ๒๔:๕๖ ๒๕:๕๖ ๒๖:๕๖ ๒๗:๕๖ ๒๘:๕๖ ๒๙:๕๖ ๓๐:๕๖ ๓๑:๕๖ ๓๒:๕๖
๓๓:๕๖ ๓๔:๕๖ ๓๕:๕๖ ๓๖:๕๖ ๓๗:๕๖ ๓๘:๕๖ ๓๙:๕๖ ๔๐:๕๖ ๔๑:๕๖ ๔๒:๕๖
๔๓:๕๖ ๔๔:๕๖ ๔๕:๕๖ ๔๖:๕๖ ๔๗:๕๖ ๔๘:๕๖ ๔๙:๕๖ ๕๐:๕๖ ๕๑:๕๖ ๕๒:๕๖
๕๓:๕๖ ๕๔:๕๖ ๕๕:๕๖ ๕๖:๕๖ ๕๗:๕๖ ๕๘:๕๖ ๕๙:๕๖ ๖๐:๕๖ ๖๑:๕๖ ๖๒:๕๖
๖๓:๕๖ ๖๔:๕๖ ๖๕:๕๖ ๖๖:๕๖ ๖๗:๕๖ ๖๘:๕๖ ๖๙:๕๖ ๗๐:๕๖ ๗๑:๕๖ ๗๒:๕๖
๗๓:๕๖ ๗๔:๕๖ ๗๕:๕๖ ๗๖:๕๖ ๗๗:๕๖ ๗๘:๕๖ ๗๙:๕๖ ๘๐:๕๖ ๘๑:๕๖ ๘๒:๕๖
๘๓:๕๖ ๘๔:๕๖ ๘๕:๕๖ ๘๖:๕๖ ๘๗:๕๖ ๘๘:๕๖ ๘๙:๕๖ ๙๐:๕๖ ๙๑:๕๖ ๙๒:๕๖
๙๓:๕๖ ๙๔:๕๖ ๙๕:๕๖ ๙๖:๕๖ ๙๗:๕๖ ๙๘:๕๖ ๙๙:๕๖ ๑๐๐:๕๖

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ มี “ลักษณะที่อาจจะเป็นชนวนความไม่สงบได้ โดยเฉพาะในสวนที่ใช้ถ้อยคำหรือแสดงอารมณ์กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความไม่พอใจในรัฐบาล กับการเสนอข่าวสารหรือข้อเขียนที่อาจโน้มน้าวให้ผู้อ่านเอนเอียงไปนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์”^{๑๒} อนึ่ง รัฐบาลได้ ตักเตือน **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** ผ่านมายังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วย เพราะนายกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยก็คือ ป่วย อึ้งภากรณ์ นั่นเอง

ในเวลาต่อมา วิทยุ วิจิตรวาทการ ส่งรายงานสรุปให้สัญญา ระบุว่า ในวันที่ ๑๐ เมษายน ผู้บริหารคณะเศรษฐศาสตร์ ๕ คน ซึ่งมีวิทยุเป็นรักษาการแทนคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ได้รับเชิญ ไปร่วมรับประทานอาหารที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ผู้ร่วมประชุมมีเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลและตัวแทนจากสำนัก นายกรัฐมนตรี โดยให้ผู้บริหารคณะเศรษฐศาสตร์ทั้ง ๕ คน สอบถาม กับสันติบาลเรื่องจดหมายของป่วย สันติบาลวิเคราะห์โดยไม่เชื่อว่า ป่วยเป็นผู้เขียน เนื่องจากชื่อลงท้ายนายเข้ม เย็นยิ่ง แต่กลับปรากฏ ที่หัวกระดาษว่า ป่วย อึ้งภากรณ์ เหมือนว่าจะใจเกินไป^{๑๓} แต่ สันติบาลแนะนำว่า ป่วยไม่ควรกลับประเทศไทยในขณะนี้ (ป่วยเป็น อาจารย์พิเศษสอนที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ สหราชอาณาจักร) นอกจากนี้ สันติบาลยังขู่อีกว่า “สันติบาลมีหลักฐานบางประการ รวมทั้ง เทปบันทึกเสียงที่พอจะเอาเรื่องกับคุณอาจารย์บางคนได้เหมือนกัน

^{๑๒} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สป.๙.๓.๑/๔๙ “กรณี ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์” (เมษายน ๒๕๑๕)

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, เอกสารที่บันทึกการประชุมและรับประทานอาหารกับสันติบาลนี้ บันทึกโดย วิทยุ วิจิตรวาทการ เสนอต่ออธิการบดี สัญญา ธรรมศักดิ์

ถ้าต้องการ ฉะนั้นการกระทำสิ่งใดควรจะต้องรู้กาลเทศะ”^{๓๔} วิญญู ยอมรับกับสันติบาลไปว่า ที่ลงนิตยสาร **เศรษฐศาสตร์สาร ฉบับ ชาวบ้าน** วิญญูเป็นผู้สำเนามาลงพิมพ์เอง เพราะเห็นว่าเนื้อหา นั้น มีเจตนาบริสุทธิ์และหวังดี อยากให้ประเทศมีรัฐธรรมนูญโดยเร็ว สันติบาลก็ตอบวิญญูไปว่า “ถ้าคิดจะเปลี่ยนรัฐบาลก็ควรเลิกคิดได้ เพราะไม่มีทาง ทำอะไรก็ควรรอบคอบ อยู่ในกรอบของกฎหมาย สันติบาลไม่อยากทำอะไรรุนแรง”^{๓๕}

สังเวียน อินทวิชัย เลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เขียนสรุปความเห็นของตนเองให้กับสัญญา หลังจากสังเวียน อ่านรายงานของวิญญูที่ไปรับประทานอาหารกับนายตำรวจสันติบาล ช่างต้น สังเวียนเห็นว่า อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์มักทำตัวเป็นศัตรูกับ คณะปฏิวัติ และสังเวียนไม่ไว้ใจ วารินทร์ วงศ์หาญเขาว^{๓๖} ซึ่งทำหน้าที่ บรรณาธิการนิตยสาร **เศรษฐศาสตร์สาร ฉบับชาวบ้าน** สังเวียน มองวารินทร์ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้สูง และรู้สึกอึดอัดกับสังคมปัจจุบัน เป็นอย่างมาก อีกทั้งทำอะไรก็ “ไม่คิดหน้าคิดหลังเท่าไรนัก” และ วิญญูก็ “แยกคณะเศรษฐศาสตร์กับมหาวิทยาลัยไม่ออก และแข็งกร้าว ขึ้น” สังเวียนเพิ่มเติมว่า “กระผมเองก็เคารพในเสรีภาพในการเขียน การพูด แต่การกระทำใด ๆ ก็ทำให้ส่วนรวมต้องยุ่งไปด้วย ต้องพิจารณา

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน

^{๓๖} วารินทร์ วงศ์หาญเขาว อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ และย้ายไปเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยใน พ.ศ. ๒๕๑๘.

กันให้รอบคอบ”^{๓๗} ในความเห็นของสังเวียนที่ว่า ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจะใช้ “มาตรการ” อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่งต่อป่วย สังเวียนกลับเห็นว่าน่าจะเป็นการ “ตักเตือน” เท่านั้นเอง ดังนั้น สำหรับเรื่องจดหมายของป่วย สัญญาควรจะปล่อยเรื่องจดหมายของป่วยเอาไว้และไม่ควรดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดกับป่วย^{๓๘}

สำหรับจดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง ไม่ว่าจะสันติบาลจะไม่ทราบว่ายป่วยนั้นเป็นผู้เขียนจดหมายจริง หรือแต่งทำเป็นไม่ทราบว่ายป่วยนั้นเป็นผู้เขียน เพื่อสร้างความสนิทใจหรือเพื่อหาข่าวกับอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ที่มาร่วมรับประทานอาหารด้วยในเวลานั้น แต่เป็นที่แน่นอนว่า หลังจากจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ออกเผยแพร่ไป รัฐบาลจอมพล ถนอมไม่พอใจการกระทำของป่วย อีกทั้งนักศึกษา นักกิจกรรมของคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งถูกเพ่งเล็งผู้บริหารมหาวิทยาลัยว่าเป็นพวกหัวรุนแรง ก็มีท่าทีแสดงออกถึงความชื่นชมในตัวป่วย ดังนั้น การสรรหาอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงกลายเป็นเวทีปะทะกันระหว่างนักศึกษานักกิจกรรมและอาจารย์รุ่นใหม่ที่ชื่นชอบในตัวป่วย กับกลุ่มบุคคลที่ไม่พอใจในท่าทีของป่วย ซึ่งใกล้ชิดปรีดีและการต่อต้านคณะรัฐประหารของป่วย ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย กลุ่มผู้บริหารเดิม สภามหาวิทยาลัย และรัฐบาลคณะรัฐประหารจอมพล ถนอม

^{๓๗} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๓.๑/๔๙ “กรณี ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์” (เมษายน ๒๕๑๕)

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน

การขึ้นดำรงตำแหน่งอธิการบดีสมัยแรก ของสัญญา ธรรมศักดิ์ กับการสนับสนุนของราชสำนัก

สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงที่ขบวนการนักศึกษากำลังเติบโตและมีบทบาทสำคัญในสังคม การเมือง หลังจากเกษียณอายุราชการจากงานข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๕๑๐ สัญญาได้รับแต่งตั้งเป็นองคมนตรี ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑^{๓๙} ต่อมาจอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี เชิญสัญญามาเป็นคณบดีคณะนิติศาสตร์ในปีเดียวกัน อ้างว่านักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายคนหัวรุนแรง จึงอยากให้สัญญาอบรม ด้วยธรรมะบ้าง^{๔๐} อันที่จริงถือเป็นเรื่องปกติที่มหาวิทยาลัยในเวลานั้น จะนำข้าราชการประจำ หรือข้าราชการเกษียณอายุมาบรรยายที่ มหาวิทยาลัยของรัฐในฐานะอาจารย์พิเศษ^{๔๑}

สัญญาทำหน้าที่อาจารย์พิเศษและคณบดีคณะนิติศาสตร์ได้ เป็นอย่างดี สัญญาเกษียณอายุราชการ จึงทำให้มีเวลาเพียงพอที่จะ ให้คำปรึกษานักศึกษาและทุ่มเทการบรรยายในรายวิชา น. ๓๖๐ วิชา พระธรรมมัญญสาถยุติธรรม เมื่อย้อนกลับไปช่วงทศวรรษที่ ๒๔๙๐ สัญญาเคยบรรยายรายวิชาดังกล่าวนี้ให้กับนักศึกษาธรรมศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๙๔ แต่เมื่อสัญญาย้ายไปเป็นข้าหลวง

^{๓๙} สันติสุข โสภณศิริ, บรรณานิการ, *ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ ๑๔ ตุลาฯ* ๑๖, หน้า ๑๓.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๙.

^{๔๑} ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา*, หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นอาจารย์พิเศษสอนกฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ ต่อเนื่องกันถึง ๑๕ ปี

ยุติธรรมภาค ๔ จังหวัดเชียงใหม่ จึงไม่อาจบรรยายวิชานี้ให้กับมหาวิทยาลัยได้อีก^{๓๒} นอกจากนี้ ในงานบริหารตำแหน่งคณบดี สัญญาชอบเดินตรวจตราตามห้องเรียนต่าง ๆ และพูดคุยกับนักศึกษาและเจ้าหน้าที่คณะอย่างเป็นกันเอง สัญญาเห็นว่า อาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ควรมีอาจารย์ประจำคณะเพิ่มขึ้น ซึ่งจัดหาอาจารย์จากศาลยุติธรรมมาเป็นอาจารย์ประจำ และสร้างอาจารย์รุ่นใหม่ด้วยการหาทุนการศึกษาต่อต่างประเทศ^{๓๓}

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ยื่นหนังสือลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เนื่องจากปัญหาสุขภาพของพระองค์ และมีผลในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ก่อนหน้านั้น กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ต้องการยุติบทบาทอธิการบดีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ แต่นายกสภามหาวิทยาลัย จอมพล ถนอม และคณาจารย์ต่างก็อยากให้พระองค์ดำรงตำแหน่งต่อไป แต่เนื่องจากปัญหาสุขภาพของพระองค์ ทำให้มหาวิทยาลัยแต่งตั้งสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นรักษาการตำแหน่งอธิการบดีเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๒^{๓๔}

หลังจากนั้นในวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ระหว่างการประชุมองคมนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถามสัญญาถึงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัญญาบันทึกในสมุด

^{๓๒} จันทนา ไชยนาเคนทร์, "ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗)," ใน ผู้ประศาสน์การและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วารุณี โอสการมย์ และคณะ, (กรุงเทพฯ : หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๐.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๑-๒๑๓.

บันทึกประจำวันไว้ว่า “ให้เรา (สัญญา) รับเกิด เพราะเป็นผู้เหมาะด้วย
ประการทั้งปวง และก็จะได้รับรู้...สถานการณ์ไว้ได้ด้วย เพราะทั้งอาจารย์
และนักศึกษานิยมและเกรงใจเรา (สัญญา) ทั้งนั้น คนไม่นิยมไม่ชอบ
ก็ย่อมมีบ้างช่างเขา...แต่ส่วนใหญ่รักทั้งหมด ถ้าตั้ง อ.ป่วย หรือ อ.อดุล
ก็จะต้องแบ่งพรรคพวกเป็นการใหญ่แน่ ๆ”^{๔๕}

ในวันที่ ๒๙ มกราคม ระหว่างที่รายงานสถานการณ์ภายใน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรื่องนักศึกษาเดินขบวนประท้วงปัญหา
หน่วยกิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงย้าให้สัญญารับตำแหน่ง
อธิการบดีธรรมศาสตร์ไว้ และทรงแนะนำว่าไม่ให้กล่าวกับจอมพล
ถนอมว่าต้องการรับตำแหน่ง แต่จะทรงหาทางให้จอมพล ถนอม
“ขอมาเองอีก โดยจะใช้ทางท่านสมุหราชองครักษ์”^{๔๖} สัญญาปฏิเสธ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้เหตุผลว่า ตำแหน่งนี้สร้างความ
เสียหายแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ง่าย เพราะสัญญาเป็นองคมนตรี
แต่พระองค์ทรงเห็นว่า สัญญาเป็นคนที่ไว้ใจได้ ภูมิหลังการทำงานดี
จนกระทั่งเป็นประธานศาลฎีกา และการดำรงตำแหน่งองคมนตรีก็
ไม่ขัดกับการดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย^{๔๗}

ในเวลาต่อมา จอมพล ถนอมติดต่อสัญญาเพื่อขอให้สัญญา
ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัญญายังไม่ตอบรับ
และขอให้จอมพล ถนอม ในฐานะเป็นนายกสภามหาวิทยาลัยสอบถาม

^{๔๕} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๘.๑/๑๒๑ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๔ เล่ม
๑” (พ.ศ. ๒๕๑๔)

^{๔๖} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์*
(พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๔๘.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘-๔๙.

อาจารย์คนอื่น ๆ ก่อน เพื่อออกเป็นมติและจะได้ไม่มีปัญหาภายหลัง^{๔๘} หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถามสัญญาถึงความคืบหน้าเรื่องตำแหน่งอธิการบดี สัญญาทูลตอบว่า จอมพล ถนอมติดต่อให้สัญญาให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี แต่สัญญายังไม่ได้ตอบรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตอบสัญญาตั้งที่เขานำมาเขียนบันทึกว่า “ท่าน (ในหลวง) ยังไม่ได้บอกนายก แล้วรับสั่งว่า รอไปสักหน่อยเวลานี้มี *undercurrent* เราก็คงไม่ทราบว่าจะไร”^{๔๙} สอดคล้องวิทยานิพนธ์ของ จันทนา ไชยนาเคนทร์ ที่ได้ให้รายละเอียดว่า จอมพล ถนอมยังติดต่อสัญญาอยู่หลายครั้ง จอมพล ถนอมกล่าวแย้งกับสัญญาว่าเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในธรรมศาสตร์ได้ด้วยดี ในที่สุดวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ สภามหาวิทยาลัยลงมติให้สัญญาขึ้นเป็นอธิการบดี

สัญญาเขียนไว้ในสมุดบันทึกประจำวันว่า “เพราะพระเจ้าอยู่หัวท่านจะให้เราเป็นอยู่แล้ว”^{๕๐} และจอมพล ถนอมขอรับรองให้สัญญาขึ้นเป็นอธิการอยู่หลายครั้ง แต่ “มาจนใจที่พระเจ้าอยู่หัวสั่ง”^{๕๑} วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔ สัญญาได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิการบดีอย่างเป็นทางการ สัญญายังบอกเหตุผลให้กับตนเองที่รับตำแหน่งอธิการบดีว่า “ความจริงเรา (สัญญา) ขอตัวแน่ เพราะไม่อยากลำบากกายใจ และแก่แล้ว...แต่พระเจ้าอยู่หัวเรียกเราไปบอกให้รับ จึงต้องรับสนองพระเดชพระคุณของพระมหากษัตริย์”^{๕๒} กล่าวโดยสรุป สัญญาได้รับความไว้วาง

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

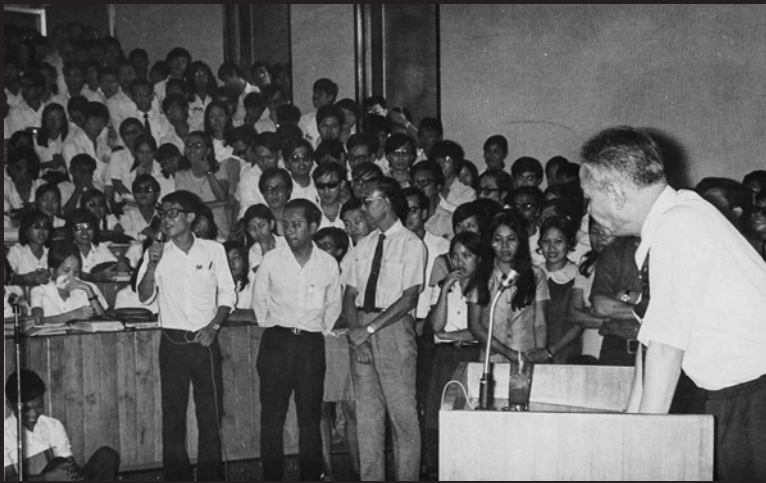
^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐-๕๑.

พระราชหฤทัยจากพระมหากษัตริย์และรัฐบาลจอมพล ถนอม เพื่อบรรเทาและควบคุมนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่เริ่มมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้น การที่สัญญาเป็นทั้งองคมนตรีและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเป็นบุคคลที่เชื่อมระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับนักศึกษา

ความขัดแย้งในการการแต่งตั้ง อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๖

เมื่อรัฐประหาร ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ บทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาและองค์กรนักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็เริ่มแสดงออกว่าต่อต้านการรัฐประหาร แม้ว่านักศึกษาจะไม่ได้รวมตัวเพื่อจัดการชุมนุมประท้วงขนาดใหญ่ก็ตาม จากบทที่แล้วเห็นได้ว่านักศึกษาเริ่มรวมตัวเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาการเมืองและสังคม ยิ่งไปกว่านั้น นักศึกษาหัวก้าวหน้ายังจัดตั้งกลุ่มอิสระตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพราะพวกเขาเห็นว่า สโมสรนักศึกษาของมหาวิทยาลัยนั้นมีท่าทีประนีประนอมกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยมากเกินไป เช่น สภาน้ำโดม เศรษฐธรรม (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) กลุ่มสภากาแฟ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) กลุ่มฟื้นฟูชาติใหม่ (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ในช่วงที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๔ นักศึกษาแสดงออกถึงความสนใจการเมืองและปัญหาสังคม โดยการเข้าร่วมค่ายอาสาพัฒนาในช่วงปิดภาคการศึกษาภาคฤดูร้อน การเข้าร่วมเวทีสัมมนาที่จัดตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และบางครั้งนักศึกษาต่างมหาวิทยาลัยก็ยังร่วมกิจกรรมทางการเมืองระหว่างกันอีกด้วย

ป่วย อีภภกรณ กับนักศึกษารัฐศาสตร์
เข้าใจว่าหลังจากกลับมาจากการเป็นศาสตราจารย์รับเชิญมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อธีรยุทธ บุญมี เป็นเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) เริ่มเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับการเมืองระดับประเทศมากขึ้น เช่น รณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การรณรงค์ต่อต้านกฎหมายโบว์ดำหรือประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๙๙ ซึ่ง ศนท. คอยสนับสนุนนักศึกษาที่เดินขบวนคัดค้าน

หลังจากการรัฐประหารของจอมพล ถนอมไม่นาน ในวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน สโมสรศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกแถลงการณ์ต่อต้านการรัฐประหาร และประธานนักศึกษาของทุกคณะ นำพวงหรีดไปวางที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และเรียกร้องให้คณะปฏิวัติคืนรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนโดยเร็ว วันต่อมา ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และคณบดีคณะต่าง ๆ จัดประชุมด่วน และมีมติทำหนังสือชี้แจงไปถึงจอมพล ประภาส จารุเสถียร ผู้บริหารมหาวิทยาลัยขอร้องให้คณะปฏิวัติออกแถลงการณ์เฉพาะกับนักศึกษามหาวิทยาลัย เพื่อไม่ให้กลุ่มหัวรุนแรงชักจูงไป อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงแนะนำสัญญาไปบอกกับรัฐบาลว่า ขอให้ออกแถลงการณ์ถึงนักศึกษาโดยตรงว่า คณะปฏิวัติจะขอเวลาสักกระยะหนึ่ง และรัฐบาลจะคืนประชาธิปไตยให้เร็วที่สุด

ดังนั้น สัญญาจึงได้ออกหนังสือขอให้จอมพล ประภาสพิจารณาทำตามมติดังกล่าว และเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าพบจอมพล ถนอม เพื่อพูดคุยกับตัวแทนนักศึกษา^{๕๓} วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕ นายกสโมสรศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (วรชัย อัครดิถกุล)

^{๕๓} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายทหารราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์* (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๕๓-๕๔. และจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๓.๑./๔๕ "การปฏิวัติ ๑๗ พ.ย. ๑๔ กับนักศึกษา มธ." (พฤศจิกายน ๒๕๑๔).

ทำหนังสือแจ้งเพื่อขอเข้าพบรัฐบาลเพื่ออวยพรปีใหม่ และเข้าสอบถามนโยบายของคณะปฏิวัติ เข้าวันต่อมา ตัวแทนสโมสรมักศึกษาเข้าพบ นายกรัฐมนตรี แต่ทำได้เพียงอวยพรปีใหม่ ส่วนเรื่องนโยบาย จอมพล ถนอมกลับไม่ตอบคำถาม หลังจากตัวแทนเข้าพบนายกรัฐมนตรี กลับออกแถลงการณ์เพียงสั้น ๆ ว่า สโมสรมักศึกษาส่งตัวแทนไปอวยพรปีใหม่ จอมพล ถนอม นายกรัฐมนตรี ขอให้นักศึกษาประพฤติตัวให้เรียบร้อย^{๕๔} นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์บางส่วนไม่พอใจ และออกไปปลิวใจมติสโมสรมักศึกษาอย่างรุนแรงว่า “เข้าไปประจบโดยใช้ นามนักศึกษา”^{๕๕} อีกทั้งสภาผู้แทนคณะเศรษฐศาสตร์ก็ออกมาโจมตี สโมสรมักศึกษาว่าไม่รักษาเกียรติยศของนักศึกษา^{๕๖} ดังนั้น สโมสรมักศึกษาพยายามขอเข้าพบจอมพล ถนอมอีกครั้ง เพื่อลดความกดดัน แต่จอมพล ถนอมไม่อนุญาตให้เข้าพบอีก

สิ่งที่น่าสนใจ คือ นักศึกษาโจมตีแต่คณะรัฐประหารเท่านั้น ในขณะที่ไม่มีนักศึกษากลุ่มใดวิพากษ์วิจารณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง สัญญากับคณะรัฐประหาร จนหนาตั้งข้อสังเกตว่า สัญญา มีบทบาทกับคณะรัฐประหารพอสมควร เพราะสัญญาในฐานะองคมนตรีเป็นผู้อัญเชิญพระราชดำรัสรับทราบถึงการเกิดขึ้นของรัฐประหาร^{๕๗} และพระราชดำรัสรับทราบถึงการรัฐประหารนี้ก็ร่างโดยสัญญาเองด้วย สัญญาปรึกษากับพจน์ สารสิน เรื่องการร่างหนังสือพระราชดำรัส

^{๕๔} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๘.๑/๑๒๖ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม ๓” (พ.ศ. ๒๕๑๕) และ *ประชาธิปไตย* (๘ มกราคม ๒๕๑๕) : ๑.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน

^{๕๖} *ประชาธิปไตย* (๑๓ มกราคม ๒๕๑๕) : ๑๔.

^{๕๗} *สยามรัฐ* (๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๕) : ๑.

รับทราบการรัฐประหาร ซึ่งทั้งสองตกลงที่จะเลียนแบบพระราชดำรัส
รับทราบการรัฐประหารในสมัยรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑^{๕๘}

อันที่จริง เอกสารการทูตอังกฤษเปิดเผยว่า ราชสำนักไม่พอใจ
การรัฐประหาร ซึ่งราชสำนักเห็นว่าไม่จำเป็น คณะรัฐประหารไม่ยอม
ประกาศใช้ธรรมนูญ แต่กลับใช้ประกาศคณะปฏิวัติในการปกครองแทน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ทุกวิถีทางสำหรับการคืนรูปแบบ
การปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญบางส่วน พระองค์ทรงปฏิเสธ
การสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
ถ้าคณะรัฐประหารไม่ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครอง^{๕๙} ในที่สุดคณะ
รัฐประหารประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองในเดือนธันวาคม พ.ศ.
๒๕๑๕ หลังจากการทำรัฐประหารประมาณ ๑ ปี และสมเด็จพระเจ้า
ลูกเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในวันที่
๒๘ ธันวาคมปีเดียวกัน

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สัญญากำลั้งหมดยุทธการจากตำแหน่ง
อธิการบดี สัญญาประกาศเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคมว่าจะไม่ขอรับตำแหน่ง
อธิการบดีอีกสมัย ในขณะเดียวกัน ป่วยดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์พิเศษ
ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ สหราชอาณาจักร (พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕)
และป่วยลาออกจากตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ก่อนเกษียณ
อายุราชการ เนื่องจากผลกระทบจาก “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง”

^{๕๘} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์*
(พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๕๔-๕๕.

^{๕๙} PRO, FCO 15/1784, subject “The Drivers Fleed the Scene”, L.B. Smith
to Peter Gregory-Hood, 26 October 1973.

เพราะรัฐบาลจอมพล ถนอมติดตามความเคลื่อนไหวของป๋วย และมีผู้พยายามกดดันให้รัฐบาลลงโทษทางวินัยแก่ป๋วย^{๖๐} ดังนั้น เมื่อสัญญาประกาศไม่ลงสมัครเป็นอธิการบดี อาจารย์กลุ่มหนึ่งขอให้สัญญาช่วยสนับสนุนป๋วยขึ้นเป็นอธิการบดีคนใหม่ ได้แก่ รังสรรค์ หนะพรพันธุ์ ปราโมทย์ นาครทรรพ บุญสนอง บุญโยทยาน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ แต่การขอร้องนี้สร้างความกดดันให้กับสัญญาเป็นอย่างมาก ในสมุดบันทึกประจำวันของสัญญาเขียนว่า “วันเริ่มต้นการวุ่น เพราะ อ.ป๋วย และลูกศิษย์แก”^{๖๑}

สัญญาทำหนังสือถึงสภานายกมหาวิทยาลัย (พระยาอรรถการีย์นิพนธ์) ยืนยันว่า ตนขอไม่รับตำแหน่งอธิการบดี ยิ่งไปกว่านั้น สัญญา ยังสอบถามไปถึงอดุล วิเชียรเจริญ ว่าพร้อมจะทำงานกับป๋วยหรือไม่ อดุลตอบสัญญาว่า อดุลจะย้ายออกจากธรรมศาสตร์ เพื่อไปทำงานกระทรวงการต่างประเทศ^{๖๒} อดุลไม่พอใจอย่างยิ่งที่อาจารย์รุ่นใหม่ เคลื่อนไหวสนับสนุนให้ป๋วยดำรงตำแหน่งอธิการบดี ตอนค่ำของวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ป๋วยมาเยี่ยมที่คณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งนักศึกษาและอาจารย์ต้อนรับเป็นอย่างดี

ในวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ป๋วยนัดพบกับสัญญาที่ห้องอธิการบดี และป๋วยยืนยันว่าต้องการเป็นอธิการบดี แต่ป๋วยเองก็ยอมรับว่า ต้องสะสางปัญหาที่เกิดขึ้นจากจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง เสียก่อน

^{๖๐} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, ๘๐ ปี อาจารย์ป๋วย : ชีวิตและงาน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

^{๖๑} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๘.๑/๑๒๘ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม ๕” (พ.ศ. ๒๕๑๕)

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน

ป่วยกล่าวกับสัญญาว่าจะขอเข้าพบจอมพล ถนอมและจอมพล ประภาสเอง อนึ่ง การเข้าพบเพื่อปรับความเข้าใจระหว่างป่วยกับ จอมพลทั้งสองไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งสองจอมพลกล่าวกับป่วยว่า ห้ามยุ่งเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาอีก^{๖๓}

สถานการณ์การสรรหาอธิการบดีตึงเครียดมากขึ้น เมื่อปราโมทย์ นาครทรรพ จะขอเข้าร่วมการประชุมของสภามหาวิทยาลัยเป็นกรณี พิเศษ แต่สัญญาไม่อนุญาต และหน้าห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย อาจารย์บุญสนอง บุณโยทยาน ยืนคอยเพื่อขอเข้าไปในห้องประชุม สัญญาไม่เห็นด้วยกับการกระทำของบุญสนอง เพราะเป็นกิริยาที่ คุกคามสมาชิกสภามหาวิทยาลัยและกระตือรือร้นจนเกินเหตุ และ จอมพล ถนอมก็กล่าวกับสัญญาว่า บุญสนองมีการศึกษาสูง ไม่น่า กระทำเช่นนี้^{๖๔}

ตั้งแต่ป่วยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๕) กระแสความนิยมในตัวป่วยของนักศึกษาและอาจารย์ รุ่นใหม่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น อีกทั้งกลุ่มพลังธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มอิสระของคณะ นิติศาสตร์ จัดการหยั่งเสียงประชามติอย่างไม่เป็นทางการ ปรากฏว่ามีคนมาลงคะแนน ๑,๒๔๐ คน ป่วยได้ถึง ๘๕๐ คะแนน ตามด้วย สัญญา ๑๓๒ คะแนน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ๙๐ คะแนน และอดุล ไปได้เพียง ๔๙ คะแนน แต่รัฐบาลคณะรัฐประหารไม่ต้องการให้ป่วย ขึ้นเป็นอธิการบดี เพราะเกรงว่าป่วยสามารถใช้พลังนักศึกษาในการ เคลื่อนไหวต่อต้านคณะปฏิวัติ^{๖๕}

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน

^{๖๔} สัญญาฉบับที่กในสมุดบันทึกประจำวันว่า การกระทำของบุญสนองนั้น Bad Threats และ Overenthusiastic.

^{๖๕} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, ๘๐ ปี อาจารย์ป่วย : ชีวิตและงาน, หน้า ๑๕๙-๑๖๑.

ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเลือกกรรมการสรรหาตำแหน่ง
อธิการบดี หลังจากนั้นกรรมการสรรหามีมติเสนอรายชื่อผู้มีสิทธิ
ได้รับการคัดเลือกเป็นอธิการบดี ได้แก่ จิตติ ติงศภัทย์ ป่วย อึ้งภากรณ์
และอดุล วิเชียรเจริญ

ต่อมาในวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ระหว่างการประชุม
สภามหาวิทยาลัย จิตติและอดุลขอลถอนตัวจากผู้มีสิทธิดำรงอธิการบดี
ทำให้เหลือป่วยเพียงคนเดียว เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ ทำให้สมาชิก
สภามหาวิทยาลัยที่ไม่ชื่นชอบป่วย แสดงความไม่พอใจ ดังนั้น ม.ร.ว.
คึกฤทธิ์จึงขอให้สัญญาเปลี่ยนใจถอนหนังสือที่ประสงค์ไม่รับตำแหน่ง
อธิการบดี แต่สัญญาปฏิเสธ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ และบุญชู โรจนเสถียร แก้ไขสถานการณ์โดย
เสนอให้สัญญาเป็นอธิการบดีต่อไป และพระยาอรรณการีย์นิพนธ์
นายกสภามหาวิทยาลัย ก็รวบรัดที่ประชุมลงมติให้สัญญาเป็นอธิการบดี
ต่อไป อดุลชวนสมาชิกสภามหาวิทยาลัยปรบมือให้กับสัญญา^{๖๖} สภา
มหาวิทยาลัย “มัดมือชก” ให้สัญญาดำรงตำแหน่งอธิการบดีต่อ
อีกสมัย เนื่องจากกลุ่มฝ่ายตรงข้ามป่วยทำทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้ป่วย
ดำรงตำแหน่งอธิการบดี

เมื่อผลการสรรหาอธิการบดีออกมา วันที่ ๒๐ มีนาคม ปราโมทย์
นาครทรรพ สมบัติ จันทรวงศ์ ทวี หมื่นนิกร และลิขิต อีริเวคิน
ขอเข้าพบสัญญา ในขณะที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัย เช่น เกษม ศิริสัมพันธ์
สังเวียน อินทวิชัย เป็นต้น ก็ขอเข้าพบเช่นเดียวกัน การพบกันในครั้งนี้
ทั้งสองฝ่ายการทะเลาะกันอย่างรุนแรง ฝ่ายผู้บริหารเห็นว่า สัญญา

^{๖๖} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๘.๑/๑๒๘ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม
๕” (พ.ศ. ๒๕๑๕)

เหมาะสมกับตำแหน่งอธิการบดี เพราะป่วยได้เขียนจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง แม้ว่าสภามหาวิทยาลัยจะเลือกป่วยเป็นอธิการบดี ก็อาจจะ ฎกรัฐบาลปฏิเสธการอนุมัติ ส่วนฝ่ายอาจารย์ที่สนับสนุนป่วยต้องการ ให้สภามหาวิทยาลัยเริ่มกระบวนการสรรหาใหม่อีกครั้ง แต่ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยยังให้เหตุผลอีกว่า การไม่เลือกป่วยเป็นอธิการบดี เพราะ ไม่ต้องการให้รัฐบาลเผด็จการทหารกับนักศึกษาเผชิญหน้ากัน เพราะ ผู้บริหารเห็นว่า ป่วยคือผู้อยู่เบื้องหลังของนักศึกษาหัวก้าวหน้า ในขณะที่ ที่ทีวี หมิ่นนิกร กล่าวโจมตีต่อหน้าสัญญาว่าได้รับคำสั่งจากจอมพล ถนอมให้มาเป็นอธิการบดี แต่สัญญาปฏิเสธว่าไม่เคยคุยกับจอมพล ถนอม และจอมพล ปรึกษาในเรื่องอธิการบดี^{๖๗}

แม้ข้อมูลส่วนใหญ่ของเรื่องความขัดแย้งนี้มาจากข้อมูลในสมุด บันทึกรประจำวันของสัญญา ซึ่งเป็นมุมมองของสัญญาเพียงคนเดียว บันทึกรให้รายละเอียดข้อมูลเบื้องหลังของฝากฝังของกลุ่มผู้บริหาร มหาวิทยาลัยและสภามหาวิทยาลัยที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยม และ ฝ่ายรัฐบาลจอมพล ถนอมต่อเรื่องการสรรหาอธิการบดี สัญญาถูก “มัดมือชก” ให้รับตำแหน่งอธิการบดี เพราะเป็นความตั้งใจของกลุ่มที่ไม่พอใจและระแวงในท่าทีของป่วย สอดคล้องกับข้อมูลในสมุดบันทึกร ประจำวันในตอนหนึ่งว่า ศรีราชา เจริญพานิชย์ เข้ามาปลอบใจสัญญา ว่าเรื่อง “ฮั่ว” การแต่งตั้งตำแหน่งต่าง ๆ เป็นเรื่องปกติ เช่น ศรีราชา เองก็เคยเป็นผู้นำในการฮั่วการเลือกตั้งสภาอาจารย์ การกระทำแบบนี้ เป็นเรื่องจำเป็นต้องทำ^{๖๘} ส่วนฝ่ายที่สนับสนุนป่วยก็ยังคงไม่พอใจ และเคลื่อนไหวคัดค้านมติของสภามหาวิทยาลัยที่แต่งตั้งสัญญาเป็น อธิการบดี อาจารย์ที่สนับสนุนป่วย ๖ คน ชูว่าจะลาออก เพราะสภา

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน

มหาวิทยาลัยไม่ยอมฟังความประสงค์ของประชาคมธรรมศาสตร์ที่
ต้องการป่วยเป็นอธิการบดี^{๖๙}

สัญญาอึดอัดใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะถูกแต่งตั้งให้เป็นอธิการบดี
อย่างจำยอม อีกทั้งตนเองก็ทราบดีว่า ความนิยมของตนเองน้อยกว่า
ป่วยอยู่มาก แต่ในคำวันหนึ่งนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ขอพบสัญญา
นักศึกษาเหล่านั้นขอร้องให้สัญญาอย่าลาออกจากอธิการบดี นอกจากนี้
ป่วยแล้ว สัญญาเป็นเพียงคนเดียวที่เหมาะสมกับตำแหน่งอธิการบดี
นักศึกษาเห็นว่า ถ้าสัญญาไม่ยอมเป็นอธิการบดี ทางรัฐบาลจะส่งคน
ของตนเองเข้ามาเป็นอธิการบดี ในขณะที่สัญญายังลังเลใจอยู่ว่าจะ
ปฏิเสธตำแหน่งอธิการบดี และแม้ว่าโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งแล้ว ก็จะต้อง
ตำแหน่งสักกระยะหนึ่งและขอลาออก ดังนั้น สัญญาตอบนักศึกษา
กลุ่มนั้นไปว่า “ผมจะเป็นทำไม เมื่อเป็นไก่อรงบ่อน”^{๗๐} สัญญาไม่ไว้ใจ
นักศึกษากลุ่มดังกล่าวนี้ เพราะมองว่าถูกจัดตั้งมา

ในวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖ สัญญาร่วมงานเลี้ยงของ
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรรุ่นที่ ๑ จอมพล ถนอม
ในฐานะประธานรุ่นกล่าวถึงสัญญาในงานเลี้ยงว่าเป็นเพื่อนร่วมรุ่น
เป็นทั้งองค์มนตรี ประธานกรรมการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้ว่าตำแหน่งอธิการบดี
จะครบวาระแล้ว แต่คณะรัฐมนตรีก็สนับสนุนให้เป็นต่อไป จอมพล
ถนอมยังกล่าวต่อไปอีกว่า สัญญาปฏิเสธในตอนแรก และสภา

^{๖๙} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์*
(พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๗๐} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๘.๑/๑๒๘ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม
๕” (พ.ศ. ๒๕๑๕)

มหาวิทยาลัยก็เสนอผู้อื่นเข้ารับการสรรหาตำแหน่งอธิการบดี ในที่สุด สภามหาวิทยาลัยก็ตัดสินใจเสนอสัญญาให้เป็นอีกครั้ง และคณะ รัฐมนตรีก็เห็นชอบ

ในสมุดบันทึกประจำวันของสัญญาบันทึกว่า “ตอนนี้ เรา (สัญญา) นั่งอยู่ห่าง ๆ เห็น พล.อ. ประภาสอมยิ้ม เราสิ้นศรัทธา— นายกรมมอง ก็พูดต่อว่า ท่านปฏิเสธไม่ได้แล้ว เป็นมติคณะรัฐมนตรี แล้วก็หัวเราะ”^{๗๑} รัฐบาลเผด็จการทหารรู้สึกสบายใจที่สัญญาเป็น อธิการบดีต่ออีกสมัย ก่อนหน้านั้นไม่นาน จอมพล ถนอมกัวยลอย่างยิ่ง ว่า หากสัญญาปฏิเสธตำแหน่ง ก็เหมือนผู้ “เป็นหูเป็นตา” ให้กับรัฐบาล หายไป เพราะรัฐบาลเห็นว่า การเมืองเข้าแทรกถึงระดับมัธยมศึกษา แล้ว^{๗๒}

เมื่อความขัดแย้งเรื่องการสรรหาอธิการบดีสิ้นสุดลงไปในวันที่ ๘ พฤษภาคม ป่วยมาเยี่ยมสัญญาที่บ้านพักของสัญญา พร้อมกับวิญญู วิจิตรวาทการ เพื่อมาปรับความเข้าใจ ป่วยกล่าวกับสัญญาว่าสมควร เป็นอธิการบดีต่อไป เพราะสภามหาวิทยาลัยรังเกียจตัวเขาอย่างมาก สัญญาก็กล่าวตอบไปว่า นักศึกษาสนับสนุนป่วยอย่างเต็มที่ เช่น ยกป้ายต้อนรับว่า “เตียงป่วย” หลังจากป่วยกลับมาจากอังกฤษ แต่ เกษม ศิริสัมพันธ์ กลับเห็นว่า นักศึกษาแสดงออกแบบนั้นเหมือนกับว่า ป่วยกำลังหาเสียง ส่วนวิญญูแสดงความประหลาดใจไม่เห็นว่า นายก สภามหาวิทยาลัย (พระยาอรรถการีย์นิพนธ์) รวบรวมให้ลงมติแต่งตั้ง

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน

^{๗๒} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์* (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๕๘-๕๙.

สัญญาเป็นอธิการบดีอย่างรวดเร็ว การสนทนากันที่บ้านพักของสัญญา ดูเหมือนว่า การปรับความเข้าใจกันจะจบลงด้วยดี^{๗๓}

สรุป

ความขัดแย้งในการสรรหาอธิการบดีเมื่อต้นปี ๒๕๑๖ จบลงที่สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นอธิการบดีต่ออีก ๑ สมัย รัฐบาลจอมพล ถนอม ไม่พอใจไปจากกรณีจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง แต่จดหมายดังกล่าวนี้ สร้างความตื่นเต้นดีใจให้กับนักศึกษาเป็นอย่างมากยิ่ง^{๗๔} รัฐบาลคณะรัฐประหารหวาดระแวงว่าจะเล่นการเมืองผ่านนักศึกษา เมื่อย้อนกลับไป พ.ศ. ๒๕๑๓ การที่ป่วยเยี่ยมปรีดี พนมยงค์ ที่ฝรั่งเศส เป็นจุดเริ่มต้นการสร้าง ความไม่พอใจให้กับรัฐบาลจอมพล ถนอม และกลุ่มการเมืองอนุรักษนิยม

ยิ่งไปกว่านั้น การเคลื่อนไหวของปรีดีที่ฝรั่งเศสก็สร้างความกังวลใจให้กับกลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม เช่น การฟ้องร้องคดีกับสถานทูตไทยประจำกรุงปารีสกับการฟ้องหมิ่นประมาทกับหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** นอกจากนี้ การไปเยี่ยมปรีดีที่ฝรั่งเศสของบุคคลสำคัญต่าง ๆ ของไทย การแสดงปาฐกถากับนักเรียนไทยในยุโรปยิ่งสร้างความไม่สบายใจให้กับรัฐบาลและชนชั้นสูงในประเทศไทย บทบาทของคนที่นับถือปรีดี อย่างเช่น สุพจน์ ด่านตระกูล มีส่วนเผยแพร่ประวัติ บทบาททางการเมือง และความคิดของปรีดี สุพจน์มีจุดประสงค์หลักเพื่อต่อสู้

^{๗๓} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๘.๑/๑๒๘ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม ๕” (พ.ศ. ๒๕๑๕)

^{๗๔} จรัล ดิษฐาอภิชัย, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา*, หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

กับข้อครหาทางการเมืองต่าง ๆ ของปรีดี และปรีดีเองก็ได้รับความสนใจ และชื่นชมจากนักศึกษาปัญญาชนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลัง จากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ งานเขียนเรื่องต่าง ๆ ของปรีดี ได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างกว้างขวาง เพราะปรีดีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักหนังสือพิมพ์หลายคน^{๗๕} และบรรยายภาคหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เองที่สื่อสิ่งพิมพ์มีเสรีภาพแสดงออกทาง ความคิดมากขึ้น

ดังนั้น ไม่น่าประหลาดใจที่ป่วยถูกขัดขวางไม่ให้ดำรงตำแหน่ง อธิการบดี ทั้ง ๆ ที่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และอาจารย์ ต่างก็สนับสนุนป่วยอย่างท่วมท้น เนื่องจากการแสดงออกถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างป่วยกับปรีดี และบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเผด็จการทหาร

^{๗๕} มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๖*, หน้า ๒๔๑-๒๔๒.

วันแต่งตั้งรัฐบาล "สัญญา ๒" วงไกลกึ่งวลา หัวหิน พ.ศ. ๒๕๑๗

บทที่ ๔

บทบาทสถาบันพระมหากษัตริย์กับ
ขบวนการนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ระหว่างเหตุการณ์
๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

สถาบันพระมหากษัตริย์แสดงความสนใจการขึ้นมาจากขบวนการ
นักศึกษา พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงเข้าร่วม
กิจกรรมกับนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ทรงดนตรีร่วมกับ
วงดนตรีประจำมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในตอนแรกนั้น ในหลวงทรงเชิญ
วงดนตรีจากมหาวิทยาลัยร่วมกับวงดนตรีแจ๊สของพระองค์ที่สถานี
วิทยุอัมพรสถาน ซึ่งทรงก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ และโปรดเกล้าฯ
ให้ย้ายสถานีวิทยุไปที่บริเวณพระตำหนักสวนจิตรลดาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐
ในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรี
นักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หลังจากทรงดนตรีเสร็จแล้ว พระองค์
ทรงมีพระราชดำรัสกับนักศึกษาและคณาจารย์ที่มาพร้อมฟังดนตรี ในช่วง
พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๖ พระองค์ทรงแสดงความคิดเห็นทางการเมือง
ซึ่งทำให้นักศึกษาหลายคนรู้สึกพอใจที่พระองค์ทรงวิจารณ์รัฐบาล
จอมพล ถนอม^๑ นอกจากนี้ สมาชิกราชวงศ์ก็ทรงร่วมร้องเพลงกับ
วงดนตรีของมหาวิทยาลัยอีกด้วย ได้แก่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ
กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี และสมเด็จพระศรีนครินทราบรา-

^๑ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... : การเมืองวัฒนธรรม
ของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา*, หน้า ๔๖๘-๔๗๕.

บรมราชชนนี ทั้งสามพระองค์ทรงร่วมร้องเพลงกับวงดนตรีมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ใน พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๒^๒

ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ กล่าวว่า ตนเป็นผู้ทูลเชิญ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงเล่นดนตรีร่วมกับคณะดนตรี
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกแห่งหนึ่ง นอกจากทรงเล่นดนตรีกับ
วงดนตรีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อที่จะให้ราชสำนักใกล้ชิด
กับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย^๓

หลังจากรัฐบาลเผด็จการทหารประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ และจัดการเลือกตั้งในปีต่อมา บทบาท
ทางการเมืองของขบวนการนักศึกษาได้เพิ่มขึ้น สหรัฐอเมริกาต้องการ
ให้รัฐบาลเผด็จการทหารเปลี่ยนเป็นรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย
ที่มีรัฐสภา เนื่องจากสื่อมวลชนและประชาชนชาวอเมริกันตั้งคำถาม
เรื่องการช่วยเหลือด้านการทหารและเศรษฐกิจกับรัฐบาลเผด็จการ
ของไทย อีกทั้งสาธารณรัฐเวียดนามใต้ ซึ่งสนับสนุนโดยรัฐบาล
สหรัฐอเมริกาก็เพิ่งจัดการเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. ๑๙๖๗ เพราะฉะนั้น
สถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำกรุงเทพฯ พยายามกดดันรัฐบาลจอมพล
ถนอมร่างรัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งทั่วไปเร็วที่สุดเท่าที่จะ
เป็นไปได้^๔ จอมพล ประภาสก็แสดงความกระตือรือร้นกับการเลือกตั้ง
ทั่วไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นอย่างยิ่ง ความกระตือรือร้น

^๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, *เทพรัตน์ ๓ ก่อเกิดหนุ่มนำธรรมศาสตร์* (กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๐.

^๓ สัมภาษณ์ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘

^๔ David Morell, "Power and Parliament in Thailand : The Futile Challenge
1968-1971," (Unpublished Ph.D. Thesis Princeton University, 1974), pp.
159-160

ในการเลือกตั้งของจอมพล ประภาสสอดคล้องกับข่าวลือว่า ชำนาญ ยุวบูรณ์ อธิบดีกรมการปกครองและนายกเทศมนตรีนครกรุงเทพ คนสนิทของจอมพล ถนอม มีส่วนพัวพันกับกรณีทุจริตการซื้อที่ดิน ที่ชอยเสนานิคมจำนวน ๒๐๗ ล้านบาท เพื่อสนับสนุนนักการเมือง กลุ่มจอมพล ประภาสในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าว^๕ ดังที่กล่าวไปแล้ว ในบทที่แล้วว่า สหรัฐอเมริกามีส่วนสนับสนุนพรรคสหประชาไทยชนะ การเลือกตั้ง เพื่อให้จอมพล ถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีในระบอบรัฐสภา และให้นโยบายเกี่ยวกับสงครามเวียดนามของสหรัฐอเมริกาดำเนิน ต่ออย่างต่อเนื่อง

ความขัดแย้งระหว่างทหารกลุ่มต่าง ๆ ในกองทัพระหว่าง กลุ่มจอมพล ถนอม จอมพล ประภาส และพันเอก ฉัตรชัย กับพลเอก กฤษณ์ สีวะรา มีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ระบอบ เผด็จการทหารล่มสลายในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ความตึงเครียดเพิ่มขึ้นเมื่อจอมพล ประภาสตัดสินใจต่ออายุราชการ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการกองอำนาจการ ป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ต่อไปอีก ๑ ปี พลเอก กฤษณ์ ซึ่งจะ เกษียณอายุราชการใน พ.ศ. ๒๕๑๗ และปรารถนาจะดำรงตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบก ไม่สบายใจกับการต่ออายุของจอมพล ประภาส^๖

ยิ่งไปกว่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุน พลังนักศึกษาหลังจากที่จอมพล ถนอมรัฐประหารตัวเอง พ.ศ. ๒๕๑๔ เช่น ในวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ทรงมีพระราชดำรัสแก่นักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่หอประชุมใหญ่ความว่า "ในประเทศไทยนี้

^๕ Ibid, p. 161.

^๖ กุลลดา เกษบุญชู-มิตต์, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจ โลก*, หน้า ๒๔๗-๒๔๘.

เราผ่านอุปสรรคต่าง ๆ มากมายหลายอย่างมหัศจรรย์ตลอดเวลา
มาเป็นเวลานับร้อยปี...การผ่านพ้นได้อาศัยพลังจิตนี้เอง...ถ้าเป็นพลัง
ของผู้ที่เป็นนักศึกษา ก็ขอแปลเป็นภาษาฝรั่งว่าเป็น student power
แต่ว่า student power ของไทยนี้สัมพันธ์กับ power อื่น ๆ...ก็กลายเป็น
พลังมหาศาลที่ทำให้บ้านเมืองก้าวหน้าไปได้โดยปลอดภัย”^๗

ต่อมาความไม่พอใจของสาธารณชนต่อรัฐบาลเผด็จการจอมพล
ถนอมเพิ่มขึ้นอีก หลังจากข่าวฉาวเรื่องการล่าสัตว์ในเขตอนุรักษ์พันธุ์
สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งสื่อมวลชนได้โจมตีรัฐบาลจอมพล ถนอม
อย่างหนัก

พันเอก อดุลย์ให้สัมภาษณ์หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.
๒๕๑๖ ว่า กลุ่มที่ต่อต้านจอมพล ถนอมได้รวมตัวกันก่อนเหตุการณ์
ซึ่งประกอบไปด้วยพลเอก กฤษณ์ สีวะรา พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์
พลตำรวจเอก ประจวบ สุนทรางกูร พลตำรวจเอก วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์
ประกอบ หุตะสิงห์ และสัญญา ธรรมศักดิ์^๘ ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ พลตำรวจ
เอก วิฑูรย์ให้สัมภาษณ์ว่า เขาได้รับคำสั่งจากผู้ใหญ่ในกองทัพบก
ให้ไปติดต่ोजอมพล ถนอมเพื่อเจรจาปล่อยแกนนำเรียกร้องรัฐธรรมนูญ
๑๓ คน และผู้ใหญ่ในกองทัพหลายคนแสดงความไม่พอใจที่จอมพล
ถนอมและจอมพล ประภาสต่ออายุราชการของตัวเอง^๙ กลุ่มต่อต้าน
จอมพลถนอมและราชสำนักร่วมมือกันต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการ ซึ่ง

^๗ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๑๖* (อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐) หน้า ๕๕๗-๕๕๘.

^๘ กุลลดา เกษบุญชู-มีต, *การเมืองไทยในยุคศฤงฆ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจ โลก*, หน้า ๒๘๙.

^๙ *ไทยโพสต์* (๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๒) : ๒๘-๓๐.

๒๒ ปุ้นทัก ลับจากทุ่ง ให ญู่”

ตรงกับกรวิเคราะหเหตุการณ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย^{๑๐}

บทความของอุดม ศรีนามไทย ซึ่งตีพิมพ์ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ วิเคราะห์ไว้ว่า ชัยชนะของนักศึกษาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม มีสาเหตุหลักมาจากประชาชนและนักศึกษาเข้าร่วมชุมนุมขับไล่ผู้นำเผด็จการอย่างแข็งขัน แต่ “พระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเหตุช่วยหนุนให้การต่อสู้ได้รับชัยชนะในครั้งนี้ เพราะทรงเป็นที่พึ่งทางใจเป็นขวัญและกำลังใจให้นักศึกษาและประชาชนในการต่อสู้...” และสาเหตุสำคัญมาจาก “การขัดแย้งภายในคณะรัฐบาลและฝ่ายทหาร” อันที่จริงความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำมานานแล้ว “แต่เมื่อมีการต่อสู้ครั้งใหญ่ในเดือนตุลาคมนี้ขึ้น และมีการปะทะกันด้วยกำลังอาวุธ มีผู้คนล้มตายและบาดเจ็บจำนวนมาก ทำให้การขัดแย้งภายในฝ่ายทหารแตกหัก ยังมีพระเจ้าอยู่หัวทรงพยายามแก้ปัญหาสถานการณ์ ยังทำให้การแตกหักมีเรื้อรังขึ้น ระหว่างฝ่ายถนอม-ประภาส-ณรงค์ กับฝ่ายพลเอก กฤษณ์ สีวะรา เนื่องจากฝ่ายหลังไม่ต้องการให้คนไทยฆ่ากันเองและจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัว...และเป็นฝ่ายคุมกำลังมากกว่าฝ่ายถนอม-ประภาส-ณรงค์ จึงสามารถบีบบังคับฝ่ายแรกให้จำต้องลาออก...”^{๑๑} ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำกันเอง (รวมถึงสถาบันพระมหากษัตริย์) กับกลุ่มจอมพล ถนอมมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลเผด็จการทหาร

^{๑๐} สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๗๑.

^{๑๑} อุดม ศรีนามไทย (นามปากกา), “บทเรียนและข้อสรุปการต่อสู้เดือนตุลาคม,” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* (ธันวาคม, ๒๕๑๖) : ๔๗-๔๘.

เอกสารส่วนบุคคลของสัญญา ธรรมศักดิ์ เปิดเผยว่า สัญญา และพลเอก กฤษณ์อยู่ในกลุ่มเดียวกัน^{๑๒} และสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็สนับสนุนขบวนการนักศึกษาที่เคลื่อนไหวต่อต้านจอมพล ถนอม ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า ขบวนการนักศึกษาคือเครื่องมือของกลุ่มชนชั้นนำ ที่ต่อต้านจอมพล ถนอม ในทางตรงข้าม กลุ่มชนชั้นนำที่ต่อต้านจอมพล ถนอมได้รับประโยชน์จากขบวนการนักศึกษา

ในวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ธีรยุทธ บุญมี อดีตเลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย จัดแถลงข่าวการก่อตั้งกลุ่ม เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ณ บริเวณอนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลก ครั้งที่ ๑ บริเวณใกล้ท้องสนามหลวง ทางกลุ่มได้เรียกร้องให้รัฐบาล จอมพล ถนอมร่างรัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งให้เร็วที่สุด ในวัน ต่อมา กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเดินแจกใบปลิวตามบริเวณพื้นที่ ใจกลางเมือง เช่น สนามหลวง ถนนราชดำเนิน และสยามสแควร์ เป็นต้น เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนร่วมเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งร่าง รัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ในปลายของวันนั้น นักกิจกรรมของกลุ่ม จำนวน ๑๑ คน ถูกจับกุมในข้อหาละเมิดประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๔ ที่ห้ามชุมนุมเกินกว่า ๕ คน และถูกควบคุมตัวไว้ที่กองบังคับการตำรวจ สันติบาลกอง ๒ และถูกย้ายไปคุมขังไว้ที่โรงเรียนตำรวจนครบาล บางเขน^{๑๓}

^{๑๒} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์* (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๑๓} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “๑๔ ตุลา : บันทึกประวัติศาสตร์,” ใน *จาก ๑๔ ตุลาคม ถึง ๖ ตุลา*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๖.

พีรพล ตริยะเกษม นายกองคํการนํการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ โทรศัพท์รายงานสํัญญา ธรรมดํกดีทันทํี เกี่ยวกับข่าวกํี
แกนนํากลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนุญถูกจับกุม สํัญญาสอบถามกับพีรพลวํา
การเคลื่อนไหวยครั้งนี้ทำในนามขององคํการนํการศึกษาแห่งธรรมศาสตร์
หรือศูนย์กลางนํิสิตนํักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งพีรพลตอบกลับวํา
กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนุญเป็นผู้ดํำเนินการ^{๑๔}

สํัญญาเรียกภูมิลััน โรจน์เลิศจรรยา ประธานสภานํักศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพีรพลเข้าพบในวันทํี ๘ ตุลาคม พีรพล
ขอร้องให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยช่วยเหลือบรรดานํักกิจกรรมทํีถูก
ควบคุมตัว เพราะนํักศึกษารู้สึก “ร้อนรน” ในตอนแรกสํัญญากํีลังเลใจ
เนื่องจากกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนุญเป็นกลุ่มอิสระทํีไม่ได้ขึ้นต่อ
มหาวิทยาลัย แต่ต่อมาอธิการบดีสํัญญาแนะนำให้ผู้พิรพลเขียนจดหมาย
ในนามขององคํการนํการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้นมา
เพื่อส่งไปยังศาสตราจารย์บุญรอด บิณฑลันต์ รัฐมนตรีวําการทบทวน
มหาวิทยาลัย ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วยเรื่องขอทราบข้อกล่าวหา และ
กํำหนดระยะเวลาควบคุมตัวและการปล่อยตัวของ ๑๓ นํักกิจกรรม^{๑๕}

^{๑๔} หอดจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารสํ่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สํัญญา ธรรมดํกดี สบ.๙.๕./๑ “บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์โดยสํัญญา
ธรรมดํกดี,” (ตุลาคม ๒๕๑๖)

^{๑๕} ตำรวจสันติบาลรวบตัวสมาชิกกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนุญจํานวน ๑๑ คน ต่อมา
พล.ต.ต. ชัย สุวรรณศรี ผู้บัญชาการตำรวจสันติบาล ประกาศออกหมายจับนาย
ก้องเกียรติ คงคา นํักศึกษามหาวิทยาลัยรามคํำแหง และนายไชแสง สุกใส อดีต
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม ข้อหาเป็นผู้อยู่เบื้องหลังกลุ่มเรียกร้อง
รัฐธรรมนุญ รวมนํักกิจกรรมทํีถูกจับทั้งหมด ๑๓ คน, ซาญิวทิพย์ เกษตรศิริ,
“๑๔ ตุลา : บันทึกประวัติศาสตร์,” ใน จาก ๑๔ ตุลาคม ถึง ๖ ตุลา, หน้า ๑๘๗.

ต่อมาพิรพลาถมาถึงความเป็นไปได้ที่จะให้มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์เลื่อนการสอบปลายภาคออกไป เพราะนักศึกษาประท้วง
ไม่ยอมเข้าสอบปลายภาคการศึกษา สัญญาและเกษม ศิริสัมพันธ์
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา ต่างก็ไม่เห็นด้วย เพราะนักศึกษา
ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมก็จะเสียประโยชน์ไปด้วย^{๑๖} แต่ในตอนเย็น
ของวันที่ ๘ ตุลาคม นักศึกษาได้ล็อกกุญแจตึกทุกตึกในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เวลา ๖.๐๐ น. นักศึกษา
ประกาศปิดมหาวิทยาลัยและประกาศอีกว่าการสอบปลายภาคน่าจะ
ถูกเลื่อนออกไป นักศึกษาได้ชักธงสีดำขึ้นสู่ยอดเสาแทนธงชาติ แต่
ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ ห้ามไว้ ต่อมาไขแสง สุกใส อธิการบดี
สภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม ถูกจับกุมเป็นคนที่ ๑๓ องค์การ
นักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอาจารย์มหาวิทยาลัย
ลงนามเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา ๑๓ คน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตัดสินใจเลื่อนการสอบปลายภาคออกไป แต่รัฐบาลจอมพล ถนอม
สั่งให้มหาวิทยาลัยคงการสอบปลายภาคไว้ตามกำหนดเดิม

อันที่จริง พิรพลาเข้าพบสัญญาที่บ้านพัก และรายงานไว้ในตอน
กลางคืนวันที่ ๘ ตุลาคมนั้น นักศึกษาได้วางแผนนำโซ่มาคล้องทุกตึก
ในมหาวิทยาลัย และนำปูนซีเมนต์ใส่ไปรูแม่กุญแจ อีกทั้งทำลาย
ระบบลิฟต์อีกด้วย ในขณะเดียวกัน ศาสตราจารย์พยอม สิงห์แสน
อาจารย์ประจำคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ก็โทรศัพท์รายงาน
ตึกคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีที่ถูกโซ่คล้องไว้และลิฟต์ก็ถูกตัดไป

^{๑๖} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๔.๕./๑ "บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์โดยสัญญา
ธรรมศักดิ์," (ตุลาคม ๒๕๑๖)

ไม่ให้ใช้งาน พยอมยังถามสัญญาอีกว่าจะประกาศงดสอบปลายภาคหรือไม่ สัญญารู้สึกไม่พอใจและตอบว่าไม่ต้องประกาศ เพราะ “แม่แต่อาจารย์ยังเข้าคณะไม่ได้ ก็มีการสอบไม่ได้อยู่แล้ว จะต้องประกาศไปทำไม”^{๑๗}

หนึ่ง ในวันที่ ๙ ตุลาคม เวลาประมาณ ๑๔.๐๐ น. สัญญาได้ประชุมที่มูลนิธิโกมลคีมทอง สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นำหนังสือกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่แจกตามที่สาธารณะให้สัญญาดู สัญญารู้สึกว่า เนื้อหาหนังสือนี้ “เป็นซ้ายชัดเจน”^{๑๘} มุมมองของสัญญาต่อหนังสือกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะหน้าปกของหนังสือได้นำพระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นหน้าปกอย่างชัดเจน ซึ่งความว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป... โดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร”^{๑๙} ความกังวลใจและข้อสังเกตของสัญญาแสดงถึงความไม่ไว้วางใจของชนชั้นนำฝ่ายกษัตริย์นิยมต่อกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

บุญรอด บิณฑสันต์ รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ร้องขอให้สัญญาให้ยังคงกำหนดการสอบปลายภาคของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว้ คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดประชุมเพื่อเลื่อนการสอบออกไป เนื่องจากความไม่ปลอดภัยระหว่างการชุมนุมของนักศึกษา คณะทำงานขององค์การนักศึกษารวมติที่ประชุมอยู่หน้าห้องประชุมเพื่อนำมติของมหาวิทยาลัยไปประกาศที่บอร์ดข่าวสาร

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน

^{๑๙} ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา*, หน้า ๕๑๘.

ของมหาวิทยาลัย ในระหว่างการประชุมนั้น จอมพล ประภาสสอบถาม
สัญญาว่าต้องการให้รัฐบาลส่งตำรวจเพื่อดูแลการสอบปลายภาค
หรือไม่ เมื่อคณบดีคณะต่าง ๆ ได้ทราบถึงคำสั่งของจอมพล ประภาส
ว่าจะให้ส่งตำรวจเข้ามาในมหาวิทยาลัย คณบดีต่างก็ไม่เห็นด้วย
เพราะกลัวเกิดการปะทะระหว่างนักศึกษากับเจ้าหน้าที่ตำรวจและ
กลัวนักศึกษา “เลือดตกยางออก”^{๒๐}

ยิ่งไปกว่านั้น ในขณะที่ประชุม หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์
ราชเลขาธิการ และสัญญาได้โทรศัพท์ถึงกันตลอดเป็นระยะ ๆ เพื่อ
รายงานสถานการณ์ในมหาวิทยาลัย หม่อมหลวงทวีสันต์กล่าวว่า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นด้วยที่มหาวิทยาลัยเลื่อนการ
สอบปลายภาคออกไป^{๒๑} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัย
การประท้วงของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเรียกร้อง
ให้รัฐบาลร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และปล่อยนักกิจกรรมทั้ง ๑๓ คน

อนึ่ง ในขณะที่สัญญาจัดประชุมที่มหาวิทยาลัย รัฐบาลจอมพล
ถนอมก็จัดประชุมคณะรัฐมนตรี ต่อมาเกษม ศิริสัมพันธ์ ได้รับรายงาน
จากรัฐบาลว่า คณะรัฐมนตรีรู้สึกเห็นใจธรรมศาสตร์ แต่ “เกรงว่า
มหาวิทยาลัยอื่นจะเอาอย่าง”^{๒๒}

๑๐ ตุลาคม องค์การบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย นักศึกษาราชภัฏพระนคร นักศึกษาแพทยมหาวิทยาลัย
มหิดล และนักศึกษาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา เข้าร่วมการประชุมที่

^{๒๐} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๕./๑ “บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์โดยสัญญา
ธรรมศักดิ์,” (ตุลาคม ๒๕๑๖)

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัญญาไม่สามารถเข้าไปในมหาวิทยาลัย จึงได้ทำงานที่สำนักพระราชวังในพระบรมมหาราชวังแทน สัญญาขอให้เกษมและสุเทพ อธิการ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ ดูแลสถานการณ์ในมหาวิทยาลัย^{๒๓}

สัญญาติดต่อกับฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยท่านอื่น ๆ ผ่านทางโทรศัพท์ เพื่อดูแลสถานการณ์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งในขณะนั้นนักศึกษาเข้าร่วมชุมนุมจนแน่นบริเวณลานโพธิ์ ตอนประมาณเที่ยง มีเจ้าหน้าที่รัฐบาลมาติดต่อพืรพลว่า จอมพล ประภาสขอพบ และพืรพลก็รายงานสัญญาให้ทราบ^{๒๔} ตอนบ่ายโมง สัญญาได้รับประทานอาหารกลางวัน กับหม่อมหลวงทวีสันต์ ซึ่งก่อนจะไปรับประทานอาหาร ทวีสันต์เล่าให้สัญญาฟัง ดังที่นำมาเขียนบันทึกว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสให้ท่านเลขา...ไปบอกรัฐบาลเป็นการภายในว่าควรปล่อยนักศึกษา ที่ไม่ใช่นักศึกษาที่ดำเนินคดีไป ท่านเลขาออกไปทางเลขารัฐมนตรี (พล.ร.อ. อนันต์ เนตรโรจน์) และคุณวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์”^{๒๕}

เมื่อองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต้องการเจรจากับจอมพล ประภาสให้รัฐบาลปล่อยตัวนักศึกษานักกิจกรรม ๑๓ คน เกษมก็พยายามติดต่อผ่านผู้บัญชาการตำรวจนครบาล พลตำรวจโท มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ให้แจ้งเรื่องที่องค์การนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขอเข้าพบไปถึงจอมพล ประภาส แต่ต่อมาเกษมกล่าวกับ

^{๒๓} สันติสุข โสภณศิริ, บรรณานิกร, ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ ๑๔ ตุลาฯ ๑๖, หน้า ๓๘-๓๙.

^{๒๔} หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๕./๑ “บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์โดยสัญญา ธรรมศักดิ์,” (ตุลาคม ๒๕๑๖)

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน

สัญญาว่า “เรื่องยังไม่ขึ้นไปจาก ผบ. นครบาลเลย”^{๒๖} และในปลายวันที่ ๑๐ ตุลาคม รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยเชิญเกษมไปประชุม ในระหว่างที่สัญญากับหม่อมหลวงทวีสันต์ปรึกษาหารือกันอยู่ที่สำนักงาน ราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวังนั้น มีคนโทรรายงานว่า จอมพล ถนอมจะเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และต่อมาไม่นาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอให้สัญญาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทันที ซึ่งสัญญานั้นก็ถือว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งกับเราอยู่เป็นนาน ๑. ที่เรายคุยกับคุณทวีสันต์เมื่อวานว่า คราวนี้คงถูกไล่ออกนั้น ไล่ก็ไล่ เขาก็ต้องถือเราเป็นศัตรูไปด้วย แต่อย่ากลัว ใคร ๆ ก็ รู้ว่า คุณสัญญาไม่ได้เกาะเก้าอี้ อยากรจะออกจากอริการบดี หลายคราว แต่ก็เสียคำขอร้องไม่ได้ (คำขอร้องของพระองค์ ท่านเอง—เราว่า) จึงขอให้เป็นอริการบดีต่อไป ท่านต่อสู้อกับ เหตุการณ์ต่อไป ขาดอริการบดี ตอนนี้อยู่ไม่ได้แน่—ให้ร่วมกัน สู้เหตุการณ์ต่อไป ตายก็ตายด้วยกันที่นี่ ! จะได้เป็นวีรบุรุษ นิรนาม ! เราว่า ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมจะสู้ต่อไป (ก็เป็นจริง ดังใจ คือถ้าจะออกก็ไปออกเอาตอนที่เรียบร้อยไม่มีเรื่อง— ออกตอนนี้ไม่ได้เป็น “กบตันทิ้งเรือ”) (พูดไว้กับอาจารย์วิญญู ดังนี้)

๒. ท่านว่านายฯ รองนายฯ พ.อ. ณรงค์จะมหา ในวันนี้—ไม่รู้จะทำไมไหน—จะขอให้เขาปล่อยนักศึกษา ส่วน นายใจแสงควรเอาไว้ เพราะเป็นคนไม่ดี กดจีแฉงลอยของ ราษฎรที่นครพนมก็เคยทำมา

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน

๓. มีคนมาขอให้ท่านสั่งแทรกแซงหลายราย ดร.ปราโมทย์ นาคกรทรรพ ก็พูดมากับคุณหญิงประภาดาฯ เมื่อคืน แต่ที่... เพราะรู้ว่า ศ.ปราโมทย์เป็นคนยังไง

๔. มีตำรวจเขามากระซิบบว่า ประชุมคณะรัฐมนตรีคราวที่แล้ว รัฐบาลจะเอาจริง

๕. ท่านว่าฝ่ายตรงข้ามกับเรา เขาอยากให้มี bloodshed เขาจะได้สวมรอย ให้พวกอาจารย์ที่ดี ๆ ช่วยกันเติมความ สามารถอย่าให้มี bloodshed

๖. ให้เราเขียนบันทึกในใจปล่อยออกไปให้ถึงนักศึกษาเองและแก่ครูอาจารย์ด้วยต้องทำงานหนักขึ้นอีกเท่า—ก็ต้องกลับสอบใหม่—ยุ่งยากไปหมด—เรารับคำท่าน (แล้วก็เขียนจริง ๆ)^{๒๗}

ข้อความข้างต้น คือ สิ่งสัญญาบันทึกเพื่อเตือนความจำเรื่องวันที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในคืนวันที่ ๑๐ ตุลาคม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ก่อนที่จอมพล ถนอม จอมพล ประภาส และ พ.อ. ณรงค์ จะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และก่อนที่ตัวแทนนักศึกษาเข้าพบฝ่ายรัฐบาลจอมพล ถนอมที่วังปารุสกวัน อย่างไรก็ตาม การเจรจา ระหว่างตัวแทนนักศึกษากับรัฐบาล ซึ่งมีเกษมในฐานะรองอธิการบดี ฝ่ายกิจการนักศึกษาเข้าไปร่วมด้วยนั้นล้มเหลว รัฐบาลไม่ยอมปล่อย

^{๒๗} จันทนา ไชยนาเคนทร์, *การเมืองในสมัยนายกพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์* (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘), หน้า ๖๐-๖๑ และหोजจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.ศ.๕.๕./๑ "บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์โดยสัญญา ธรรมศักดิ์," (ตุลาคม ๒๕๑๖)

วันที่ เดือน พ.ศ. ๒๕.....

บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์

๑. เมื่อวันพุธที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ เวลา ๑๑:๐๐ น. มีเพื่อนฝูงในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประมาณ ๖-๗ คน มาพบกันที่ห้องเรียนที่ ๖๐๖ ชั้น ๖ อาคาร ๖ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง

+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง
+ มีคนมาฟัง

10.30 น. ๒๕๑๖

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล
ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.ศ.ด.๕./๑
"บันทึกเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์โดยสัญญา ธรรมศักดิ์," (ตุลาคม ๒๕๑๖)

นักกิจกรรม ๑๓ คน ซึ่งรัฐบาลยังคงจะดำเนินคดีต่อไป และรัฐบาล
กล่าวว่าจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายใน ๒๐ เดือน^{๒๘}

ในบันทึกของสัญญาที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในวันที่
๑๐ ตุลาคม กล่าวถึงไขแสง สุกใส หนึ่งใน ๑๓ นักกิจกรรมที่ถูกรัฐบาล
จอมพล ถนอมจับกุมว่าเป็นคน “ไม่ดี” ความเข้าใจนี้อาจจะมาจาก
เรื่องราวชีวิตวัยหนุ่มของไขแสง ซึ่งเป็นนักการเมืองจังหวัดนครพนม
บิดาของไขแสง คือ ทับทิม สุกใส เป็นนายกเทศมนตรีเมืองนครพนม
ซึ่งมีอาชีพเป็นทนายความ สมัยวัยหนุ่มไขแสงและครอบครัวเป็นคน
กว้างขวางในจังหวัดนครพนม ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๔-๙๕ ไขแสงก็ได้
รับเลือกเป็นสมาชิกสภาเทศบาลอีกด้วย ไขแสงได้ “ประพฤติตน
เป็นนักเลงท้องถิ่นสนุกโลดโผน เช่น พาพวกเข้าดูหนังฟรี พาพวก
ขึ้นรถฟรี ไปเที่ยวงานบุญที่ต่าง ๆ บางครั้งไขแสงไม่ไป พรรคพวกยัง
อ้างชื่อเบ่งได้เสียอีก”^{๒๙} ไขแสงใช้ชีวิตโลดโผนแบบนักเลง บางครั้ง
ก็คึกคะนอง เช่น ไขแสงขโมยรถตำรวจที่จอดไว้ไปขับเล่น และครูที่
เคยสอนไขแสงก็ไม่อยากให้ไขแสงเข้ามาในโรงเรียนเพื่อชักพานักเรียน
“ออกไปทำโลดโผน”^{๓๐} ดังนั้น ข้อมูลทั้งดีและร้ายของไขแสงในอดีต
เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความไม่ไว้วางใจให้กับบรรดาชนชั้นนำ ยิ่งไป
กว่านั้น ฝ่ายความมั่นคง โดยเฉพาะตำรวจสันติบาล เห็นว่า ไขแสง
สุกใส และฟัก ฦ สงขลา เป็นนักการเมืองที่อยู่เบื้องหลังของกลุ่ม
เรียกร้องรัฐธรรมนูญอีกด้วย โดยเปิดสำนักทนายความธรรมรังสี

^{๒๘} สันติสุข โสภณศิริ, บรรณาธิการ, *ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ ๑๔ ตุลา*
๑๖, หน้า ๕๗.

^{๒๙} วัฒน์ วรรณยางกูร, *ไขแสง สุกใส ลูกผู้ชายไม่ผูกเขี้ยว* (กรุงเทพฯ : แสงดาว,
๒๕๖๕), หน้า ๗๐.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

บั้งหน้าไว้ แต่แท้ที่จริงเปิดสำนักทนายความไว้เพื่อจุดประสงค์ทางการเมือง^{๓๑}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานกำลังพระราชหฤทัยสัญญาในฐานะเป็นองคมนตรีและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในขณะเดียวกันราชสำนักก็ไม่ไว้ใจรัฐบาลจอมพล ถนอม จากบันทึกของสัญญา พระองค์ทรงกล่าวว่าจอมพล ถนอม จอมพล ประภาส และ พ.อ.ณรงค์ ที่กำลังจะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท “ไม่รู้จะมาไม่ไหน” สอดคล้องกับข้อสังเกตของ พ.อ. ณรงค์ ที่เห็นว่ามียุุ่มที่ต่อต้านจอมพล ถนอม และจอมพล ประภาส เช่น พลเอก กฤษณ์ สีวะรา สัญญา ธรรมศักดิ์ พลตำรวจเอก วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ เป็นต้น^{๓๒}

ภายหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อสัญญาได้รับพระราชทานให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สัญญาและพลเอก กฤษณ์ ก็ทำงานด้วยกันได้ดี พลเอก กฤษณ์เป็นที่ปรึกษารัฐบาลสัญญาในฐานะผู้บัญชาการทหารบกและผู้อำนวยการรักษาความสงบ สัญญาเขียนรำลึกถึงพลเอก กฤษณ์ไว้ว่า “...ตลอดที่เราทำงานกันมา ๑๖ เดือน ทั้งในคณะรัฐบาลสัญญา ๑ และสัญญา ๒ กระผมได้พึ่งพาอาศัยปรึกษาหารือท่านแม่ทัพฯ (กฤษณ์) ตลอดมา โทรศัพท์ถึงกันตลอดทั้งกลางวันและกลางคืนเวลามีเรื่อง ท่านก็ติดต่อกระผมโดยแน่แท้”^{๓๓} และตรงกับเอกสารการทูตของอังกฤษที่เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่พระเจ้าอยู่หัว

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๒.

^{๓๒} โปรดดูเชิงอรรถที่ ๑๗๑.

^{๓๓} ประวัติและผลงานพลเอก กฤษณ์ สีวะรา (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๙), หน้า ๑๔.

ทรงไว้พระราชหฤทัย แม้อพลเอก กฤษณ์ ไม่รับตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี แต่ก็คอยช่วยเหลือสนับสนุนรัฐบาลพระราชทาน ยิ่งไปกว่านั้น เอกสารชี้ให้เห็นว่า นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลสัญญาฯยังคงเหมือนกับสมัยรัฐบาลจอมพล ถนอม ซึ่งก็คือยังคงสนับสนุนรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่^{๓๔} ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกา ยังคงสนับสนุนรัฐบาลสัญญาฯอยู่ เพราะสหรัฐอเมริกาเห็นว่า สัญญาฯเป็นอนุรักษนิยม ต่อต้านคอมมิวนิสต์ และได้เคยแสดงท่าทีสนับสนุนนโยบายของสหรัฐอเมริกา^{๓๕}

สรุป

บทนี้แสดงให้เห็นถึงความสนใจของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อขบวนการนักศึกษาในระหว่างเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในขณะที่นักศึกษาจากหลายสถาบันต่างเข้ามาชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลจอมพล ถนอมปลดปล่อยนักศึกษาและนักกิจกรรมทั้ง ๑๓ คน สัญญา ธรรมศักดิ์ ในฐานะอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และองคมนตรี ได้ติดต่อและรายงานสถานการณ์ต่าง ๆ ให้กับหม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ ราชเลขาธิการพระราชสำนักต้องการติดตามเหตุการณ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างใกล้ชิด นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานคำแนะนำและกำลังพระราชหฤทัยสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่กำลังเผชิญหน้าแรงกดดันจากรัฐบาลจอมพล ถนอม ซึ่งพยายามหาทางเข้ามา

^{๓๔} PRO, FCO 15 /1784, M.E. Pike to P.J. Gregory-Hood, subject "Student Demonstrations in Bangkok", October 18, 1973.

^{๓๕} กุลลดา เกษบุญชู-มีดี, *การเมืองไทยในยุคศตวรรษที่-๒๐-๒๑ ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, หน้า ๓๙๓-๓๙๔.

ปราบปรามการชุมนุมประท้วงของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม บทนี้ชี้ให้เห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ตระหนักถึงพลังนักศึกษา ซึ่งถูกมองว่าจะเป็นชนชั้นนำและอนาคตของประเทศต่อไป และท่ามกลางความไม่พอใจของราชสำนักต่อการรัฐประหารของจอมพล ถนอม และความแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำกันเอง เป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐบาลเผด็จการทหารสิ้นสุดลงไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

สัญญา ธรรมศักดิ์ ขณะดำรงตำแหน่ง “อธิการบดี ม.ร. เมื่อ ๑๒ ก.พ. ๒๕๑๖”

บทที่ ๕ : บทบาทสถาบันพระมหากษัตริย์กับขบวนการนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ระหว่างเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี กับป๋วย อึ๊งภากรณ์
ประธานที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรี

บทที่ ๕

**บทสรุป : ปรีดี พนมยงค์
“ปีศาจทางการเมือง”
ที่ (บางคนใน) เมืองไทยไม่ต้องการ**

หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ป่วย อังภาภรณ์ เป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประธานที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรี ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ป่วยดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อันที่จริง สัญญาและป่วยไม่มีความขัดแย้งกันในเรื่องส่วนตัว แต่ป่วยแสดงออกถึงความใกล้ชิดและเคารพในปรีดี พนมยงค์ จึงทำให้สัญญา รัฐบาลจอมพล ถนอม และกลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมแสดงออกถึงความไม่พอใจในตัวป่วย

เรื่องราวและตำนานปีศาจทางการเมืองของปรีดีถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มชนชั้นนำหลักในสังคมไทย ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ กลุ่มทหาร และกลุ่มอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์นิยม โครงเรื่องของตำนานปีศาจการเมืองมีเรื่องเล่าว่า ปรีดีเป็นสามัญชนคนหนึ่งที่น่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ปรีดีมีความคิดไปไกลกว่านั้น คือ แสวงหาหนทางการปกครองปราศจากพระมหากษัตริย์ และมีแนวคิดทางเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ ต่อมาปรีดีเป็นผู้บงการในคดีลอบปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ ทว่าแผนการเปลี่ยนระบอบการเมืองให้เป็นมหาชนรัฐถูกเปิดโปง ปรีดีต้องหลบหนีคดีไปอยู่ในประเทศคอมมิวนิสต์ และแสดงจุดยืนว่า

ปรีดีพิภพในลัทธิคอมมิวนิสต์^๑ ดังนั้น การกล่าวถึงปรีดีจึงเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของประเทศและราชบัลลังก์

ดังนั้น การไปเยี่ยมปรีดีของป่วยถึงประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ มีส่วนสร้างความไม่พอใจให้กับรัฐบาลจอมพล ถนอม และฝ่ายอนุรักษ์นิยม ป่วยถูกสกัดกั้นไม่ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีธรรมศาสตร์ นอกจากกรณีของ “จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง เรียบนายทำนุ เกียรติก้อง ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ” แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น สัญญาเองก็ได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักและรัฐบาลจอมพล ถนอมให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีทั้งสองสมัย ซึ่งเป็นช่วงที่ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้นและราชสำนักก็ตระหนักถึงความสำคัญของพลังนักศึกษาอีกด้วย

กิจกรรมของนักศึกษาเริ่มเกี่ยวข้องกับการเมืองและสังคม หลังจากรัฐบาลถนอมจัดการเลือกตั้งใน พ.ศ. ๒๕๑๒ นักศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครผู้สังเกตการณ์การเลือกตั้ง ต่อมานักศึกษาที่สนใจการเมืองเริ่มตั้งคำถามกับกิจกรรมนักศึกษาอันล้าหลัง เช่น ประเพณีรับน้อง ซ้อมเชียร์ ระบบ “ว้าก” นักศึกษาเข้าร่วมค่ายอาสาพัฒนาชนบท ทำให้นักศึกษาฝึกฝนเรื่องความเป็นผู้นำและพบเห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองใหญ่และชนบท นักศึกษาที่สนใจการเมืองและสังคมเริ่มตั้งกลุ่มอิสระตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สำหรับทำกิจกรรมทางการเมือง ต่อมา เมื่อธีรยุทธ บุญมี เป็นเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ ทิศทางของ ศนท. ได้เริ่มมุ่งเน้นกิจกรรมทางการเมืองเป็นหลัก เช่น การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น

^๑ โปรดดู มรกต เจวจินดา, *ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ.*

๒๕๗๕-๒๕๒๖

ต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๖ อธิการบดีสัญญา ธรรมศักดิ์ กำลังจะหมดวาระ นักศึกษาและคณาจารย์ส่วนใหญ่สนับสนุนป่วย อึ้งภากรณ์ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่สมาชิกสภามหาวิทยาลัย ซึ่งบางส่วนไม่พอใจตัวป่วย และบางส่วนไม่กล้าขัดแย้งกับรัฐบาลจอมพล ถนอม จึงมีมติให้สัญญาดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยต่ออีกหนึ่งสมัย ผลการสรรหาอธิการบดีสร้างความไม่พอใจให้แก่คณาจารย์รุ่นใหม่และนักศึกษา ซึ่งสนับสนุนป่วย สัญญาเองก็รู้สึกอึดอัดในการรับตำแหน่งอธิการบดีต่ออีกสมัย เพราะตนเองเหมือนถูกบังคับให้รับตำแหน่งดังกล่าว สาเหตุหลักที่ป่วยถูกสกัดกั้นจากสภามหาวิทยาลัยไม่ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีเนื่องจากจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง และการแสดงออกถึงความใกล้ชิดกับปรีดีของป่วยเอง

สัญญาได้รับความไว้วางใจอย่างสูงจากทั้งรัฐบาลจอมพล ถนอม และราชสำนักให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงระหว่างเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ สัญญา มีบทบาทสำคัญยิ่งในการรายงานสถานการณ์การประท้วงของนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ราชสำนักตระหนักถึงความสำคัญของพลังนักศึกษาที่เติบโตขึ้นช่วงทศวรรษที่ ๒๕๑๐ และราชสำนักไม่พอใจที่รัฐบาลถนอมรัฐประหารตัวเองเมื่อพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ดังนั้น เมื่อสถานการณ์การประท้วงของนักศึกษาตึงเครียดมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทานพระบรมราโชวาทและกำลังพระราชหฤทัยสัญญาที่กำลังเผชิญความกดดันจากรัฐบาลที่ต้องการปราบปรามการชุมนุม ในที่สุด รัฐบาลเผด็จการทหารก็สิ้นสุดลงไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ พร้อมกับการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้อำนาจทางการเมืองสูงขึ้น

หลังเหตุการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพระราชทานนายกรัฐมนตรี
สัญญา ธรรมศักดิ์

นิทรรศการจีนแดงและ ความหวาดระแวงปรีดีของฝ่ายอนุรักษนิยม หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ความหวาดระแวงของชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษนิยมต่อปรีดีก็ยังคง
มีต่อไปหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อรัฐบาลจอมพล
ถนอมหม่อมดำนางจง บรรยากาศการเมืองไทยเปิดกว้างมากขึ้น เสรีภาพ
ในการแสดงความคิดเห็นก็มีมากขึ้น การพิมพ์เผยแพร่งานเขียนต่าง ๆ
ก็ทำได้สะดวกมากกว่าเดิม งานเขียนของปรีดีเผยแพร่สู่ผู้อ่านได้
เป็นวงกว้าง เช่น **“จพิทักษณ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์
ของวีรชน ๑๔ ตุลาคม”** ตีพิมพ์ในหนังสือ **ประชาธิปไตย** ๒๓-๓๐
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖ แต่ชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษนิยมก็ยังจับตา
ความเคลื่อนไหวของปรีดี และการเคลื่อนไหวของนักศึกษาที่ท้าทาย
บรรทัดฐานทางการเมืองของชนชั้นนำ

“นิทรรศการจีนแดง” ซึ่งองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๓-๒๙ มกราคม ๒๕๑๗ สร้างความ
ตื่นตระหนกให้กับสังคมไม่น้อย เพราะรัฐบาลไทยยังต่อสู้กับพรรค
คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่นิทรรศการครั้งนี้ไม่ได้ถูกยกเลิก
ฝ่ายความมั่นคงเพียงแต่ออกมาตักเตือนนักศึกษา เช่น พลตำรวจเอก
ประจวบ สุนทรางกูร อธิบดีกรมตำรวจ ให้สัมภาษณ์ว่า ถ้าเป็นเรื่อง
วิชาการก็สามารถจัดได้ แต่ถ้าเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ นักศึกษาและ

ธรรมศาสตร์ต้องรับผิดชอบ^๒ อันที่จริง ในขณะที่จัดนิทรรศการจีนแดง พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยังไม่สามารถมีอิทธิพลนำขบวนการนักศึกษา ซึ่งรวมถึงผู้จัดการงานอย่างแท้จริง^๓

ถึงแม้ว่างานนิทรรศการผ่านไปอย่างราบรื่น และได้รับความสนใจจากประชาชนเข้าชมจำนวนมาก รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ไม่ได้เพิกเฉยต่อนิทรรศการจีนแดง ปรากฏว่ามีคนของรัฐบาลเข้าชมนิทรรศการ หนึ่งในนั้นคือ สุประดิษฐ์ หุดะสิงห์ บุตรชายของประกอบ หุดะสิงห์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม สุประดิษฐ์เขียนรายงานให้สัญญาโดยระบุว่า นิทรรศการนี้จัด “เพื่อวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่และยุยงให้คนไทยนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเปิดเผยที่สุด” ในสายตาของกลุ่มอนุรักษ์นิยมยังเห็นว่า การเกี่ยวของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนถือว่าเป็นผู้สนับสนุนคอมมิวนิสต์และเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ

ยิ่งไปกว่านั้น ในรายงานของสุประดิษฐ์ยังพาดพิงถึงปรีดี พนมยงค์ เนื้อหาบางส่วนระบุว่า ภายในงานนิทรรศการจีนแดงได้จำหน่ายหนังสือของปรีดี พนมยงค์ และบรรทัดสุดท้ายของรายงานก็ระบุไว้ว่า “ปรากฏว่าในการจัดนิทรรศการครั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย...”^๔ การที่สุประดิษฐ์ ซึ่งเป็นคนของรัฐบาล เชื่อมโยงว่า นิทรรศการนี้ปรีดีมีส่วนเกี่ยวข้อง เนื่องจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมยังเกรงว่า ปรีดีจะกลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง

^๒ ประชาธิปไตย (๒๔ มกราคม ๒๕๑๗) : ๑ และ ๑๒.

^๓ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๙๓.

^๔ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ.๙.๕/๒๔ “นิทรรศการจีนแดง,” (มกราคม ๒๕๑๗)

ก่อนหน้าการจัดนิทรรศการไม่นาน องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพิ่งจัดพิมพ์ วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับเดือนธันวาคม ๒๕๑๖^๕ ที่หน้าปกรูปปริทัศน์ พนมยงค์ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ขออนุญาตปริทัศน์อย่างเป็นทางการ นำบทความต่าง ๆ ของปริทัศน์มาตีพิมพ์เพื่อเฉลิมฉลองวันรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นวันรัฐธรรมนูญหลังจากการโค่นล้มรัฐบาลเผด็จการทหาร และเป็นวันธรรมศาสตร์อีกด้วย ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปิดโอกาสให้องค์การนักศึกษาตีพิมพ์และนำบทความของปริทัศน์มาลงในวารสาร อ.ม.ธ. ฉบับเดือนธันวาคม ๒๕๑๖ (ซึ่งไม่เหมือนกรณีหนังสือ **ตื่นเถิดลูกโดม** พ.ศ. ๒๕๑๓) ความหวาดระแวงในตัวปริทัศน์ของฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็ยังคงอยู่ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

^๕ วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ : รวมปาฐกถา บทความ และข้อสังเกตของนายปริทัศน์ พนมยงค์ (ธันวาคม ๒๕๑๖)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กุลลดา เกษบุญชู-มีด. การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : แนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การวางรากฐานการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๙.

คณิงนิตย์ ตั้งใจตรง. ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

จรัล ดิษฐาอภิชัย. ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลา. กรุงเทพฯ : เมฆขาว, ๒๕๔๖.

จันทนา ไชยนาเคนทร์. การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญาธรรมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ. จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

ชาวไทย. (๒๕๑๓-๒๕๑๖).

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. *เทพรัตน ๓ ก่อเกิดหนูนำธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

ัญญา ชนชญาธาร. *บันทึก ๑ ใน ๑๓ กบฏรัฐธรรมนูญ เรื่องบอกเล่าก่อนถึงวัน*

๑๔ ตุลาคม ๑๖. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิชาการ ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๖.

ำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. *บทบาททางการเมืองของจอมพล ถนอม*

กิตติขจร พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๑๖. อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นเรศ นโรปกรณ์. *ความเห็นแย้งกรณีสวรรคต*. กรุงเทพฯ : นเรศ นโรปกรณ์,

๒๕๑๗.

ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๙๙. *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม ๘๙ ตอนที่

๑๘๙. (๑๒ ธันวาคม ๒๕๑๕) : ๑๒-๑๗.

ระจักษ์ ก้องกีรติ. *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรม*

ของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการ

ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๘.

ประชาธิปไตย. (๒๕๑๓-๒๕๑๗).

ประวัติและผลงานพลเอก กฤษณ์ สีวะรา. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลเอก กฤษณ์ สีวะรา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิริน-

ทราวาส วันเสาร์ที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๙).

้วย อึ้งภากรณ์. *สันติประชาธรรม*. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, ๒๕๑๗.

พูนสุข พนมยงค์. *ไม่ขอรับเกียรติยศใด ๆ ทั้งสิ้น : ๙๕ ปี ๔ เดือน ๙ วัน*.

กรุงเทพฯ : บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.

พัชราภา ต้นตราจิน. *ความคิดทางการเมืองของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล*.

กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๕๖.

มรกต เจวจินดา. *ภาพลักษณ์ปริศนา พนมยงค์ กับการเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๗๕-*

๒๕๒๖. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย-

ศาสตร์, ๒๕๔๔.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, บรรณาธิการ. *ป่วย อังภาภรณ์ : ชีวิต งาน และ
ความหลัง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.

ลิขิต ธีรเวคิน. *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.

วัฒน์ วรรลยางกูร. *ไขแสง สุกใส ลูกผู้ชายไม่ผูกเชือก*. กรุงเทพฯ : แสงดาว,
๒๕๖๕.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาทิน, บรรณาธิการ. *๘๐ ปี อาจารย์ป่วย : ชีวิตและงาน*.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ : *รวมปาฐกถา บทความ และ
ข้อสังเกตของนายปรีดี พนมยงค์* (ธันวาคม ๒๕๑๖)

วารุณี โอสภารมย์ และคณะ. *ผู้ประศาสน์การและอธิการบดีมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๕๖.

ส.ธ.น. "ป่วย-ปรีดี. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*. (๒๕๑๓, ๓๐ สิงหาคม) : ๓๕.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. "๒๔ มิถุนายน กับการตีความ ๔ แบบ," *มติชน*
(๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๖.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ : ๖ ตุลารำลึก,
๒๕๔๔.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกบฏสันติภาพ.
ใน *ชลธิรา สัตยาวัฒนา* (บรรณาธิการ), *กึ่งศตวรรษ ขบวนการ
สันติภาพ "ความจริง" เกี่ยวกับ "กบฏสันติภาพ" สำนักประวัติศาสตร์
ของคนสามรุ่น*. กรุงเทพฯ : เมฆขาว, ๒๕๔๔.

สยามรัฐ. (๒๕๑๓-๒๕๑๖).

สันติสุข โสภณศิริ. (บรรณาธิการ). *ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ
๑๔ ตุลาฯ ๑๖*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์,
๒๕๔๔.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. *แผนชิงชาติไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : พีเพรส,
๒๕๕๓.

สุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ. *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า : ขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๙*. กรุงเทพฯ : Illuminations Editions, ๒๕๖๔.

สุพจน์ ด้านตระกูล. *ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๕๒.

สุพจน์ ด้านตระกูล. *สัจจะแห่งประวัติศาสตร์รัฐบุรุษอาวุโส*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.

สุรชาติ บำรุงสุข. *จากจุฬาย สู่บางขวาง : บันทึกเดือนตุลาฯ*. กรุงเทพฯ : นิสิตสามย่าน, ๒๕๖๔.

ไสว สุทธิพิทักษ์. *ดร.ปรีดี พนมยงค์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, ๒๕๒๖.

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. ๙.๓.๑./๒๗ “ถ้อยคำถอดจากเทปบันทึกเสียง
การอภิปรายซักถามคณะกรรมการสโมสรมักศึกษามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์กับคณะผู้จัดทำหนังสือ “ฝ่ายประชาสัมพันธ์ อ.ม.ธ.
๒๕๑๓” วันศุกร์ ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ ห้องประชุมสภามหาวิทยาลัย” (๒ ตุลาคม ๒๕๑๓).

_____ สบ. ๙.๓.๑./๔๑ “ปัญหาการเดินขบวนของนิสิตมหาวิทยาลัย” (๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๔).

_____ สบ. ๙.๓.๑./๔๙ “กรณี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์” (เมษายน ๒๕๑๕).

_____ สบ. ๙.๔.๕./๒๔ “นิทรรศการจีนแดง,” (มกราคม ๒๕๑๗).

_____ สบ. ๙.๘.๑./๑๑๙ “สมุดบันทึกเล่มเล็ก ๒๕๑๔ เล่ม ๒,” (๒๕๑๔).

_____ สบ. ๙.๘.๑./๑๒๑ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๔ เล่ม ๑” (พ.ศ. ๒๕๑๔).

_____ สบ. ๙.๘.๑./๑๒๖ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม ๓” (พ.ศ. ๒๕๑๕).

_____ สบ. ๙.๘.๑./๑๒๘ “สมุดบันทึกเล่มใหญ่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เล่ม ๕” (พ.ศ. ๒๕๑๕).

เวรียณู ๓ บุรพาจารย์ มธ. *ข่าวสด* (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗) : ๒๕.

อัจฉรา แสนอาทิตย์. *การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๗*.
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.
อุดม ศรีนามไทย (นามปากกา). *บทเรียนและข้อสรุปการต่อสู้เดือนตุลาคม*.
สังคมนิยมปริทัศน์ (ธันวาคม, ๒๕๑๖) : ๔๕-๕๐.

ภาษาอังกฤษ

Morell, David. *Power and Parliament in Thailand: The Futile Challenge 1968-1971*. Ph.D. Thesis Princeton University, 1974.

Morell, David and Samudavanija, Chai-anan. *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*. Cambridge/Massachusetts: Oelgeschlager, Gunn and Hain, Publishers, Inc., 1981.

Prizzia, Ross and Sinsawasdi, Narong. *Thailand: Student Activism and Political Change*. Bangkok: Duang Kamol, 1974.

PRO, FCO 15/1784, subject "The Drivers Fled the Scene", L.B. Smith to Peter Gregory-Hood, 26 October 1973.

PRO, FCO 15 /1784, M.E. Pike to P.J. Gregory-Hood, subject "Student Demonstrations in Bangkok", October 18, 1973.

Weiss, Meredith L. Aspinall, Edward and Thompson, Mark R. Introduction: Understanding Student Activism in Asia. In *Student Activism in Asia between Protest and Powerlessness*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012.

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ วาณี พนมยงค์ สายประดิษฐ์, ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

ภาพประกอบ

หนังสือ *สัญญากรรมานุสรณ์* (๒๕๔๕)

เว็บไซต์ไทยรัฐ

เว็บไซต์ cont-reading.com

สถาบันปริทัศน์ พนมยงค์

หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติผู้เขียน

ธนพงศ์ จิตต์สง่า เกิดวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ จบการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๙ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๒ และจบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะบัณฑิตวิทยาลัยเอเชียแปซิฟิกศึกษามหาวิทยาลัยวาเซดะ ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๖๓ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การไปเยี่ยมปรีดีของป๋วยถึงประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓
มีส่วนสร้างความไม่พอใจให้กับรัฐบาลจอมพล ถนอม และฝ่ายอนุรักษนิยม
ป๋วยถูกสกัดกั้นไม่ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีธรรมศาสตร์
นอกจากกรณีของ “จดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง เรียนนายทำนุ เกียรติก้อง
ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ” แล้ว

ยิ่งไปกว่านั้น สัตถยาเองก็ได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักและรัฐบาลถนอม
ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีห้วงสองสมัย ซึ่งเป็นช่วงที่ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้น
และราชสำนักก็ตระหนักถึงความสำคัญของพลังนักศึกษาอีกด้วย

ไม่น่าประหลาดใจที่ป๋วยถูกจัดวางไม่ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี
ห้วง ๆ ที่นักศึกษารวมศาสตร์และอาจารย์ต่างก็สนับสนุนป๋วยอย่างท่วมท้น
เนื่องจากการแสดงออกถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปรีดี
และบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเผด็จการทหาร

